

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

I.

ajlepši deklici v vsem mestu sta bili. In kar je najbolj čudno: bili sta prijateljici in hodili sta vedno skupaj! Nič si nista zavidali lepote! Samozavestni sta bili obe; obe sta se čutili močni; obe sta bili prepričani o svoji zmagovitosti in nepremagljivosti svoji! . . .

In kdo ve, če nista hodili še iz kakega posebnega vzroka skupaj! . . . Obe sta bili lepi, a podobni si nista bili čisto nič! Nasprotno, kontrastirali sta v svoji zunanjsčini hudo med seboj in baš ta kontrast je povzdigoval še bolj lepoto ene kot druge! . . .

Zora je bila plavolasa, velikih, modrih oči, ki so, jasne kakor vedro nebo, mirno gledale v svet, okroglega, z lahno rdečico obdahnjenega lica in mehkih, polnih, skoro bohotnih udov — Vida pa temnolasa, črnih, globokoležečih, z dolgimi vejicami obsenčenih oči, bolj ozkega, malce suhljatega, a vendar mladostnosvežega obraza s finimi potezami, zlasti okoli malega noska in temnordečih ustnic, šibka, pa gracijozna v vsem svojem gibanju in kretanju . . .

Ako je očarala Zora vsakega z nepopisno milino, ki ji je odsevala z deviškega obraza in iz velikih, sanjavih oči, je krotila Vida ves moški svet s svojim demonskim pogledom, z onim skrivnostnim, čudovitim ognjem, ki ji je plamtel iz temnega, globokega očesa . . .

Slikar-umetnik bi bil lahko porabil obrazka teh dveh nenavadnih deklic za krasni alegorični podobi. Zora bi bila predstavljala mlado jutro v zlatem majniku, Vida lep jesenski večer ob solnčnem zahodu. Jutro in večer imata vsak svojo posebno moč do človeka, isto tako sta vplivali Zora in Vida na vsako moško srce, vsaka drugače, a vsaka z neodoljivo silo . . .

Kdor ju je srečal, je ostrmel nad njima in oko mu je begalo zmedeno od ene do druge. Težko se je bilo odločiti za to ali ono; kdor ju je videl, je bil premagan od obeh. Vsakega, ki se jima je približal, sta potegnili v krog čarobnosti svoje. Srca vseh moških, ki so ju poznali, sta si bili osvojili, vse sta bili premagali, a sami se nista dali premagati nikomur! . . . —

Vsak dan sta srečavali na izprehodih krdela moških, ki so vpirali poželjivo svoje oči vanju, a srečali ga še nista bili, ki bi bil

njima ganil srce! Dokler sta bili še mlajši, v onih letih, ko se celo deklicam rado odpušča nekoliko razposajenosti, jima je to še ugajalo, ako se je kopica oboževalcev gnetla pred njima ali pa se drevila za njima, in prav veselilo ju je, če sta mogli kakega smešnega in zoprnega gizdalina, ki se je sukal v njenem obližju in smelo obračal svoje poglede vanju, prav pošteno izplačati. Sunili sta pri taki priliki navadno druga drugo s komolcem in se nasmijali skoro naglas, vsekakor pa tako, da je oni, če ni bil že posebno glup, takoj lahko vedel, koliko je odbila ura . . .

Toda to je bilo še tistikrat, ko so jima krila segala le malo dalje nego do sredi meč, tistikrat, ko sta bili še napol otroka, še „roži napol razviti“. Pozneje pa, ko sta bili dopolnili že pomembno šestnajsto leto, ko sta bili že popolni gospici, sta se znali vesti, kakor samo ob sebi umevno, dostojneje . . .

Če jima je kak domišljav vsiljivec vzbujal smeh, mu nista pokazali več svojih blestečih zob, temveč le zaničljivo so se jima zategnile rožne ustnice, ali pa sta mu s svojim osornim pogledom dovolj jasno namignili, da jima je najljubše, ako jima ne pride več pred oči.

Bili sta ponosni, zelo ponosni in sčasoma se sploh nista več mnogo brigali za moški svet. Njijno življenje je bilo podobno gorskemu potoku, ki žuboreč in pojoč enakomerno skaklja s hriba navzdol . . . Povsod ob bregovih ga pozdravlja šumenje dreves; vsakovrstno cvetje se pripogiblje do njega in ga poljublja; vse, prav vse ga je veselo, le on je hladen, mrzel, brezčuten . . . Tako sta tudi onidve hodili: mirni, hladni mimo svojih častilcev, zavedajoč se sicer, da osrečujeta s svojo navzočnostjo, kamorkoli stopita, a ne da bi se bili veselili tega. Njijni pogovori so bili navadno resni, z ozirom na njiju mladost skoro preresni . . . Nič več ju ni zanimalo na teh izprehodih, kjer so ju dan na dan srečavali eni in isti dolgočasni obrazi, in želeli sta si natihem, da bi mogli proč, proč od tod, da bi mogli kam drugam — no, sam Bog vedi kam! . . . — —

Dočim so ju vse vrstnice zavidale radi izredne lepote in brezštevilnih častilcev, čutili sta se onidve skoro nesrečni. Saj ni bilo niti enega, ki bi jima bil mogel in znal vzbuditi resnično zanimanje, niti enega, ki bi ga bili smatrali le količkaj vrednega sebe! Naljubše bi jima bilo, da bi ne bili sploh nikogar več srečavali! Potem bi jima vsaj ne bilo treba povešati oči pred tistimi — čudnimi pogledi! . . . —

In njijna čemernost in nezadovoljnost je rasla od dne do dne...

„Vsi moški so pusteži, vsi bedaki, vsi enaki neslaneži!“ je vzkliknila nekoč Vida razjarjena.

„Vsi, prav vsi!“ je pritrdjevala Zora.

In obšlo ju je tisti hip nekaj vznositega, nekaj vzvišenega, nekaj, kar se popisati ne da... Sklenili sta, da se ne omožita nikdar, segli sta si v roki ter obljubili, da si ostaneta večni, nerazdružljivi prijateljici!... — —

Ko bi bil stopil tisti trenotek kdo pred njiju in jima rekel: „Vladni koncipist Milan Zor je premeščen z dežele semkaj,“ bi bili vzkliknili z največjo indignacijo: „Kaj to nama mar?“

In vendar — vendar — —

II.

Milan Zor je veljal v mestecu, kjer je služboval že polnih pet let, za čudaka. In to deloma po pravici! Zavedal se je tega i sam prav dobro, zato se niti jezil ni, ako so se ljudje včasih malo spogledavali nad njim.

Po svoji naravi je bil nekoliko sentimentalen, melanholiji dostopen. Kakor večinoma vsi taki ljudje, je v svoji prvi mladosti pesnikoval in pisateljval. Nekoliko njegovih pesmi je bilo celo natisnjenih. Pozneje se je pač otresel vseh teh slabosti: sentimentalnosti in melanholije, pesnikovanja in pisateljvanja, a posebnež je vendarle ostal!...

Dovršivši vseučiliške študije in vstopivši v prakso, si ni želel nič gorečnejše, nego da bi ga čim preje namestili v kakem čednem kraju na deželi, ki bi se odlikoval po romantični legi in lepi okolici.

Naneslo je tako, da se mu je ta želja izpolnila. Prideljen je bil po komaj petmesečni službi pri deželni vladi okrajnemu glavarstvu v lepem gorenjskem mestecu, ki je ustrezalo v vsakem oziru njegovim zahtevam. Zdaj je bil srečen in zadovoljen! Imel je v bližnji okolici to, po čemer je vedno najbolj hrepenel: gozd in samoto! Čas, ki ga ni prebil v pisarni ali v svojem stanovanju, mu je potekel v gozdu. Navsezgodaj zjutraj je zavil v gozd, šel je, če je le količkaj mogel, po kosilu gori, vsekakor pa se je na večer, ko je prišel iz pisarne, zopet potikal po gozdu. Tukaj je bilo zanj, tukaj se je čutil srečnega, tukaj mu ni nedostajalo ničesar, prav ničesar!...

Oh, in kaj vse ga je zanimalo tukaj, kaj vse je vzbujalo njegovo pozornost, koliko razkošne zabave se je ponujalo tu njegovi

romantiško razpoloženi duši! Opazoval je z neko nedoumno vnemo raznovrstne ptiče, kako so vzletavali z drevja in sedali zopet po šibkih vejah, da so se zazibavale pod njimi . . . poslušal je s pravim otročjim veseljem njih žgolenje, njih zveneče petje . . . zasledoval je pisane šoje . . . tekal za šegavimi vevericami in preganjal jih od drevesa do drevesa. Spomladi je pazil zlasti na to, katera bukev požene prej brstje, katera breza ozeleni prej; jeseni pa je s paznim očesom motril, kako vene listje, kako bolj in bolj rumeni, kako izpreminja od dne do dne svojo barvo in kako se polagoma usiplje z drevja . . . In kadar je potegnil veter, tisti lahki, mehki veter, ki tako skrivnostno šumlja, ki tako čudovito poje po zelenih vrhovih vitkih smrek in jelk, tedaj mu je pretreslo vselej nekaj nepopisno sladkega život . . . Sedel je ob takih prilikah v prijetno, z zelenim mahom prepreženo kotanjico poleg košatega gabra, naslonil glavo na deblo in poslušal, poslušal to suštenje, to vršenje nad seboj pa vdajal se sanjam in pripuščal, da se mu je srce potapljalo v onih neizraznih, prenežnih čuvstvih, ki se pojavljajo samo pri posebno oblagodarjenih naravah in ki so mehkim poetičkim dušam vir najslajšega blaženstva in užitka . . . —

Nič ga ni spravilo bolj v nevoljo, nego če ga je kdaj kdo motil v njegovi samoti. Če bi bilo šlo po njegovi volji, bi se ne bila smela prikazati v gozdu živa duša, dokler se ni zljubilo njemu, napotiti se domov. Najhuje pa mu je delo, če se mu je kdaj naravnost pridružil kak njegov znanec. Kar vedel ni, kako bi se ga iznebil! . . . In če se mu to ni posrečilo, je bil potem ves dan siten in čemeran. Hotel je biti sam, čisto sam! Dolgega časa sredi gozda on ni poznal. Pač pa so mu bili slabi dovtipi, ki jih je čul opoldne ali zvečer v gostilni, neznosni in zoprni. Zato pa je ostajal v gostilni vedno samo toliko časa, kolikor je bilo neobhodno potrebno, da je odkosil ali pa odvečerjal . . .

Vse to je bilo vzrok, da ga ljudje niso posebno čislali. Na deželi si žele ljudje človeka, ki ljubi družčino, zlasti od uradnika zahtevajo to, a Milan jim baš v tem oziru ni mogel in ni hotel ustreči. Delali so zaradi tega različne opombe o njem in čudili so se, kako more izobražen človek živeti tako življenje. V prvi vrsti pa so bile ženske, omožene in neomožene, ki se niso mogle sprijazniti z njegovimi navadami. Dekleta so spočetka, dokler ga niso bila spoznala natančneje, rada obračala oči za njim. Marsikatera je gojila potihem morda celo nado, da jo prej ali slej zapazi, da se začne zanimati zanjo . . . Ko pa so se uverile, da je nepristopen,

da je njegovo srce hladno in mrzlo, so trdile o njem, da je ošaben in afektiran. In da bi se tem bolj maščevale, so mu zdele celo priimek, ki je jasno pričal o njih duhovitosti in zmožnosti za ostro in točno karakterizovanje — nadele so mu ime: Robinson Samotar... „Hihi . . . ali ga vidiš, Robinson Samotar gre tam!“ Tako so si šepetale, če je šel po ulicah, ter se smejale. Nekoč je nekaj takega na lastna ušesa slišal, a izdalo ni nič! Ostal je sam sebi zvest, in kakor bi se hotel izkazati vreden svojega novega imena, se je držal poslej še trdovratneje samote . . .

Včasih seveda so okolnosti nanesele tako, da se ni mogel izogniti družini. Že z ozirom na svoje službene razmere je moral včasih tja, kamor so šli drugi. Ob takih prilikah se je dogodilo često, da je bil hkratu obdan od mladih in starih devic in žen, ne da bi bil sam vedel prav, kako je zašel mednje. No pa to ga ni spravilo ravno v zadrego, dasi mu ni bilo ljubo. Preravnodušen je bil ženskam nasproti, da bi se bil zaradi njih trudil kako, da bi si bil prizadeval, imponirati jim. To bi bilo nemara tudi odveč, kajti prav ob takih prilikah se je pokazalo, da mu vse te različne nasprotnice, ki so včasih tako trpke sodbe izrekale nad njim, v resnici niso preveč sovražne. Kazal se ni nikdar drugačnega, nego je bil. Če je bil otožen, se ni delal veselega, a če je bil razpoložen, se tudi ni zatajeval. Toda če je povešal on glavo, je bilo vse tako nekako tiho in otožno okrog njega; nasprotno pa, če se je smijal, je kar zvenelo srebrnega smeha ob njegovih straneh . . . Videlo se je, da uživa mnogo sočutja in simpatij pri ženskah! . . .

Milan se je tega nekoliko zavedal . . . Bil je prepričan, da v mestecu, kjer je služboval, ni dekteta, ki bi mu odreklo ljubezen, in zdelo se mu je — bil je domišljjav kakor vsak mladi človek — da mu je celo marsikatera zakonska ženica hvaležna za ljubezniv pogled . . . Nemara da je bilo baš to prepričanje in ta njegova samozavest vzrok, da se je vedel tako nenavadno proti ženskam in da mu je bilo tako malo mar za ljubezen!

No, sčasoma so se pridružili tudi še drugi nagibi, ki so ga odvrčali od tega, da bi bil začel kako ljubavno razmerje. Hrepenel je po neodvisnosti, po prostosti! Razen tega je snoval načrte in gojil ideje, v katerih ga ni smel motiti nihče in glede katerih je bil uverjen, da jih dovede do uresničenja, do zmage le tedaj, ako ostane sam sebi zvest, ako vztraja z vso odločnostjo pri njih . . . Snoval je načrte in sanjal je svoje sanje, zato je bila njegova ljubica — samota!

Kakor bi bilo z jasnega treščilo vanj, tako ga je zadelo, ko ga je poklical nekega dopoldne njegov šef predse ter mu naznanil, da je premeščen v glavno mesto! . . .

III.

„Večni, nerazdružljivi prijateljici! . . .“ In Zora in Vida sta bili tisti hip, ko sta si obetali to, za trdno prepričani, da je ni na svetu moči, ki bi ju razdružila! A zdaj? . . .

Bilo je februarja meseca . . . Zima je bila tisto leto nenavadno pohlevna. Snega ni bilo videti nikjer več in solnce je pripekalo kakor včasih niti v začetku maja ne. Iz zelenega mahu so molili zvončki svoje bele glavice in po obronkih, obrnjenih proti solncu, je kar mrgolelo zlatih trobentic. Kdor je le mogel, je hitel ven iz pustega zidovja, kdor le ni bil zadržan po kakem oprasku ali svojem poklicu, je hotel uživati krasni spomladanski dan . . .

Zore in Vide seveda niso smeli pogrešati, kjer je bilo zbrane toliko odlične družbe. Šetali sta se po drevoredu roko v roki, kakor je bila njijna navada . . .

Bili sta dražestno oblečeni. Tisto leto se je moda sploh odlikovala po finem okusu. Po zimi je bila vodenozelenkasta barva moderna, da je bilo videti, kakor bi sredi snega vse zelenelo, in da se je človeku kar odpočilo oko, če se je obrnilo strani od blesteče snežne odeje ter zastalo na kakem vihrajočem krilcu. Zdaj na spomlad pa so bile prišle v navado živahnejše barve. Vida je imela na sebi krilo iz temnordečega blaga, ki se je izredno prilegalo njenim temnim lasem in trepalnicam, krilce Zorino pa je bilo nebesnomodro, skoro take barve, kakršne so bile njene oči, kar je čudovito kontrastiralo z rumenkasto barvo njenih debelih, daleč čez pas segajočih kit. Obedve pa sta imeli spomladanski jopici snežnobeke barve, ki je Vidi še bolj povzdigovala izrazitost njenega črnkastega obraza in njenih temnih, globokih pogledov, pri Zori pa mehko njenih plamtečih, žametastih lic. Istotako sta čepeli obema na glavi čisto enaki čepici iz bele kožuhovine. Na jopico pa sta si bili pripeli šopek vijolic.

Spomladno vreme je vplivalo tudi na njiju. Tako mehko, tako toplo jima je bilo pri srcu! Neko čudno hrepenenje se ju je lotevalo, ki je bilo podobno še najbolj domotožju, ne da bi se bili zavedali, po čem se jima toži. Ali pa morda vendar? Ne, vedeli nista nič gotovega, ali slutili sta nekaj! . . . V njijnih prsih je bilo že nekaj časa tako pusto in prazno . . . zdelo se jima je, kakor bi bilo njijno

srce okvir brez slike, brez podobe . . . In da tiste slike ni bilo, ki je spadala v ta okvir, to sta občutili zdaj hkratu tako živo! . . .

Oj da, ko sta prisegali, da se ne omožita nikdar, sta pozabili popolnoma, okrog česa se jima sučejo tolikrat misli, da, lagali sta morda celo vedoma druga drugi, ker ju je bilo sram izdati, da imata izbran že davno davno vsaka svoj ideal in da ju dela nezadovoljni in čemerni baš to, ker se oni izbrani, oni oboževani, oni izvoljeni noče prikazati od nobene strani, ker ga že toliko in toliko časa tako željno pričakujeta, pa ga ni in ga ni! . . .

Nikdar v svojem življenju pa še nista tako živo čutili potrebe kakor danes, da bi zadovoljili, da bi utešili svoje srce, ki je tako klicalo po ljubezni! . . .

Vsled notranje razgretosti in razburjenosti sta jima žarela danes obraza še bolj v mladostnem ognju nego sicer in to je še bolj povzdigovalo njijno lepoto. Zato so se stari in mladi gizdalini danes še huje drevili za njima, še bolj si prizadevali, da bi jima prišli v obližje in priborili si kako vidno znamenje njijne naklonjenosti.

Toda ves trud je bil zaman! Zora in Vida sta stopali brez zanimanja v dolgi vrsti izprehajalcev in sanjavo, da, skoro otožno, kakor v nekem nerazumnem pričakovanju sta strmeli v daljavo. Saj sta te, ki sta jih srečavali, že vse poznali, saj izmed vseh teh ni bil ni eden, pa tudi ni eden, ki bi bil vreden njijne ljubezni! Ah, vsi so bili tu, prav vsi, samo tistega ni bilo, ki sta si ga želeli, po katerem jima je tako koprnelo srce . . .

Toda glej, kdo je že oni zopet? Obema so se razširile oči, obe sta zadrhteli. Že nekolikokrat sta ga videli na izprehodu. Bil jima je neznan, zato sta ga bili zapazili. Hodil je mimo njiju, ne da bi še bil ozrl v eno ali drugo. Odkod to? In zakaj se ju je loteval tak nemir, ko ju je imel srečati? Je li mar on tisti izbrani, tisti zaželeni? Ne, ne! Zora si ga je mislila malo večjega, nekoliko bolj šibkega, morda tudi bolj elegantnega, in tako fino zavihanih brkic tudi ni imel, kakor si jih je želela Vida pri svojem izvoljencu. Ne, prav tak ni bil, kakor si ga je predstavljala Zora, niti ne popolnoma tak, kakršnega bi bila imela rada Vida, a naposled . . . —

Tisto veliko hrepenenje, ki je prešinjalo ves svet, prešinjalo tudi njijne prsi, je bilo menda vzrok, da sta bili hkratu manj zahtevni, manj izbirčni! . . .

Čudno, da jima je bil obema všeč! No, bil je vsaj malce drugačen nego ti mestni gospodiči, ki so si bili po svoji toaleti, po svojem vedenju, po svoji domišljivosti in predrznosti tako zelo po-

dobni! Dobro jima je delo, da ni bilo na njem nič prisiljenega, nič ponarejenega, nič afektiranega. Ta ponositost, ki se je kazala v njegovem nastopu, mu je bila brez dvojbe prirojena in imela je nemara svoj izvor v plemenitosti njegove duše! Tako sta si mislili, tako sta sodili. To ni bila bahatost, temveč izraz upravičene samozvesti! In to sveže, vedro, prijazno lice! Poznalo se mu je na obrazu, da se je krepil kje daleč od tu v čvrstem planinskem zraku. Imponovalo jima je tudi njegovo belo, visoko čelo. Zdelo se jima je, da se kar vidi na tem čelu, kako se snujejo in porajajo pod njim duhovite misli . . . Pa tisto njegovo čisto, neskajeno, tisto njegovo otročjenedolžno oko, ki je tako prijetno kontrastovalo od moške resnobe njegovega lepega obraza! Dobrodušnost, in obenem odločnost in energija so odsevale iz vseh njegovih potez . . .

Vse to sta Zora in Vida naglo opazili na njem in v svoji presenečenosti, v svoji iznenadenosti in razburjenosti sta videli na njem celo še mnogo več vrlin, nego jih je bilo v resnici.

Pozabili sta hipoma svojo obljubo in niti na misel jima ni zdaj hodilo, da sta hoteli pred kratkim še ostati samici. Baš tako hipoma pa ju je bila minila tudi prejšnja samozavest. Kajti tudi danes se ni ozrl niti v eno niti v drugo . . .

Ali je bilo mogoče, da je prezrl kdo njiju? Kaj takega dozdaš še nista bili doživeli! Da se je prigodilo kaj takega njima . . . njima! Kako mirno, hladnokrvno je stopal dalje, prav kakor bi Zore in Vide ne bilo na svetu! Ha, in od daleč ju je celo videl, tako se je zdelo vsaj obema! In navzlic temu se ni zmenil za njiju! . . . A baš to je bilo menda tisto, kar ju je še bolj mikalo, še bolj podžigalo! . . .

Obe sta imeli eno in isto misel, obe je nekaj zaskrbelo, obema je zakipelo po žilah in obema je šinila kri v glavo . . .

Bili sta obrnjeni proti domu in malo prej še sta bili določili, da je to njijna zadnja pot po drevoredu. A ko sta bili na koncu, zavili sta molče zopet nazaj. Delali sta se obe, kakor bi bili pozabili prejšnjih besed, a vedeli sta zanje obe, vedeli prav dobro tudi, zakaj sta se vrnili. Toda nobena ni črhnila nič o tem. Prvič v svojem življenju sta bili neodkritosrčni ena proti drugi! Obe sta se bali izdati svoje misli, svoje čute. Obe sta želeli videti še enkrat, prepričati se, ali njijna lepota res nima moči do njega! . . .

Kako čudno, kako nepopisno čudno jima je bilo hkratu pri srcu! Kako vse drugi sta bili zdaj nego pred nekaterimi dnevi še! Odkod to . . . zakaj to? Je bila mar to ljubezen? Komaj videli

sta ga bili, pa že taka izprememba v njenih prsih, v njenem mišljenju, čustvovanju, celo v značaju! Tista njena prejšnja naivna nesebičnost — sposobna za največjo požrtvovalnost — se je bila razpršila kakor megla, kadar dahne veter vanjo! . . .

Po drevju so vzletavali v gostih trumah ptiči in glasno so prepevali svoje spomladanske pesmi. V divji, nebrzdani razposajenosti so se lovili in podili — imeli so svoje svatbe! . . . Kolikrat sta Zora in Vida poslušali že to petje, ne da bi ju bilo genilo. Zdaj pa jima je hipoma segalo v srce, zdaj se jima je hipoma zdelo, kakor bi ga umele! . . . Tako čudno mehko, tako nepopisno sladko jima je bilo zdaj pri srcu, kakor še nikdar, nikdar prej v njenem življenju! . . .

Obe sta nestrpno čakali, da se oni vrne zopet, in ko sta videli, da se jima bliža, je začelo obema nervozno utripati srce . . .

Pojde li zopet mimo, ne da bi se zmenil za njiju, in če ne, v katero se pač ozre, na kateri mu zastanejo oči? . . .

Ta skrb je navdajala zdaj obe . . . Njuno prijateljstvo je bilo hipoma zadobilo smrtno rano! —

Začeli sta hoditi nehote hitreje, nego je bila njena navada in nego je sploh navada, hoditi na izprehodih; obe sta izkušali obrniti pozornost nase, in da bi dosegli svoj namen, sta visoko dvigali glavo, kakor bi hotela druga drugo prekositi v velikosti . . .

A skoro bi se bilo zgodilo kakor prvikrat! Kakor bi mu bilo vse eno, koga sreča, koga vidi, tako mirno, tako umerjeno je stopal. . . . A ko je bil že skoro tik njiju, se je zasukala Vida tako ostentativno, bodisi nalašč, bodisi vsled razburjenosti, da se je moral ozreti vanjo. Tedaj pa sta opazili obe, Vida in Zora, kako se je zganil, kako je zastrmel, kako se mu je začudenja zaiskrilo oko . . .

Prebledeli sta in zardeli, vse obenem, Vida vsled prevelike sreče, Zora — no Zora sama ni prav vedela, kak občutek jo je prešinjal tisti hip! . . . —

Dospeli sta bili na konec drevoreda, od koder bi se bili morali vrniti zopet proti mestu.

„Nikar — nikar ne hodiva več po sredi!“ je predlagala Vida s tresočim glasom.

Toda Zora je takoj uvidela, kake misli roje njeni prijateljci po glavi, vedela je takoj, kake zaključke si dela, kako računi . . . Vsaj eno noč je hotela triumfovati, vsaj eno noč je hotela sanjati lepe sanje! . . . Hotela je dobiti časa, da vse dobro preudari, da si izmisli nova pota, nova sredstva! . . . Ha, bala se je je ta njena

prijateljica, bala — za uspeh, ki ga ji je bilo naklonilo srečno naključje! . . . Vse to je z neko posebno bistroumnostjo takoj uvidela in spoznala Zora! A da bi ona pospeševala Vidine naklepe, pospeševala sebi na škodo — ne, nikdar! . . . Pokaže naj se, pokaže, je li res ona zmagovalka! . . . Če je Vida tako sebična, zakaj bi bila ona drugačna... zakaj bi se ona ne smela boriti za svojo srečo?... Pokaže naj se, katera je močnejša! . . .

„Ne, po stranskih potih ne hodim; zlasti zdaj ne, ko se že mrači!“ je odvrnila odločno Zora in nastopila zopet pot po glavnem drevoredu.

Vida je čutila, da je Zora ugenila njene misli. Povesila je v zadregi oko in se vdala. Za hip se je tolažila s tem, da ga morda ne bo več nazaj. Toda, ali ne bi bil baš to dokaz, da ni napravila nanj nikakega vtiska? . . . Ne, mora priti, mora! Odločiti se mora! . . .

To sta hoteli zdaj obe . . . In še večje vznemirjenje se je lotilo obeh! Pospešili sta hojo, da bi jima bila čim prej dana prilika, dognati, kako se zasučé stvar, kako pade kocka. Hiteli sta tako, da bi ga bili skoro došli ter na ta način preprečili sami svojo namero, ko se hkratu obrne . . .

„Torej vendar!“ si misli Vida, a strah ji stisne prsi, da je komaj dihala.

Da, vračal se je, a bil je videti še vedno nekamo ravnodušen, raztresen, razmišljen . . . Vendar njiju ni več prezrl! Prvi njegov pogled je veljal zopet Vidi, vztrajal mu je celo nekoliko trenutkov na njej, potem pa je njegovo lepo, bistro oko mirno splavalo na desno proti Zori. In zdaj se mu je zaiskrilo še bolj nego prej, ko je bil prvič uzrl Vido — to sta precenili prav dobro obe — ustnice pa so se mu zaokrožile v neprostovoljen, diskreten usmev kakor človeku, ki je zapazil nekaj ljubkega, všečnega, nekaj, česar pogled ga osrečuje . . .

Vida je bila prebledela . . .

Obe sta molčali nekaj časa, boreč se s svojimi čustvi, na posled izpregovori Vida posiljeno, z drhtečim glasom:

„Kdo je ta? . . .“

„Koga misliš?“ se potaji Zora. „A — oni tam? . . . Nikdar ga še nisem videla!“

„Tudi jaz ne! . . . No — kaj posebnega ni! . . . Kmečki obraz!“

„Meni se ne zdi!“ prereka Zora kljubujoč. „Meni se vidi izreden, duhovit človek! . . .“

„Aj, aj, kako natanko si si ga ogledala! . . .“

„Nič bolj nego ti, Vida!“

„Ali misliš? . . . Ha, ha, kaj je meni do tega človeka? . . .“

Prišli sta bili do mesta, kjer sta se navadno poslovili. Molčeč si sežeta v roko in zavijeta vsaka proti svojemu domu. Ločili sta se z mučno disonanco v srcu!

Ha, večni, nerazdružljivi prijateljici! . . .

Pred kratkim še — ali zdaj? . . . —

(Dalje prih.)

Popotnik.

Ko vrglo me življenje v svet neznani,
vodnik noben pokazal ni poti,
noben mi angel plaval ni ob strani,
žarela zvezda mi nobena ni.

Sam znašel v temni sem se, mrzli noči,
krog pleč mi sikal piš ko bič spleten,
sam blodil sem po gazi nemogoči,
od drugih in od sebe zapuščen.

In moji kliki mrli so v daljavi,
požiral brez odgovora jih mrak:
le sove čul skovikati v goščavi,
vabiti žabe sem iz črnih mlak. —

Zdaj za nočjo se jutro sivo svita . . .
O jasni moji cilji, kje ste, kje!
V megleno plan očesi mi strmita
in truden strah obhaja mi srce.

Nič se ne boj, ti srce moje zvesto!
Že dan se dviga, konec zlih je zmot:
O najdem jo, nastopim zlato cesto,
pa naj v neskončnost bi se vila pot . . .!

Ivan Prosekar.

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

IV.

i Zora ni Vida ni mogla spati tisto noč. Do neke meje se je godilo obema enako. Obe sta čutili, da je prišel naposled vendar pravi, obe se zavedali, da se je z njima nekaj zvršilo, kar postane lahko usodno, odločilno za vse njijno nadaljnje življenje . . .

Obe sta se tudi vprašali, zakaj naj bi bil baš ta tisti? . . . V čem se je tako zelo odlikoval od drugih moških, ki so ju dozdej srečavali? . . . V čem je bila tista čudovita moč, ki jo je imel do njijnih src? . . . Ali je bil tako izredno lep? . . . No, čeden je res bil, toda — ako sta prav premislili — koliko lepih, celo lepših mož sta že videli tukaj in drugje! . . . Saj niso bili samo ti na svetu, ki so se jima tako vsiljevali in ki so jima bili baš radi tega tako zoprni! Saj so prihajali vedno tujci v mesto in tudi oni sta bili že nekoliko po svetu, pa še nikdar, nikdar nista občutili tega kakor danes! . . .

In kako nepričakovano, kako nenadoma se je bilo vse to završilo! . . . Kako sta se dozdej vedno muzali in porogljivo nasmičevali, če jima je kdo pravil, da se prava, pristna ljubezen često hipoma polasti človeškega srca, da si ga podjarmi in osvoji z elementarno silo, pa da vzplamti tako srce kdaj morda tudi še njima . . . Ah njima! . . . Smešno! . . . In vendar! . . . Nikdar, nikdar bi ne bili verjeli, da je možno kaj takega! . . . —

Obe sta sanjali tisto noč bedé najlepše sanje, ki jih more sanjati dekliško srce, obe sta se naslajali ob opojnem, slasti polnem vonju prve ljubezni! . . . Da, prvič v svojem življenju sta ljubili istinito, globoko! En hip je zadostoval, da sta se jima razplamteli duši, da sta jima v živem ognju razžareli srci! . . . Obe sta si bili v svesti velikega pomena tega in vedeli sta obe, da dogodka današnjega dne ne pozabita tako izlepa! . . .

Toda baš v ljubezni se je pokazala velika razlika njijnih temperamentov!

Zorina ljubezen je bila nežen cvet, ki ga izvabi iz tal gorek poljub mehke pomladanske sape. Ponižno in pohlevno klije in dehti, veseleč se samega sebe, razveseljujoč vse okrog sebe . . . Nežen

je, a dovolj močen, da kljubuje najhujšemu viharju. Stoleten hrast telebi zdrobljen na tla, ako pridrevi orkan nad njega, a mladi cvet raste in se razvija, naj ga obseva že dobrodejno solnce, ali naj razsaja poguben vihar okrog njega . . .

Ljubezen Vidina pa je bila iskra, ki pade na gorljivo gradivo ter vzplapola takoj v velikanski plamen. Vihar ga ne uduši, pač pa ga razvname in razpiše v usoden požar . . .

Če bi bil rekel Zori oni, ki ga je ljubila: „Skoči v vodo in dokaži, da me ljubiš!“ nasmehnila bi se mu bila, pogledala ga vdano in mu odgovorila: „Ako zahtevaš, ljubec, žrtvujem se zate!“ Vida pa bi bila nemara odvrnila na take besede: „Da, skočim — a ti moraš z menoj! Skupaj s tabo sem tudi umreti pripravljena! A da bi šla jaz v smrt, poleg tebe pa bi živela druga — nikdar! . . .“ —

Naslednjega dne sta bili Zora in Vida navzlic temu, da sta se ločili prejšnji večer v nesoglasju, ob določeni uri vendar spet skupaj na šetališču. Ni ena ni druga ni prikrivala svojega veselja o tem, da mali nesporazum ni imel resnejših posledic, in obsipali sta druga drugo s prijaznostjo. Saj bi bilo zares čudno, če bi se bili resno razdvojili zaradi človeka, ki je bil sicer z nenavadno močjo posegel v njihovo življenje, o katerem pa niti vedeli nista, kdo da je!

Prečuta noč pa se jima je poznala obema na obrazu. Pod očmi so se jima vlekli višnjevorumenkaste lise, katerih dozdej nikdar ni bilo opaziti pri njiju. Prvič v svojem življenju sta okusili malo skrbi in nemira, in takoj jima je vtisnilo to značilni pečat v lica! . . .

Potihem sta se opazovali in vedeli sta druga o drugi, kako se jima je godilo preteklo noč, toda nobena ni črhnila besedice o tem.

Bili sta sploh v čudnem položaju danes. Kazali sta se kolikor mogoče prijazni ena drugi, a odkritosrčni si navzlic temu nista bili! Nekaj se je bilo vrnilo med njiju, kar se ni dalo odstraniti več. Čutili sta, kako sta druga drugi na poti, in bali sta se neprenehoma, da se zopet kaj ne dogodi, kar bi ju ločilo iznova. Prejšnje pristrčno prijateljstvo je bilo izginilo, le njegova zunanja vez je bila še tu in ta jima je bila skoro neprijetna, morda radi tega, ker sta slutili, da taka vez ne more trajati dolgo in da se goli videz prej ali slej razprši v nič. Ob spominu na prejšnji srečni čas, ki sta ga preživeli skupaj, jima je bilo skoro žal, da je bilo prišlo tako. Trepetali sta pri misli, da srečata zdajpazdaj spet lahko onega — dasi sta ga obe burno želeli videti! Bilo je polno razglasja v njihovih prsih, polno nedoslednosti v njihovih mislih in željah . . . Dobro vedoč, da bi se jima bilo težko zatajevati, ako bi jima prišel nasproti, sta

se vselej prav oddahnili, kadar sta bili prišli na konec drevoreda, ne da bi ga bili uzrli . . .

Toda videti sta ga hoteli vendarle, obema je koprnelo in klicalo srce po njem! . . . In čim dalje ga ni bilo, čim bolj jima je ginilo upanje, da pride, tem tesneje jima je prihajalo, tem huje in neprijetneje jima je bilo pri srcu . . .

Mračilo se je že in že je bilo opaziti na obzorju večernico kot majhen, svetel gumb — zadnji čas, da nastopita pot proti domu! . . . Z napetimi očmi sta strmeli v daljavo, kakor bi hoteli prodreti temino, ki jima ga morda zakriva, in kakor bi moral priti še v zadnjem trenutku ter jima utešiti njijno koprnenje . . . Toda ni ga bilo.

Bilo pa ga ni tudi prihodnje dni! En dan za drugim jima je donašal najbridkejša iznenadenja in dan na dan sta se vračali čemerni, nezadovoljni, obupujoči z izprehoda domov. Aj, kako jima je krvavelo tisto njijno, poprej tako hladno, tako ravnodušno srcece, kako se jima je krčilo v doslej nepoznani, tako skeleči, a obenem tudi tako sladki bolesi! Kako žalostni sta se spravljali vsak večer spat, kako sta, prebudišči se iz nemirnega spanja, želeli vsako jutro, da bi se začel spet nagibati dan! Vsaka žilica v telesu jima je utripala zanj, vsaka kaplja krvi, ki se je pretakala po njijnem životu, si ga je želela — a ni ga bilo, ni ga bilo! . . . — —

Toda po preteku dveh tednov sta bili spet mirnejši. Začeli sta misliti treznejše, razmotrivati hladnokrvneje vso zadevo. Sčasoma se jima je začelo zdeti, kakor bi bili samo sanjali o tem, kar se je bilo v resnici pripetilo. Včasi ima človek sanje, po katerih ga več dni boli srce. Tako nekako je bilo njima . . . Srce jima je še vedno podrhtevalo, še vedno jima je trepetalo in se treslo v čuvstvu, ki ga je bil zbudil v njem pogled neznanega tujca; a to vibriranje je bilo podobno zvenenju brona, ki se glasi še, ko je bilo že davno udarilo zadnjič zvonilo ob stran zvona, in ki postaja rahleje in rahleje . . . Da jima ostane spomin na lepi trenotek neizbrisen v glavi in v srcu, sta bili prepričani obe, a navzlic temu sta polagoma uvidevali, da prebolita brez resnejših posledic krizo, ki jo je bil povzročil oni dogodek v njijnih prsih . . . V nekem oziru pa sta bili kakor prerojeni, odkar jima je bilo tako mogočno vzkipelo srce. Svet se jima ni zdel zdaj nič več tako prazen in pust. In moški jima tudi niso več tako mrzeli! Na tem in onem, ki jima je bil prej morda zoprni, sta zapazili kaj, kar jima je bilo všeč. Z onim seveda se nobeden ni mogel primerjati, a sprijaznili bi se bili zdaj menda z marsikaterim, ki ga prej nista mogli trpeti! . . .

Morda je bilo baš to vzrok, da sta se začeli čuditi sami sebi, kako sta mogli tako hipoma vzplamteti za neznanega človeka, ter spoznavati, da ni bila kriva zgolj ljubezen, ampak da so bili tudi še drugi vzroki, ki so učinkovali na njiju tako, da bi se bili skoro razdvojili. Prepričali sta se, da je bilo ono tekmovanje, v katerem sta izkušali prekositi druga drugo, vsaj deloma tudi posledica sebičnosti in zavisti. In to spoznanje jima je bilo neprijetno. Sramovali sta se, sramovali v dno srca svojih nelepих lastnosti in iznova sta obljubovali po tihem, da svojega prijateljstva ne žrtvujeta nikomur, prav nikomur več! . . .

Tudi njemu ne? . . .

Kakor bi bila železna pest stisnila njijno srce, tako ju je zbolelo pri tej misli! . . .

Pa saj ga ne bo, saj ga ne bo! . . . Ne bo? . . . Ah — ali naj ga res ne vidita več, nikdar več? . . . —

Toda naj pride ali ne pride — njijno prijateljstvo ostane nerazrušno! . . . Če pride, odloči se pač za eno izmed njiju, druga pa se radovoljno umakne, in stvar je rešena! Odloči se za eno izmed njiju — ali pa za nobeno — haha! . . . Tudi to jima je prišlo na misel in še bolj sta obžalovali, da sta hoteli storiti tako lahko-miselno konec svojemu prijateljstvu . . . Ne, taki ne smeta biti več, in naj se zgodi karkoli! . . . Še nikoli nista bili Zora in Vida tako prijazni in uslužni druga proti drugi kakor zdaj, še nikdar se nista ogovarjali tako ljubeznivo in se nazivali s tako ljubkimi, nežnimi priimki . . . Bilo je res videti, kakor bi bilo vsako nesoglasje poslej med njima nemogoče, kakor bi je res ne bilo moči, ki bi mogla pretrgati srčno vez, ki je vezala druga na drugo, in kakor bi se morali izjaloviti spričo istinitosti in pristnosti njijnega prijateljstva vsi poskusi, razdvojiti ju, in naj bi se trudil že kdorkoli, da bi zasejal razpor med njiju! . . .

A v trenutku, ko sta se čutili najbolj močni, ko sta bili prepričani najbolj, da ju ne razdruži nihče več, je posegla zopet usoda vmes! Ko sta se ga nadejali najmanj, jima je prišel zopet nasproti! . . .

Držali sta se za roke, ko sta ga srečali, in čutili sta druga pri drugi, kako sta se zdrznili ob njegovem pogledu . . . Kakor bi ju bil prešinil električni tok, tako sta se zgenili, ko je vpel v njiju svoje lepe, strmeče oči, ki so ju menda vprašati hotele: „I, kaj pa vedve zopet tukaj? . . .“

In takoj sta vedeli zopet, da je mnogo lažje delati obljube nego izpolnjevati jih . . . uvideli tudi, da ni nevarnost za njijno

prijateljstvo zdaj nič manjša, nego je bila tistikrat, ko sta bili vzplamteli zanj; da, morda še večja! — Toda vsled prejšnjega pre-mišljevanja sta se bili ojačili toliko, da sta se varovali obe prena-gljenja, da sta se izkušali obe po možnosti izogniti vsemu, kar bi brez potrebe in brez pravega smotra rušilo njijno razmerje. — Do-spelo je bilo to njijno razmerje v nov, kočljiv štadij, ko je zavladata v njijnih srcih bolj ali manj nameravana, preudarjena neodkrito-srčnost, ki bi se, v kolikor je to pospeševala individualnost ene ali druge, po okolnostih izpremenila lahko tudi v zlobno, izdajalsko hinavstvo! . . .

„Oh, že zopet ta!“ je začela Vida, ko se je bila nekoliko opomogla. Govorila je, kolikor se je le dalo, mirno.

„Kako misliš to?“ odvrne Zora. „Jaz ga vidim zdaj od tistikrat še le drugič. Ga li srečuješ ti pogosteje?“ . . .

„Ne boj se, Zorica, ne boj — tudi jaz ga vidim še le drugič!“

„Kako si poredna!“ odvrne Zora, ne vede, kaj bi rekla drugega.

„Hm, ali si videla, kako te je pogledal . . .?“ pripomni Vida.

„Mene? . . . Morda tebe!“

„Ej, ej, Zorica, kar molči! . . . A zvedeti moram, kdo je, zvedeti moram že zaradi tebe! . . . Najbrž je kak uradnik!“ . . .

„Ali, Vida . . . zaradi mene — kaj govoriš to? . . .“

„Lahko noč, lahko noč, Zorica! . . . Jutri zveš kaj natančnejšega!“

Vida se je izvila urno prijateljici iz rok. Čutila je, da se ne bi mogla potajevati več dolgo, in odhitela je proti domu. Ko je bila obrnila Zori hrbet, se je njen smehljajoči obraz takoj zmračil in zgrnil v neprijetne, skoro odurne gube . . .

Prišedši domov, je sedla Zora h klavirju. Njeni trepetajoči, drhteči prstki so začeli begati po tipkah, rahlo, komaj dotikajoč se jih . . . Glasovi, ki jih je izvabljala inštrumentu, so bili nenavadni, čudovito nežni . . . Nikjer se ni učila tega, kar je igrala, in vendar, kako lepa, kako krasna godba! . . . Ti glasovi so bili odmev utripov njenega prijetno razburjenega, koprnečega srca . . .

Dolgo je sedela tako ter igrala in vdajala se razkošnim mislim, naposled pa sta ji ročici odreveneli . . . Nagnila je glavico in dve bistri solzi sta se utrnili iz njenih lepih, milobnih oči. Zakaj — tega sama ni vedela! Mogoče, da je bila tako srečna, ker ga je zopet videla, morda tudi, da je bila žalostna, ker ni vedela, kaj ji prinese bližnja prihodnost; ali pa so jo vznemirjale neprijetne slutnje . . .

Vida pa je sedela v tistem času v svoji sobi pri oknu ter gledala srepo v bolj in bolj gosteči se večerni mrak . . .

Po nebu so se podili temni oblaki, po njeni glavi nič manj temne, nevesele misli . . .

V.

„Pa reci, pa reci, Zorica, da nimam dobrega nosu!“

S temi besedami je pozdravila prihodnji večer Vida Zoro, ko je bila prišla ponjo, da bi šli na običajni izprehod.

„O, ne dvomim, da ga imaš!“ je odvrnila Zora, prijela prijateljico za tist njen mali, fini nosek ter jo stresla rahlo zanj. „Toda povedi, kaj si izvohala, kaj?“

Da se dela nalašč nevedno, je izdajala rdečica, ki ji je bila zalila lica . . .

„Vse vem, Zorica, vse!“ nadaljuje Vida. „Torej prvič: uradnik deželne vlade! — Uradnik, kakor sem ti že zadnjič dejala! . . . Kaj, jaz se razumem na fizijomije? . . .“

„Vsa čast! . . . A pripoveduj dalje!“

„Drugič: ime mu je Milan — veš, zdaj je že pri vsaki hiši najmanj po en Milan — moda taka, veš — in piše se Zor . . . Milan Zor . . . Čakaj: Zora, Zor — brrr! To se ne glasi nič kaj lepo — to je vendar malo premonotono! . . .“

„Ali si mi tiho! . . .“

Zori sta se bili ustnici nabrali v majhno šobico, kakor bi bila jezna. V istini ji je ugajalo tako govorjenje. Vida pa je čutila to, in ostro motreč jo, je pristavila:

„Pardon, pardon, Zorica! . . . Toda poslušaj še dalje! . . . Povedala sem ti njegov poklic, povedala njegovo ime, a končno vzemi v dobrohotno vednost še to, da je pesnik, oziroma da je bil svoje dni pesnik, zakaj zdaj ne tiskajo baje nič več njegovih umotvorov. Njegova vizitka se torej glasi nemara takole: ‚Milan Zor, c. kr. vladni koncipist, bivši pesnik,‘ ali pa, kar bi bilo vsekakor še bolje: ‚pesnik v pokoju i. t. d.‘!“

„Pesnik! . . . Kako interesantno!“ vzklikne Zora, izpozabivši se nekoliko.

„Interesantno? . . . Ali misliš? . . . No, povedati ti moram, da se k modernim pesnikom ne prišteva ta Milan Zor — tako vsaj mi je brat pravil . . .“

„Kaj tisto — moderno ali ne moderno! Lepe morajo biti pesmi, to je glavna reč . . .“

„Aj, aj, Zorica, taka starokopitnica si torej? Toda, čaj, da pogledam, je li tudi tvoja toaleta tako nemoderna, kakor so ti nazori o

poeziji? . . . Zakaj pred petdesetimi leti je bila noša tudi lepa! . . . Toda, kaj še! Vse, prav vse po najnovejšem kroju! Hm, in tudi klobuček nov, čisto nov . . .“

„In tvoj nemara ne? . . .“

„Da, tudi moj! Res čudno naključje, da sva si obe tako hkratu omislili nova klobuka, ne da bi bili govorili kaj o tem . . . Pa da se vrneva k stvari! . . . Da, vidiš, Zora, kaj te morda še čaka? Opevana bodeš morda, opevana v sonetih, gazelah, druga Julija, druga Lavra . . . Ah, ah, kaka sreča!“

„Kaj takega bi tebi nemara ugajalo!“

„Meni? . . . Eh, ne, Zora! Če bi mene kdaj ljubil kdo, bi ubogo malo popraševala, je li kdo pesnik ali ne. Vroč poljub bi mi bil ljubši nego najlepši sonet — seveda pa samo od njega, ki bi mi bil všeč!“

Zora pogleda začudeno svojo prijateljico. Vedela ni, je li tudi to sama šala, ali pa je s temi besedami izdala nekaj, česar dozda na njej še ni bila opazila . . .

Vida je sama čutila, da njene besede niso bile umestne. Začela je zato z malo bolj resnim glasom:

„Eh, da, Zorica! Ali se še spominjaš, kakšnih ženinov sva zahtevali, ko sva bili stari trinajst, štirinajst let? . . . Pred vsem bi moral biti častnik, potem plemenit, potem bogat in kdove kaj še vse! . . .“

„Nespametni sva bili . . .“

„Hm, pa od kdaj si ti tako skromna?“

To vprašanje je spravilo Zoro v zadrego. Povesila je oči in odgovorila:

„Čemu besedičiva o teh stvareh? Kak pomen ima to? Pojdiva raje na izprehod!“

In šli sta. V srcu pa ju je tiščala tista neprijetna zavest, s katero sta se bili ločili že zadnjič, zavest, da sta si neodkritosrčni, da je njijno prijateljstvo razmajano, da je njijna prijaznost hinavska. Kajti obe sta bili storili trden sklep, da se bosta borili z vsemi močmi, z vsemi silami zanj, ki sta ga ljubili, ki sta koprneli po njem . . .

Ko pa sta prišli v drevored, je bil Milan Zor prvi, ki jima je prišel nasproti. In takoj sta začeli izvrševati oni svoj sklep, takoj sta napeli vse sile in moči. Uporabljali sta z občudovanja vredno virtuoznostjo vsa ona raznotera sredstva, s katerimi je narava tako bogato, tako potratno obdarila žensko v dosego njenih posebnih namenov. Njijna usta so molčala, a vsak okret, vsak gibljaj njijnega

života je bil dobro premišljen in preudarjen, vsaka potezica v njenih obrazih je govorila glasno in jasno — in kaj šele njijne oči! Ah, koliko se je dalo povedati po tistih ljubkih poslancih, po tistih nežnih posredovalcih med človeškimi srci! . . . Koliko se je dalo izraziti s tistimi čudovitimi žarki, ki se utrinjajo tako globoko doli v duši pa odsevajo iz očesa! . . .

Pričelo se je zdaj med njima in onim, ki je bil predmet njijne ljubezni, občevanje posebne vrste, neko novo življenje, katerega zunanja stran je bila sicer skromna, neznatna, a katerega notranja vsebina je bila neizmerno raznovrstna in bogata, življenje polno najsubtilnejših čustvenih pojavov, življenje, kateremu nista bili tuji grenkost in bridkost, a ki je bilo obenem tudi polno osrečujočih momentov, polno čarovitega leska in mistiškega čara! . . .

Ljudje, ki so drevili mimo, niti najmanj niso slutili, da je kaka zveza med temi bitji, da se vrši nekaj med njimi. In vendar, kaj vse se je dogajalo, kako so govorili njih pogledi, kako jim je prekipevalo srce različnih, zdaj veselih, zdaj otožnih čutov, kako so ranili drug drugega, kako se osrečevali zopet! . . .

In to se je vršilo odslej dan na dan tako . . .

V medsebojnem tekmovanju pa, v katerem je triumfovala zdaj Vida, zdaj Zora, se je zmaga vendarle bolj in bolj nagibala k Zori. Nasproti kakemu drugemu bi bila imela Vidina taktika morda večje uspehe od Zorine, pri marsikom bi bili Vidini žaroviti, strastni pogledi izdali več nego tista sladka miloba, ki je odsevala iz Zorinega očesa. A tu se je kazalo bolj in bolj, da Vida ni na pravi poti. Strast, ki je prešinjala njeno srce, in želja, da bi prehitela, nadkrilila svojo prijateljico, sta bili krivi, da ni preudarila dovolj trezno vsega položaja, da se ni dovolj poglobila v značaj in srčne potrebe onega, ki ga je hotela prikleniti nase . . .

Vse bolj mirno in jasno je gledala Zora. Ona je izprevidela kmalu, da je Milan mož izredno nežnih čustev in idealnega naziranja, mož, ki se ne ogreje nikoli za to, kar se mu vsiljuje, mož, ki ga mika samo to, kar si šele priboriti mora . . .

Iz tega vzroka in pa ker je tako prijalo njeni naravi in njenemu temperamentu, je bilo njeno postopanje povsem drugačno nego Vidino. Dočim je vse Vidino vedenje in početje glasno oznanjevalo: „Na, vzemi me, tvoja sem!“ se je Zora zatajevala in gledala skrbno na to, da ni nikoli grešila zoper pravila dostojnosti, da ni storila nikdar ničesar, kar bi se ne bilo dalo spraviti v skladje z ono last-

mostjo, ki najbolj diči mlado dekle — s sramežljivostjo. Da, včasih je bila naravnost hladna proti njemu, ki ga je oboževala! . . .

Pač je bilo često videti, da na ta način ne dospe do svojega smotra, ker se je kazal včasih nemara baš radi tega tudi on proti njej hladnega in je tudi on njo preziral. Toda Zora to ni begalo... To njegovo početje je bilo njej samo dokaz, da se zanimlje zanjo in da uporablja ista sredstva kakor ona samo zategadelj, da bi si jo tem gotoveje osvojil. In mirno je prenašala, ko se je Vida veselila, in ni prav nič prikrivala tega svojega veselja.

Kadar pa so se zasukale stvari tako, da se je vračala Vida čemerna in obupana domov, je Zora vestno pazila na to, da ne bi izzivala svoje prijateljice in da ne bi izgovorila kake besedice, ki bi jo bolela. Nikakor ni hotela, da bi bila ona povod zunanjemu sporu. Da pravega prijateljstva med njima več ni, je vedela ona baš tako dobro kakor Vida in bila je prepričana, da pojdeti njijna pota prej ali slej na dvoje. Toda trudila se je, da bi pri tem ne zadela nje kaka krivda. To je storila tem laglje, ker je bila prepričana, da zmaga končno ona, da je njena prihodnost!

A tudi Vida, dasi manj rahločutna, ni želela, da bi se sprli in ločili. Vsaj za zdaj si ni želela kaj takega! . . .

VI.

V površniku najmodernejših fasone, z novim cilindrom na glavi in finimi rokavicami na rokah je stopal Milan Zor počasi, skoro resnobno po eni najbolj živahnih cest glavnega mesta.

Ravno ko je hotel poseči v telovnikov žep, da bi se prepričal, koliko je ura, udari v zvoniku bližnjega zvonika poldvanajstih.

„Dovolj časa imam še!“ reče sam pri sebi. „V petih minutah sem tam, ni mi treba torej hiteti.“

In začel je hoditi še počasneje, nego je hodil dozdej. Bilo je videti, kakor bi mu pot, ki jo je imel opraviti, ne bila nič kaj prijetna.

Prejšnji večer, ko se je vračal z izprehoda, je bil srečal damo, ki se mu je nasmehnila in ga kar naprej pozdravila, ko je bila opazila, da je ne pozna. Prijel je naglo za klobuk in se priklonil, ne da bi bil vedel komu. Potem pa se je ozrl za njo in začel premišljevat:

„Kdo je ta ženska? . . . Hm, tako znana se mi zdi! . . . Ah, ah! . . . Da, soproga dr. Brona je! Glejte, glejte! Čimdalje lepša, čimdalje mlajša je! . . . Jako prijazno, da me je pozdravila. Tja moram tudi še! Pa precej jutri treba iti, da ne bo kake zamere!“

No in zdaj je bil na potu, da izpolni svoj sinočnji sklep.

Bil ni prijatelj obiskov in bila mu je težka ta pot. Zato je stopal tako malomarno — prav kakor bi si hotel še premisliti, naj li gre ali ne . . .

Dr. Bron je bil odvetnik v mestecu, kjer je Milan služboval zadnjih pet let, in bil je dobro znan ž njim, dasi nista kdove koliko občevala. Prvo leto njegovega službovanja na deželi je živela dr. Bronova žena še pri možu in ji je bil Milan tistikrat tudi predstavljen, potem pa se je zaradi otrok — dveh hčerk — preselila v glavno mesto. Od tistihdob jo je Milan le malokdaj videl, kajti obiskavala je le poredkoma svojega moža in niti ob počitnicah ni hodila domov, pač pa je bilo Milanu znano, da prebije dr. Bron vsako nedeljo in vsak praznik pri svolji obitelji v stolnem mestu.

Milan ni potreboval samo pet minut, kakor je računil, temveč celo četrto ure, da je prišel do hiše, v kateri je vedel, da prebiva dr. Bronova obitelj. Ko je stopal po vijugastih, kamenitih stopnicah navzgor, je večkrat obstal in se oddahnil. Da, potihem si je želel celo, da bi se mogel s samo vizitko iznebiti te neprijetne dolžnosti. A ko je bil pozvonil in povprašal, je li gospa doma, je čul, da je.

Dekle, ki mu je bil izročil posetnico, da ga naznani, se je mudilo precej dolgo v sobi, vrnivši se pa mu je sporočilo s prijaznim, smehljajočim obrazom:

„Gospo jako veseli gospodov obisk, a prosijo prav vljudno, da bi se hoteli potruditi popoldne med četrto in šesto uro. Ako vam hodi ta čas neprilčno, pridete lahko tudi že ob treh — so rekli gospa.“

Milan je bil prvi trenotek že vesel, da je tako opravil, a ko je pomislil, da mora storiti popoldne še enkrat tisto pot, je postal skoro nejevoljen.

Toda ni kazalo drugega, nego ukloniti se samovolji lepe in razvajene gospe, ki ga po njegovi misli bogve vsled kake hudomušnosti ni hotela pustiti zdaj predse . . .

„Najbrž še njena toaleta ni do pičice dovršena!“ je dejal sam pri sebi, ko je stopal zopet po stopnicah navzdol. „V božjem imenu, pa pojdem še enkrat! Če bi ne šel — kaka razžalitev zdaj, ko me je tako rekoč naročila!“

In res je šel popoldne spet, še predno je bilo odbilo štiri.

Ko se je bil približal hiši, je opazil dr. Bronovi hčerki, ki sta odhajali baš z doma. Mlajša, Melita, je bila deklica enajstih let, njena starejša sestra, Fausta, pa je štela tri do štiri leta več od nje.

„Oh, kaki krasotici bosta še to!“ se je začudil Milan sam pri sebi, diskretno motreč brhki, že zdaj nekoliko koketni deklici. „Čisto materini sta, samo rasti nemara ne bodeta tako visoke!“

Potem pa mu šine v glavo:

„Naposled bode ona sama doma!“

Bila mu je neprijetna ta misel, dasi ni vedel zakaj. A potolažil se je, rekoč sam pri sebi:

„Eh, tistih običajnih deset minut že prebijem kako!“

Dr. Bronova soproga je bila impozantna ženska, visoka, krepka, res junonska postava. Smehljala se je vedno, nemara, da je mogla kazati svoje velike, redke zobe, ki so se kar blesteli. Imela je velike, čudovite oči, kakršne je videl Milan pri ženskah doslej samo v Trstu. V istini je bila dr. Bronova soproga Tržačanka. Milan se je spominjal, da je bil v tistih časih, ko je živela še pri svojem možu, vselej zmeden, če jo je srečal in je vprla tiste svoje krasne oči vanj. In to je redno storila. Njenemu vplivu se ni mogel odtegniti niti tedaj, ko je najbolj ljubil samoto, ko se je najbolj izogibal žensk. Skoro vselej se je ozrl pri takih prilikah za njo, kadar je bila mimo njega, in vselej je s slastjo opazoval mehke obrise, v katerih je valovilo njeno polno, a vendar tako elegantno in gibko telo . . .

Vsega tega se je spomnil zdaj in morda je bilo baš to nekoliko vzrok, da mu je bilo tako čudno pri srcu . . .

Ko mu je hišna odprla sobna vrata, je dr. Bronova soproga napol sedela, napol ležala na nizkem divanu. Sklonila se je urno pokoncu in zaklicala dekletu: „Danes nisem za nikogar več doma, čuješ!“ Proti Milanu pa je pripomnila: „Oprostite, da vas ne povedem v salon in da vas sprejemem na ta način!“

Milan je bil v zadregi.

„Prosim, milostiva, če sem prišel morda neprilično . . .“

„Ne, ne, prišli ste popolnoma prilično! Jako drago mi je! Pričakovala sem vaš že davno in prav veselilo me je, ko mi je izročila dopoldne hišna vašo posetnico. Oprostite, da sem vas morala odsloviti. Sprejemam namreč popoldne, a da tudi pri vas nisem storila izjeme, je vzrok to, ker sem bila bolna in sem ležala. Vedi ga Bog, je li še kdo tako občutljiv za vreme, kakor sem jaz! Ta spomladanska soparica je zame strup! Že spala sem nemirno, in ko sem se zbudila, mi ni bilo nič kaj dobro. Bo pa že spet migrena! sem si mislila. No in res! Zdaj me boli tukaj, vidite, nad levim očesom, a ne bo dolgo, in bolečina se preseli na desno stran, potem pojde

naprej, dokler se mi ne razširi po vsej glavi! Ah, saj dovolite, kaj ne da, da se naslonim zopet? Tako še najlaglje prenašam to grozno bol!“

In ne da bi bila počakala njegovega odgovora, se je naslonila zopet ter pogreznila glavo v mehke blazine, odkazavši Milanu sedež na fotelju ob svojem zglavju.

Okna so bila nekoliko zastrta in solnčna luč je prodirala le deloma skozi zavese, vsled česar je bila soba zagrnjena v mrkel svit. Milanove oči so se morale šele navaditi, predno so razločevale v tem somraku posamezne predmete. Zrak je bil nasičen močnih dišav, ki so jih razširjale deloma različne cvetke po umetno pletenih in bogato pozlačenih stojalcih, deloma pa so puhtele iz parfumovane obleke in skrbno gojenih las lepe žene . . .

Bila je navzlic temu, da je bila bolna, popolnoma oblečena. Imela je na sebi dragoceno toaleta iz živobojnega svilenega blaga. Videlo se je na prvi pogled, koliko truda jo stane vsak dan, predno je oblečena. Niti najmanjšega nedostatka ni bilo zapaziti na njeni opravi, vse je bilo izvedeno z veliko natančnostjo in skrbnostjo, pa finim okusom.

Milan se je divil njenemu lepemu, veličastnemu stasu, čudil se njenim mehkim, majhnim ročicam, čudil njenim dražestnim nožicam, ki so tičale v svetlih, lakastih šolenčkih ter se kazale izpod dolgih, v bogate gube nabranih kril.

„Take so bile pač ženske, ki so navduševale starogrške umetnike k nesmrtnim delom!“ si je mislil potihem.

Še nikdar ni občutil tako živo kakor zdaj moči in sladkobe poezije, ki žari iz forme lepega ženskega telesa . . .

Ona je nemara slutila, kake misli se mu porajajo, kajti v očeh ji je bilo čitati zadovoljstvo, vendar je nadaljevala dokaj ravnodušno:

„Da, da, človek je revež, gospod — ah, toliko da vas nisem nagovorila z imenom! Oprostite mi to! Stvar je taka. Če mi pride pred oči kdo iz kraja, kjer živi moj dobri mož in kjer sem prebila sama toliko srečnih let, zdi se mi vedno, da me je obiskal kak sorodnik, kak intimen znanec moj . . .“

„Mene nagovarjajte, milostiva, kakor vam drago!“

„Ne, ne, nedostojno bi bilo! A vas sem spoznala tamkaj in oprostite mi torej, ako bi se kdaj zmotila. Da, da, gospod koncipist, človek je revež! Ne samo zdravje in bolezen, tudi vse drugo je podedovano v človeku. Da, dedičnost! Verujem v to! V vsakem človeku deluje vsa dolga vrsta njegovih pradedov notri do prvega

človeka, in če ima človek še druge, nečloveške pradede, tudi še dalje nazaj; odtod pač ta razdvojenost, ta nestalnost, rekla bi zbeganost v našem mišljenju in čuvstvovanju, odtod tisti večni boj v nas, tisto večno dviganje in padanje . . . Da, dedičnost — a tudi vreme! Potegne druga sapa, obdado nas drugi atomi — dobri ali slabi — in mi smo drugi! Verjemite mi, ti atomi so tisti dobri in slabi duhovi . . . O, človek je revež! Toda vi ste morda drugih nazorov?“

„Vsega tega ne prerekam, samo to mislim, da se človek lahko malo bojuje tako zoper atome v sebi kakor zoper atome, ki ga obkrožujejo . . .“

„Vi ste torej zagovornik svobodne volje pri človeku!“

„Jaz mislim, da ima celo žival do gotovih mej svojo voljo ter sposobnost za samoodločbo.“

„Ah, kak ekstrem! Vi se torej lahko borite zoper to, kar vas obdaja, borite zoper samega sebe! Srečen človek! Jaz nimam te moči! Pri meni je vse odvisno od vremena, vreme je, ki me dela zdravo in bolno, dobro in slabo! Včasih sem vam otročje vesela, navzlic svojim letom skoro razposajena in nobena reč me ne spravi ob dobro voljo, včasih zopet me jezi in disgustira vsaka še tako majhna stvarca in togotim se, ne da bi vedela zakaj. V takih hipih bi postala, mislim, tudi jaz lahko zločinka! Da, da, ne samo dedičnost, tudi vreme, gospod koncipist! To bi morali vpoštevati pisatelji, kadar motivirajo početje svojih junakov, baš tako kakor kriminalisti, ki morajo presoditi, v koliko je kdo odgovoren za svoje dejanje!“

Dr. Bronova soproga je bila po svoji materi Italijanka. Da je laške krvi, se je razodevalo v načinu, kako je govorila in v vsem njenem temperamentu.

Milan se je čudil spretnosti, s katero je zasukala pomenek na stvar, ki je bila kolikor toliko vobče zanimiva, a zanimiva posebej še zanj. Smehljaje je pripomnil:

„Ne preostaje nič drugega, kakor napisati pod naslovom: „Jug in sever“ knjigo, ki bi . . .“

„To je imenitna misel! Ako bi jo kdo sestavil tako, kakor si mislim jaz, ne bi malo hasnil človeštvu . . .“

„Upam torej, milostiva, da vas dobim pri delu, ko vas posetim prihodnjič!“

„Hahaha, ali jaz naj bi pisala? . . . No da, saj dandanes je menda že več pisateljic nego pisateljev! Toda svoje slike bi ne smela postaviti na čelo knjige . . .“

„Če storite to, potem garantiram za velikanski njen uspeh!“

Milan je bil postal zoper svojo navado galanten. Ona ga je pogledala ostro, kakor bi se hotela prepričati, koliko gre veze tem njegovim besedam, koliko je v njih pristnega in koliko izvira iz prazne dvorljivosti. Pomolčala je nekoliko, potem pa dejala skoro resno:

„Tega vam ne verjamem! Sicer pa se ni bati, da bi šla v nevarnost, kajti vedeti morate, da sem lena, zelo lena . . .“

„Za čitanje vsaj ne, kakor vidim,“ ugovarja Milan. „Kar dve knjigi imate tu ob zglavju!“

„Da, prav pravite, čitam rada, zelo rada!“ Izrekši, porine knjigi proti njemu, kakor bi hotela reči: „Na, pa poglej in prepričaj se, kako čtivo mi prija!“

„Aj, Prevost, Maupassant — francoski romani torej!“ vzklikne Milan. „Kaj pa, če bi bili ti romani krivi vaše migrene, milostiva?“

Pogledala ga je debelo in nekam začudeno. Zdelo se ji je, kakor bi tičal za temi besedami globočji pomen, kakor bi donela ironija iz njih. A ko je videla njegov nedolžni obraz, je odvrnila mirno:

„Ne verjamem, da bi čitanje provzročalo glavobol! Zlasti pa ne more škodovati tako lahko in zanimivo čtivo, kakor je to! . . .“

„Vam, milostiva, ugajajo torej v prvi vrsti francoski pisatelji?“

„Da, Francozje so po mojih mislih sploh edini literati na svetu!“

„Potem gresta najino mnenje in najina okusa glede literature zelo narazen!“

„Pa saj ne iščete pri nemških romanopiscih zabave?“

„Ne, pri nemških ne! Nemških romanopiscev menda sploh ni, vsaj dosti ne. Kajti tako malo samobitnosti se nahaja v malokateri literaturi kakor v nemški. Pa saj imamo še mnogo drugih slovstev, zlasti rusko . . .“

„In slovensko, kaj ne da?“

Njeno lice se je malce namrdnilo in nekamo poredno se je nasmejala. Milanu je bilo to neprijetno, vendar je dejal:

„No da, tudi slovensko! Pa seveda, kaj takega ne smem pričakovati, da bi se, milostiva, tako ponižali ter čitali tudi kaj slovenskega . . .“

„O prosim! Moj mož mi pošilja raznih stvari, in če naletim slučajno na ime kakega znanega, namreč meni osebno znanega pisatelja, čitam vsekakor njegovo delo.“

* Milan se je moral premagovati, da se ni na glas zasmejal.

„Od tega je torej zavisno, ali čitate ali ne čitate?“

„Se vam vidi mar to čudno? Meni se zdi praktično! Če me ne zanimlje spis, me zanimlje vsaj pisatelj — moj znanec! Tako vsaj ne riskiram preveč!“

Milan je čutil, da tiči v tem mnogo pikre kritike, in obraz se mu je zresnil. Ona je opazila to in pripomnila:

„Vaše stvari bi seveda čitala ne glede na to, da se poznavam, kajti . . .“

„Jaz ne pišem ničesar . . .“

„No, no, kar molčite! Moj mož mi je povedal vse! . . .“

„Motil se je potem vaš gospod soprog, če vam je pravil kaj takega. Toda temu se ne čudim, milostiva, če ne čitate slovenskih knjig, toda Rusi n. pr. imajo pisatelje, ki . . .“

„Ah, da, Rusi — naši severni bratje, kaj ne da! Rada, prav rada verjamem, da imajo izvrstne pisatelje, toda tega je kriva menda moja vzgoja, da se ne morem ogrevati zanje. Jaz si ne morem misliti nobenega Rusa drugače nego s tisto, tako značilno zmršeno brado in pa kosmato čepico na glavi — no, in meni je tak kosmatinec nekaj groznega! Že zaradi tega, vidite, ker bi mi stal ves čas tak kosmatinec pred očmi, se ne morem pripraviti, da bi čitala spis takega ruskega pisatelja. Moji hčerki sta drugačni! Učite se obe prav pridno ruščine! . . . Toda povejte, zakaj vam niso francoski pisatelji pogodu?“

„Preveč trezni se mi zde! Francozje so pristni potomci starih Rimljanov — mnogo bolj nego Italijani! Francoz je bistroumen, duhovit, a on računa preveč s pojmi in besedami! Njemu nedostajajo tiste prisrčne neposrednosti, tiste sveže naivnosti, brez katere si prave poezije jaz misliti ne morem! Skratka: Francoz preveč misli, a premalo čuti!“

„Iz teh vaših besed posnemljem resničnost tega, kar se mi je pravilo o vas — da ste mehka, sanjava, romantiška duša! No, jaz zopet sem trezna! Mene vsaka namišljenost grozno dolgočasi! Jaz hrepenim po pravem, pristnem življenju brez vseh olepšav in tega mi nudijo baš francoski romani v izobilju . . .“

„Menite, milostiva? Jaz pa vsej stvari ne zaupam prav! Da bi se godilo vse to, kar nam opisujejo Prevost, Maupassant é tutti quanti — ne, oprostite, milostiva — to . . .“

„Vi ne smete soditi francoskega življenja po naših razmerah!“

„Vem, da ne, pa vendar . . . In pa, ali ni to čudno, da se bavijo vsi francoski pisatelji skoro izključno z zakonsko ženo?“

„Aj, to Vam torej ne ugaja? In to poveste v obraz meni, zakonski ženi? Hahaha, jako ste ljubeznivi, gospod!“

„Prosim, milostiva, ne umejte me krivo! Gotovo so zelo mikavne vse tiste zakonske žene, toda človek se čuti kakor poživljenega, če čita včasih kaj tudi o kakem nedolžnem, nepokvarjenem dekletu . . .“

„Ah, tista nedolžnost! Taki ste moški! Nedolžnost, nedolžnost, vedno nedolžnost! Človek bi res mislil, da ne čislate razen nedolžnosti nič drugega na ženski! Pri tem pa ne pomislite, da ni tista vaša nedolžnost često nič drugega nego nevednost. A nevednost — kaka zasluga je to? Nevednost še ni krepost! Krepošt, čednost si morem jaz misliti samo tam, kjer je spoznanje, kjer je možen boj . . . Ali ni mar to logično?“

„Ne prerekam!“

„No vidite, zato gre omoženim ženam prednost in zato se vidi meni popolnoma umestno, da se bavijo francoski pisatelji v prvi vrsti z zakonskimi ženami! Neomogućena ženska ali ne ve, ali pa ne more, kakor bi hotela. Kot samostojna osebnost se vpoštevata šele omožena ženska!“

Milan je pomolčal, kakor bi še preudarjal, kaj naj odgovori, ona pa je nadaljevala s šaljivim glasom:

„Ah, ah, vi ste torej tudi eden tistih, ki imajo vedno ‚nedolžno dekle — nedolžni pogled‘ na jeziku, tudi vi opevate nemara tiste neznansko sladke ‚nedolžne‘ očke! . . .“

„Opevam jih ne, a pogled v nedolžno oko . . .“

„Ha, pogled v nedolžno oko! Ali kdo vam je porok, da se ne motite? Vidite, često ni to, kar vam sije tako ljubko, tako pri srčno iz očesa mladega dekleta nič drugega nego zdravje! . . . O kako krivični ste dostikrat vi moški! Koliko žensk obsojate, ki so nedolžne, in koliko spet jih smatrate za višja bitja, ki tega ne zaslužijo!“

Milana je bolel cinizem, ki je zvenel iz njenih opazk. Da bi sploh kaj odgovoril, pripomni:

„Čudim se vaši bistroumnosti, milostiva!“

Ona pa je takoj povzela:

„Bistroumnosti? . . . Pa mi vsaj ne nameravate napraviti poklona s tem priznanjem?“

„Vsaj žaliti vas prav gotovo ne mislim!“

„Ali veste, da si pod bistroumnimi ženami predstavlja ves svet prava strašila? . . . Pa seveda, jaz s svojimi triintridesetimi leti . . .“

„Oprostite, milostiva, da mi podtikate kaj takega . . .“

„No da, pustiva to! Prosim vas, oprostite! Jaz govoričim in govoričim, najvažnejše stvari pa pozabljam! Saj vas še niti vprašala nisem, kako se počutite na svojem novem mestu! . . .“

„Hvala, milostiva! Upam, da se počasi privadim!“

„No, to je lepo! Le ostanite tukaj in pridno nas obiskujte! A opuščajte pri tem vso etiketo! Saj smo domači! Pridite včasih zvečer na čaj! Moji hčerki — danes ju slučajno ni doma — svirata prav dobro na gosli — upam, da vam ne bo dolgočasno pri nas . . .“

Milan se je hotel zahvaliti za vabilo, toda v istem hipu jekne ona bolestno ter se prime z obema rokama za glavo:

„O ta grozni, grozni glavobol! Vidite, zdaj je tukaj in tukaj, a kmalu se mi razboli vsa glava.“

„Govorjenje vam je škodilo!“ pripomni Milan in hoče vstati.

„Mogoče! Toda ne, ne, to je že tako pri migreni, da postaja huje in huje! Ah, vi pač ne veste, kaj je migrena!“

„Še predobro! A tolažim se s tem, da trpe za migreno samo duhoviti ljudje.“

„Slaba tolažba. Toda ali veste, kaj včasih pomaga. Če vam položi kdo drug roko na čelo, pa odleže!“

„Čul sem že o tem! Tudi je precej naravno! Mala frikcija razgreje dotično mesto in to vpliva dobro.“

„Meni se pa vidi, da je to neka vrsta hipnoze. Kajti tuja roka mora biti!“

„Tudi ta razlaga ni prazna!“

„Čudno, ne?“

Pogledala ga je, kakor bi nekaj pričakovala od njega. Milana se je lotilo neprijetno čuvstvo. Bil je v zadregi. Spomnil se je, da se je predolgo zamudil. Zunaj so se začule stopinje. To mu je dalo zunanji povod, da se je dvignil in poslovil.

Ko je stopal malo pozneje Milan preko ulice, je stala dr. Bronova gospa pri oknu in zrla za njim. On pa je, prišedši domov, hodil dolgo po sobi in semtertja je zmajal z glavo, kakor bi mu nekaj ne bilo prav jasno . . .

(Dalje prih.)

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

VII.

Milan ni samega sebe več poznal . . .
Ne, on ni bil več tisti kakor pred nekolikimi tedni še! . . . Če je premišljal sam o sebi, se mu je videla izpremembra, ki se je bila zvršila v njem, neverjetna, skoro nemogoča . . . Včasih se mu je zazdelo, kakor bi bil nekdanj samo praviti čul o nekom, ki je imel take navade, take lastnosti, take nazore, kakršne je imel še nedavno on; tako tuj, tako neumljiv je bil postal sam sebi. Kakor v sanjah se mu je videlo vse to, kar je bilo za njim . . .

Zgodilo se je bilo, česar bi ne bil pričakoval nihče, ki ga je poznal, najmanj pa on sam! On, Robinzon Samotar, on, ki je tako sovražil hrup, ki se je tako izogibal ljudi, ki je tako ljubil gozdno tišino, se je počutil zdaj hkratu tako dobro sredi živahnega mestnega gibanja in vrvenja! . . .

Prve čase se je oziral pač še nekamo otožno proti severni strani, proti onim njemu tako dragim gorskim velikanom, tja proti kraju, kjer je bil prebil toliko lepih in srečnih ur. Prve čase se ga je še lotevalo nekako domotožje po onem tihem, mirnem gozdičku, kjer je sanjalo njegovo srce tako sladke sanje in kjer je bila zasnovala njegova glava toliko in tako velikih načrtov, da bi jih ne bil mogel izvesti nikdar, tudi če bi mu bila prisojena starost kakega svetopisemskega očaka. Še mu je včasih zakoprnelo srce po ljubem znancu in v duhu je meril včasih razdalje med snežniki in tistim gričkom, v duhu si je predstavljal včasih, kje približno se nahaja oni dražestni prostorček, kjer je on tolikokrat in tolikokrat sameval in se vdajal svojim mislim . . .

Toda to je trajalo samo par tednov in skoro nehvaležno je bil, da se je dal tako naglo omotiti življenju, ki ga je obdajalo zdaj. Ah, le nekaj dni je bilo treba in svoje samote ni pogrešal več! Dobil je tukaj kar nepričakovano nadomestila za vse, karkoli ga je mikalo prej tam. Tisto tajinstveno šuštenje sredi mladega, od solnca obsevanega zelenja — da, kako lepo! Toda tudi iz šelestenja fine svile, ki se je oklepala gibkih ženskih udov, mu je zvenelo nekaj prijetnega, da, poetičnega! Veselo ptičje petje, ob katerem se

je tolikokrat naslajal sredi gozda, ah, kako lahko ga je pozabil spričo žgoleče govorice in zvonkega smeha, ki mu je zvenel tu iz grl lepih devojk na uho! Pisanih metuljev tukaj ni lovilo, pa tudi treba ni bilo, ker so mu zdaj hkratu mnogo bolj ugajali oni ponarejeni na slamnikih, ki so čepeli na lepih glavicah mladih dam. Tudi za šegavimi ververicami se zdaj ni podil, zato pa si često ni mogel kaj, da bi ne bil stopil malo hitreje za kako vitko, lahkonogo — srnico!..

On, veliki občudovalec narave, je občudoval naravo tudi tu, samo da so obračali zdaj nase njegovo pozornost drugi predmeti! Oni sladki ritem ženske hoje, kaka poezija, in — krasno žensko telo — ah, kolik umotvor, kolika popolnost, kak sijajen uspeh ustvarjajočih naravnih sil! . . .

In čudo nad čudo! Koliko slabega je slišal o mestnem zraku in kako se ga je včasih bal, a on se je čutil zdaj v tem zraku hkratu tako zdravega in čvrstega kakor še nikdar prej! Zdelo se mu je, kakor bi bilo to življenje, ki je tako krepko pulziralo okroginokrog, budilo tudi njega k novemu življenju, kakor bi bilo to hrepenenje po uživanju, ki je odsevalo iz toliko in toliko jasnih, bistrih oči, podžigalo tudi v njem veselje do življenja.

Da, zdaj je tudi on po dolgem, dolgem času zopet hrepenel in koprnel, zdaj je vedel tudi, da je življenje brez želja, brez koprnenja prazno in ničevno! Skoro žal mu je bilo zdaj za oni čas, ki ga je prebil v neplodnem sanjarstvu v samotnem gozdu, in kesal se je, da je celih dolgih pet let, najlepših let svoje mladosti, potratil in izgubil, ne da bi bil kaj videl ali okusil življenja! . . .

Kar doumeti ni mogel, kako je bilo to mogoče! . . .

In vendar je bilo to povsem naravno!

Milan je bil pozabil, da se nekdaj v bučnem življenju ni počutil tako dobro kakor zdaj . . . domisiil se ni, kako ga je včasih vznemirjalo vse to, kar mu je zdaj prijalo in ga razveseljevalo. Že po rojstvu malce melanholik, je bil z dolgoletnimi napornimi študijami izrabil ter utrudil svoje živce tako, da se ga je lotevala hipohondrija in da so mu prišli včasih hipi, ko je občutil življenje kot nekako breme. To je bil prvotni vzrok, da je iskal samote, in bila je nemara sreča zanj, da je samotaril. Toda tega se on ni zavedal zdaj več in tako tudi vedel ni, da sta ga samota in čvrsti gozdni zrak polagoma ozdravila in mu z zdravjem podelila ono veselje do življenja, ki ga je tako dobrodejno občutil zdaj.

Slaba stran njegovega življenja na deželi pa je bila, da se je privadil samotarjenja in pogrezanja v samega se. Če bi bil ostal,

kjer je bil, bi se ne bil morda nikoli izpremenil. V malem mestu na deželi je bilo vse tako vsakdanje in potekal mu je dan za dnem tako enakomerno, da je bilo skoro nemogoče, da bi bile zašle njegove stopinje v drugi tir. Imel je vsak dan ena in ista pošta, srečaval je vsak dan ene in iste obraze in bilo ni ničesar, čisto ničesar, kar bi ga bilo vzdramilo iz njegovega letargiji podobnega stanja. Vsa tista dekleta in žene, dasi čedne, dostikrat tudi iskre in zaljubljene, mu vendar niso bile začosti interesantne in niso imele do njega toliko moči, da bi mu bile zbudile trajno zanimanje — baš zaradi tega, ker jih je srečaval na vseh koncih, ker jih je videl vedno in povsod. In v tem oziru se v vseh petih letih, ki jih je preživel na deželi, ni bilo izpremenilo čisto nič, kvečjemu to, da so bila nekatera dekletca malo odrasla in da so se bile začele starejšim damam kazati semtertja gube na obrazih.

Samevanje mu je bilo prešlo vsled tega v meso in kri in skoro gotovo je, da bi bil cameval še vedno, ako bi bil ostal na svojem starem mestu. Moralo se je nekaj zgoditi, kar ga je potegnilo siloma iz onega ožrega stanja, v katerem je bil že napol odrevenel, nekaj, čemur se upirati ni mogel in kar je paralelizovalo vztrajnost, v kateri je bil obtičal njegovega živja tok.

Na njegovem novem mestu je učinkovalo hkratu toliko različnih stvari nanj, obračalo je toliko raznih pojavov njegovo pozornost nase, da se je moralo razvedriti v njegovi glavi, da se je moral izviliti tisti moreči monotonosti, ki je včasih tako težila njegove možgane, ne da bi se bil sam zavedal tega. Tu ni bilo več tiste uspavajoče enoličnosti kakor na njegovem dosedanem službenem kraju, kjer se mu je zdelo, ako je prišel med ljudi, kakor bi listal praliko, ki prinaša leto za letom vedno ene in iste sličice svetnikov in svetnic božjih — tu je bilo vedno kaj, kar je prijalo njegovemu pogledu, njegovemu srcu; njegove oči so zastrmele zdajpazdaj, begale so mu željno od predmeta do predmeta, ne vedoč, kje naj bi se dalje pomudile; tu je sledil kontrast kontrastu in tako je njegova dovzetnost za zunanje vtiske rasla od momenta do momenta. S tem pa je raslo tudi njegovo veselje do življenja, njegova slast do uživanja. Bil je prerojen. Iz navadnega pusteža je bil postal človek, ki se je zavedal vrednosti tega, kar mu je nudilo in obetalo življenje.

In polagoma se je popel do onega srečnega razpoloženja, ki ga poznata le zdravje in mladost, do onega sladkega razkošja, ko človeku venomer vriska radosti srce, ko mu duša poje himne, ko

mu prekipevajo prsi sladkih čuvstev, ko mu je vzet pogled za vse temne strani življenja, ko vidi vseokrog srečo in nič drugega kakor srečo . . . Bil je kakor v ekstazi . . . bil je podoben entuzijastu, ki je ob vsaki stvari enako vzhičen, ki se veseli neznatne travice isto tako kakor krasno razcvele rože, ki objema z enako ljubeznijo vse, kar mu pride nasproti. Da, on je ljubil, ljubil z neizmerno ljubeznijo ves svet, ljubil z enako ljubeznijo vse te lepe žene in brhka dekleta, ki so ga srečevale in ga pogledavale tako pomembno, tako koprneče, kakor se je videlo njemu . . . Njegova ljubezen je bila prevelika, preneskončna, da bi se bila mogla omejiti na posamezen predmet . . .

In to je bilo vzrok, da se je bilo Zori in Vidi prvič v življenju dogodilo, da je šel mimo njiju mož brez posebnega zanimanja, da sta doživeli ono grozno razočaranje, ki ju je globoko užalilo v njihini samozavesti, vsekalo jima rano v srce, iz katere je pognala potem kal njihine mogočne ljubezni . . .

A bilo je naravno, da je začel Milan, ko se je bil streznil iz prve opojnosti, polagoma razločevati in primerjati, naravno, da je začel i on čutiti lepote moč, da se je začelo i njegovo zanimanje osredotočevati v to, kar je najbolj prijalo njegovim očem, da so se njegove želje sčasoma utesnile v gotove meje, da se je začel predmet njegovega hrepenenja oblikovati, uteleševati . . .

Ne, Zore in Vide tudi on ni mogel prezreti! In godilo se mu je nekaj časa baš tako kakor vsakemu, ki je uzrl ti izredni deklici, ki sta begali v onih časih ves moški svet — tudi on ni vedel, kateri bi dal prednost, katero bi smatral za vrednejšo svoje ljubezni. Obšlo ga je sicer nenadoma razsvetljenje, vedel je, da je na cilju, čutil je instinktivno, da je njegova usoda združena z usodo ene izmed teh dveh prijateljic, toda katera je tista, ki odkáže njegovemu življenju nov tir, ki odloči srečo ali nesrečo njegovo, to mu dokaj časa ni hotelo postati jasno. Zdaj ga je omamila Vida s svojim žarečim, globokim pogledom, da je vztrepetaval v sladki grozi, zdaj zopet ga je očaralo Zorino oko s svojim mehkim, božajočim svitom, da mu je v rajski slasti zatrepetalo srce . . .

Vendar ta razdvojenost, ki se ga je lotevala, ga niti vznemirjala ni preveč. Nasprotno, nudila mu je posebne vrste užitek. Uvidel je bil kmalu, da sta obe deklici vredni njegove brezmejne ljubezni, uvidel, da mu mora biti vsako najmanjše znamenje, s katerim mu pokaže ena ali druga svojo naklonjenost, vir najslajše blaženosti. Zakaj bi ne okušal te blaženosti, zakaj bi se ne veselil sreče, ki se

mu je tako prijazno smehljala, zakaj ne bi srkal v polnih požirkih iz čaše sladkosti, ki se mu je nudila tako radodarno . . .

Njegova sreča je bila tem popolnejša, ker ni vedel, koliko je bilo medsebojno tekmovanje krivo, da sta mu obe deklici kazali bolj ali manj očito svoje simpatije.

In tako se je rad pridružil igri, ki sta jo bili oni pričeli, in razkošna radost mu je polnila srce ob zavesti, da sta bili obe njegovi, da sta si obe prizadevali, prisvojiti si ga . . . Bilo mu je v največjo zabavo, videti, kako sta koprneli po njegovem pogledu, kako sta vedno trepetaje čakali, kateri bo dal prednost. Da, bil je včasih toliko neusmiljen, da mu je delo celo dobro, če je vedel, da je to ali ono ranil, če je vedel, da trpi, da se huduje zaradi njega. Kadar se ga je lotila prava hudomušnost, je pustil celo obe v negotovosti in tem večjo slast je občutil, če je vedel, da trpita obe . . .

Toda sčasoma so se ga pollaščali resnejši občutki. Polagoma, ne da bi se bil zavedal, kako je prišlo, je bilo začelo pešati njegovo zanimanje za Vido, a ono za Zoro je raslo bolj in bolj. Vedno porredkeje se je dogajalo, da je pustil Zoro vračati se nezadovoljno z izprehoda domov, in če je to semtertja še storil iz nekega njemu samemu neznanega vzroka, morda, ker se mu je zdelo, da je i njeni prijateljici nekoliko rahločutnosti in obzirnosti dolžan, je zaradi tega sam trpel in težko je čakal drugega dne, da bi bil popravil, kar je bil po svojem domnevanju zakrivil v Zorinih očeh.

Čim dalj je imel priliko, opazovati obe deklici, tem bolj je uvideval, da mu pri odločitvi za eno ali drugo ne more biti mero-dajna njijina lepota — saj sta bili obe lepi — temveč njijin tem-perament, ki si je bil tako različen, tako zelo nepodoben; uvideval je tudi čimdalje jasneje, da je bila to le hipna slast, ki jo je občutil ob Vidinih pogledih, in da bi mogel uživati trajno srečo le ob Zorini strani. O tem ga je uverilo vse njijino vedenje, o tem ga je prepričal tudi način, kako sta se skušali med seboj, način, kako sta se bojevali zanj . . .

In tako je prišel Milan nekega dne do trdnega sklepa, da mora postati Zora njegova . . .

Toda storil ni ničesar, kar bi bilo pospeševalo uresničenje tega sklepa. Nasprotno! Ko je bil ta sklep v njem dozorel, se mu je zdelo, kakor bi bil najvažnejše že dosegel! Čutil se je hkratu tako mirnega, tako zadovoljnega, ko mu je bilo jasno, kaj je svojemu srcu dolžan! Zdaj, ko je vedel za svoj smoter, se ga je čisto iznova lotevala ona mladostna razposajenost, začel se je iznova igrati z

deklicama in z egoizmom mladega, objestnega človeka se je veselil, če je videl, da eni ali drugi krvavi srce zaradi njega, zavedajoč se, da jima tako še bolj neti ljubosumnost in ljubezen. Niti na misel mu ni hodilo, da se izcimi iz tega njegovega početja zanj morda tragična krivda in da ga zadene lahko kdaj odgovornost za to, da je tako lahkomiselnost netil v mladih srcih ljubezni strast . . .

VIII.

„Ah, kdo bi se trudil in mučil! Če ne gre, pa ne gre!“

S temi besedami je porinil Milan nejevoljen od sebe spis, s katerim se je že celo dopoldne belil glavo, ne da bi bil mogel priti do kakega zaključka, kako bi ga najbolje rešil.

Naslonil je glavo na desnico in se ozrl proti oknu, skozi katero se mu je smehljalo jasno, temnovišnjevo nebo.

Njegova mehka duša je bila danes še bolj občutljiva nego sicer. Vsak vztrepet listja, ki je šumelo na bližnjem drevesu, vsaka mušica, ki je šinila mimo njegovega očesa, vsak solnčni žarek, ki je zaplesal in se zaiskril na oknu, vse, prav vse je vzbujalo njegovo pozornost, ga napotovalo k razmišljanju. Množina kompliciranih, komaj pojmljivih čuvstev mu je prešinjala srce, a skozi vsa ta čuvstva se je vleklo nekaj kakor rdeča nit, nekaj boleznega, a vendar ne neprijetnega, nekaj sladkootožnega, nekaj kar ga je skelelo, a česar bi vendar ne bil rad pogrešal! Neštete misli so mu švigale skozi možgane. Budili so se mu spomini na preteklost, vstajala mu je prihodnost pred oči, a bavil se je tudi s sedanostjo. In če je primerjal to, kar je imel, kar je bil prebil in užil in kar ga je še čakalo, je bil nekako zadovoljen s svojo usodo. Bogastva mu res niso bile naklonile rojenice, tudi marsikaj bridkega ga je bilo že doletelo v življenju, toda za vse to ga je obilo odškodovala sreča, ki jo je občutil spričo dejstva, da plamti zanj tako dekle, kakor je bila Zora.

Da ga ljubi, o tem kar nič ni dvojil, in nepopisno veselje mu je polnilo prsi ob misli, da si je tako izlahka, tako brez truda osvojil srce onega bitja, ki ga je moglo osrečiti kakor nobeno drugo . . . ki ga je čislal in ljubil nad vse! Da, tudi prihodnost je stala pred njim, jasna, lepa, čarobna! . . . Nobenega oblačka nikjer! Vse čisto, vse jasno! . . . Niti najmanjša skrb ga ni težila! Samo da ga je Zora ljubila! Še ni bil govoril nobene besedice ž njo, a vendar je vedel, da je njegova, samo njegova! . . .

„A čas je, da se ji približam, čas, da storim konec temu nedostojnemu postopanju!“

Občutil je hkratu kes, da se je tako igral z deklicama; tista mladeniška razposajenost ga je bila hkratu minila in sram ga je bilo svojega početja.

„Temu mora biti konec, temu mora biti konec!“ je ponavljal sam pri sebi. „Poslej hočem biti odkrit, pošten! Zora naj zve, da ljubim njo, samo njo! Priti mora do sporazumenja, in ko se to zgodi, potem . . .“

Zatisnil je oči in se zamislil. Domišljija je razstrla najkrasnejše, najljubkejše slike pred njegovimi duševnimi očmi — samo prizore iz življenja, ki ga je še čakalo, same zlate dneve, ki jih bode žil poleg ljubljene deve . . .

Dolgo se je mudil v duhu pri teh slikah, naslajal se ob njih, tešil si ž njimi svoje koprneče srce, ko pade hipoma senca na blestečo panoramo . . . Kakor temna silhueta je vstala podoba dr. Bronove soproge pred njim — a še kot taka krasna!

„Kaj hoče ta tukaj?“ si je dejal ter mahnil z roko, kakor bi hotel pregnati prikazen. Toda vračala se mu je vedno zopet in bilo mu je tem neprijetneje, ker se je spomnil obenem, kako zelo se je pregrešil zoper pravila dostojnosti. Kajti od tistih dob, ko je bil prvikrat pri Bronovih, je bilo poteklo že več nego tri mesece, a on ni bil nikdar več tamkaj, čeprav mu je bil dr. Bron precej vrnil obisk in čeprav je bil obljubil, da bode prihajal večkrat.

Pripravljal se je pač često, da bi šel, a odločiti se nikdar ni mogel, odvrnilo ga je od njegovega naklepa vedno neko vznemirjajoče čuvstvo, ki se mu je pojavilo vselej, kadarkoli se je namenil, da pojde. Zakaj? — —

Začel je razmišljevati, a predno si je mogel odgovoriti na to vprašanje, potrka nekdo na vrata in v sobo stopi — dr. Bron!

Milan mu stopi nasproti. Ves presenečen, ni vedel reči nič pametnega, zato je vzkliknil samo: „Baš v tem trenutku sem mislil na vas!“

„Brzobjavljenje brez žic! . . .“ se zasmije dr. Bron.

„Menda res!“

„Prav gotovo! Vi ste čutili, da prihajam, zato ste se zmislili name. Po mojem mnenju se vzbuja misli na čisto mehaničen način; dotičnega posredovalnega medija seveda še ne poznamo, toda jaz sem prepričan, da bo človek tudi delovanje svojih možganov še kdaj razumel! Mogoče celo, da pridemo še tako daleč, da bomo drug drugemu misli čitali . . .“

„Tega bi si ne želel!“ odvrne Milan. „Zakaj kar bi človek potem vse tako zvedel sam o sebi . . . Sicer pa že zdaj včasih uganemo drug drugemu misli : . . .“

„No, potem ste morda tudi vi uganili, kaj vas čaka neprijetnega . . . Kajti z neko prošnjo vam prihajam . . .“

„Ne vem, gospod doktor, kaj bi mogli vi zahtevati od mene, da bi mi bilo neprijetno . . .“

„Jako ljubeznivo! Smem torej upati? . . .“

„Prosim, gospod doktor, govorite, samo govorite! Na uslugo sem vam, če je le v moji moči!“

„Vedite torej, da bomo imeli jutri popoldne ob štirih krst.“

„Kaj mi pravite, gospod doktor?“

„Da, pred devetimi dnevi je povila moja žena dečka . . .“

„In jaz niti slutil nisem . . .“

Dr. Bron se je nasmehnil.

„Moja žena je v takih stvareh zelo diskretna! Bal sem se celo, da še preveč. No, zadnje tedne itak ni hodila z doma, samo če se je peljala na izprehod . . .“

„In jaz bi jo bil kmalu obsodil!“ se je domislil Milan. Kajti, ko se je bil tistikrat vrnil od nje domov, so se mu vzbujaile čudne sumnje . . . V takem stanu je naravno, da je imela glavobol! Eh, kak lopov je človek! Pri vsakem najmanjšem povodu podtika drugim slabosti in slabe namene! Zlasti pa se moški odlikujemo v tem pogledu!“

Tako si je očital Milan po tihem, dr. Bron pa je nadaljeval:

„Da, zdaj imam tudi sinka in moja najsrčnejša želja je izpolnjena. Naznanil nisem tega nikomur pismeno in zato zveste tudi vi to novico šele iz mojih ust. Tukaj namreč nimam toliko znancev, da bi bilo vredno dati tiskati naznanila, na deželi pa bi se mi morda smejali, če bi storil kaj takega . . .“

„No, in kako se počutita milostiva in mladi junak?“ vpraša Milan.

„Hvala za vprašanje, vse gre dobro! Pomislite, žena je že par dni pokoncu, a otrok je tako krepak, da nam ni treba čakati nič več s krstom . . .“

„Torej čestitam presrčno!“

„Hvala, hvala! Ali zdaj pride tisto, kar vam morda ne bode ljubo! Vidite, za botra imamo že dalje časa izbranega vojaškega kapitana Zucchija iz Trsta. Brzjavo sem mu že pred dvema dnevi voma, pa nisem dobil doslej še nikakega odgovora. Iz tega sklepam, da je kam odpotoval, in poiskati mu moram namestnika, namestnika v tem zmislu, da bi pri krstu prisostvoval, kajti botrstvo je Zucchi

definitivno prevzel. Z ženo sva mnogo premišljevala, do koga bi se obrnila v tej stiski, ne da bi bila dospela do kakega sklepa, ker človek tako nerad nadleguje. A danes po noči je prišlo moji ženi hipoma na misel, da bi bili nemara vi tako prijazni, prevzeti ta neprijetni posel, in ni mi dala miru, dokler se nisem napotil do vas, akoravno vem, da vam to nikakor ne more biti pogodu . . .“

„Ali prosim, gospod doktor!“ je hitel ugovarjati Milan. „To je vendar jako malenkostna stvar! Sicer res ne vem, kako se mi bo vesti kot botru, ker kaj takega še nikdar nisem bil, a nadejam se, da bo imel dotični duhovni gospod potrpljenje z menoj in mojo nevednostjo.“

„Tega se kar nič ne bojte! Vi hočete biti torej res tako dobri? . . . Ah, kako vam bo moja soproga hvaležna!“

Doktor Bron se je nato poslovil . . . Bil je mož nizke postave in delal je majhne korake, a stopal je tako naglo, da je moral Milan skoro teči za njim, ko ga je spremljal do stopnic.

„Na, zdaj pa imaš!“ s temi napol glasno izgovorjenimi besedami se je vrnil Milan v svojo pisarno nazaj. „Zdaj sem prisiljen iti tjakaj! A kako naj se izgovorim, da nisem šel prej? . . . Najbolje bo, da se storim neumnega, kajti z izgovori bi le še povečal svojo krivdo! . . . Pa da si je izvolila baš mene? Človek bi mislil, da bi morala biti razžaljena! Čudno! . . .“ — —

In zopet so se mu vzbujale dvojbe in iznova se ga je lotevalo neko vznemirjenje . . . Prišlo mu je na misel to in ono . . . Nekoč je slišal nekaj šepetati o dr. Bronu in njegovi ženi . . . Toda kaj tisto! Ljudje so zlobni! . . . A istina je bila, da je živel dr. Bron doma zelo skromno, da, naravnost revno, njegova žena pa tu v mestu v največjem razkošju in udobnosti . . .

„Dober, plemenit mož, požrtvovalen oče in soprog, ta dr. Bron!“ si je mislil in — smilil se mu je . . .

IX.

Drugi dan dopoldne je bil dr. Bron še enkrat pri Milanu. Prišel mu je povedat, da se je kapitan odzval brzojavnim potom in da dojde še pravočasno.

„Tako ste oproščeni sitnosti,“ je zaključeval, „toda k mali slavnosti, ki jo imamo po krstu, morate vsekakor priti!“

Milan ni mogel biti tako nevljuden, da bi bil odklonil vabilo.

Ko je prišel popoldne ob določeni uri k Bronovim, ga je sprejela starejša hčerka Favsta. Priskakljala je bila iz kuhinje z nazaj zavihanimi rokavčki in belim predpasnikom.

„Oprostite, pomagati moram kuharici!“ se je izgovarjala. A peljala ga je navzlic temu v salon. Namignivši mu, da naj sede, je sedla tudi sama na zofo. Vedla se je prav kakor kaka odrasla dama, ki sprejema vsak dan posetnike. Bila je dražestna v svoji kuhinjski opravi, dražestna pa tudi v svojem prizadevanju, da bila kos svoji nalogi in da bi častno in dostojno zvršila svoj težavni posel. Toda to se ji ni povsem posrečilo. Njena otroška narava ji ni dala, da bi bila ostala tako dostojanstveno resna, kakor bi se bilo spodobilo. Smeh ji je neprenehoma uhajal in neprenehoma je kazala svoje goste, drobne zobke, kolikor so to sploh dopuščala njena mala usteca. Pri tem se ji je delala v desnem licu preljubka jamica, a njena ne baš velika, nagajiva očka sta se ji šegavo skrivala za polnima, rožnima licema, ki sta se vselej dvignili kvišku, kadar se je nasmejala . . .

Milan se je počutil dobro nasproti mikavnemu dekletcu, vendar se mu je videlo potrebno opomniti:

„Gospodična, prosim, če vas morda zadržujem . . .“

„O ne, ne! . . . Poglavitno je opravljeno. Sicer pa mora biti mama vsak hip tu . . . Oblači se še. Upam, da pridejo tudi iz cerkve kmalu. Aha, mama že prihaja . . .“

Deklica je odšla in na njeno mesto je sedla mati. Milan je pričakoval, da mu bode očitala njegovo že skoro razžaljivo vedenje, toda nobene besede ni črhnila, iz katere bi bil mogel sklepati, da je nejevoljna. Nasprotno, bila je izredno prijazna ž njim. Povprašala ga je o tem in onem, a končno je pripomnila:

„Boste videli, kako lepo botrico imamo! Strmeli boste, strmeli, vam rečem — toda tu so že!“

Vstala sta oba ter šla prišlecem nasproti. Milan je ostrmel, kajti med došlimi sta bili — Zora in Vida!

Ob običajnem predstavljanju je Milan zvedel, da sta Zora in Vida prijateljici Favstini, ker so bile nekaj časa skupaj v nekem znamenitem ženskem zavodu, in da je vsled tega postala Zora botrica Favstinega bratca.

Zora in Vida sta obe hudo zardeli, ko so jima predstavili Milana, a tudi on ni mogel zakriti svoje velike zadrege. Prenepričakovano mu je bilo prišlo to. Ko se je slučajno obrnil proti domači gospodinji, se mu je zdelo, kakor bi ga izredno ostro opazovala, in to ga je spravilo še bolj iz ravnotežja. Oddahnil si je, ko je začel dr. Bron naganjati goste, da naj posedejo okrog mize, ki je bila z mrzlimi jestvinami in pijačami bogato obložena.

(Dalje prih.)

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

azvrstili so se okrog mize tako, da je sedela na prvem mestu gospodinja, njej na desno botrica Zora, a na levo župnik, ki je krstil otroka. Poleg župnika je imel sedež Milan, njemu nasproti pa Vida. Tik nje je sedel kapitan, za njim dr. Bron, na levi roki Milanovi je sedela Favsta, ki pa je imela še vedno opravka v kuhinji in je pogosto uhajala od mize. Za njo je prišla mlajša domača hčerka, a naprej doli je bilo še nekoliko stolov praznih za goste, ki so jih še pričakovali. Čulo se je že ropotanje vilic, ko je dospel umirovljeni in postarni profesor Seljak, dr. Bronov večletni prijatelj, a končno je šinil skozi vrata še poročnik pl. Hörenstein, med kolegi znan z imenom pl. Taubenstein, baje radi tega, ker na eno uho ni slišal dobro. Bil je suh, slok človek, in ko je odložil sabljo, se je zdelo, kakor bi ga bilo polovico izginilo. Priklanjal se je in pozdravljaj na vse strani, stopivši v jedilnico. Govoril je jako hitro in pri govorjenju se mu je često primerilo, da mu je skočil krhelj njegovega tankega vratu preko ovratnika, kar je napravljalo jako komičen vtisk...

Spočetka je bilo nekako tesno v družbi. Govorica je obtičala zdajpazdaj, da je nastal hipen molk. Milan se je igral s šopkom šmarnic, ki ga je bil prinesel s sabo. Pri srcu mu je bilo težko. Ni si prav upal pogledati Zori ali Vidi v obraz. Sramoval se je svojega vedenja na izprehodih. Poleg tega so ga obhajale neprijetne slutnje, kakor bi se moralo danes še kaj zgoditi, zgoditi nekaj ne prijetnega, morda celo usodnega. Le strahoma je povzdignil semtertja svoje oči ter se ozrl v svoj lepi vis-a-vis. A kadarkoli je to storil, je opazil vselej eno in isto: Zora je povešala sramežljivo pred njim svoje oči, Vida pa jih je nekako prononsirano zastavljala vanj. Tudi pri tej priliki se je kazala razlika njijinega temperamenta in njijinega značaja!

Kapitan, boter otrokov, ki bi se bil z deklicama rad zapletel v kak pogovor, pa je dobival le kratke, umerjene odgovore, je kmalu zapazil, da se vrši nekaj med njima in Milanom, in ko je prišla čez nekaj časa spet Favsta v sobo, jo je poklical k sebi ter jo pripravil, da je šla po tihem Zoro in Vido vprašat, katera je bolj

zaljubljena v nasproti sedečega mladega gospoda. To vprašanje je pognalo obema kri v lica, a Favsta se je poredno hihitala.

Najbolj slabe volje je bil videti nadporočnik. Jezil se je, da se je bil zakasnil in dobil tako neugoden sedež. Srdit se je oziral proti Milanu in kapitanu, ki sta bila bliže deklet.

Polagoma so se razvozlali jeziki. Vino, ki ga je točil dr. Bron jako pridno, je učinkovalo in postajalo je veseleje . . .

Profesor se je začel brez pravega zunanjšega povoda navduševati za Prešerna.

„Ne, jaz se nikakor ne strinjam s tistimi,“ je klical ter dvignil pri tem palec leve roke kvišku, „jaz se nikakor ne strinjam s tistimi, ki mislijo, da je Prešeren napak storil, da se ni pridružil Ilircem. Če bi se bil, bi Slovencev danes sploh ne bilo več, to je moja misel! Mi starejši vemo še prav dobro, koliko boja je bilo treba, predno smo pripravili preproste Kranjce tako daleč, da se imena Slovenca niso sramovali! Kaj bi šele bilo, če bi jim bili prišli z ilirščino! Nihče bi ne bil hotel nič čuti o tem, in predno bi se bil naš kmet priučil novemu pismenemu jeziku, bi se bil desetkrat ponemčil! Da se ni, to je zasluga Prešernova!“

„V tem ti jaz popolnoma pritrjujem, dragi prijatelj!“ je pripomnil dr. Bron. Profesor pa je nadaljeval:

„Čudni ljudje so dandanes med nami! Niti Prešeren jim ni več svet! Zdaj so začeli celo njegovo privatno življenje vlečiti na dan! To je profanacija, grozna profanacija!“

„Gospod profesor, jaz pa mislim, da ni to nič tako hudega!“ se oglasi gospodinja . . . „Poglejte, kaj vse pišejo Nemci o svojem Goetheju! V vsakem leksikonu čitate lahko natančne podatke o vseh fazah njegovega razmerja do gospe Steinove, in je li pesnikov ugled vsled tega kaj trpel?“

Milan je opazil, da je imela dr. Bronova soproga ves čas, ko je to govorila, svoje oči vanj vprte. Njen pogled ga je presunil in napolnil z nekim neizraznim, napol prijetnim, napol zoprnim čuvstvom.

Profesor je nekoliko pomolčal! Najbrž si ni upal odgovoriti gospodinjki tako, kakor bi bil rad. Naposled je odvrnil:

„Nemcev ni da bi jih mi posnemali! Sicer pa se Prešerna tudi že kot pesnika lotevajo! Ti mladi ljudje naj se uče — ponižnosti! Takih talentov nimamo dandanes nič! . . .“

„Oho!“ je vzkliknila Vida, toda nihče ni tega vzklika pošteval. Dr. Bron pa je pripomnil:

„Mogoče, da prav takih talentov nimamo, toda da bi nam vobče primanjkovalo talentov, tega ne moremo in ne smemo trditi. Jaz bi skoraj rekel, da pogrešamo dandanes bolj značajeve nego talentov, kajti talent je nekaj, a značaj je tudi nekaj. In če bi bilo meni dano na izbiro, to ali ono, rekel bi: dajte nam značajeve!“

„Da, da!“ pritrjuje profesor. „Jaz pogrešam pri naših sedanjih pisateljih trdnih nazorov in trdnega prepričanja. Taka vihravost v nazorih — kaj je to?“

„V tem jim delate krivico,“ poseže Milan vmes. „Pomisliti treba, da umetnikova naloga ni, hliniti kako doslednost nazorov, temveč razodevati nam svoje vsakokratno duševno razpoloženje. To pa je zavisno od sto in sto momentov. Vsled tega je prav lahko mogoče, da nam veje iz kakega spisa pisateljevega pristna pobožnost, dočim se nam kaže v drugem spisu brezverca, ne da bi smeli očitati pisatelju nedoslednost. Pri umetniku je prva stvar čuvstvovanje, a to se izpreminja od hipa do hipa. Zato bomo pri onem pisatelju, ki nam ne prikriva ničesar, ki se nam razodeva vsega, vedno pogrešali doslednosti!“

Profesor ni vedel, kaj naj bi s tem odgovorom, zato se je vrnil k Prešernu.

„No, kar se tiče Prešerna,“ je poudarjal trdovratno, „sem jaz tega mnenja, da ga kot pesnika pri nas ni prekosil še nihče! Ali mar niste vi te misli, gospod vladni koncipist?“

„Ne prerekam, gospod profesor!“ odvrne Milan, čudeč se, da se je obrnil s tem vprašanjem baš do njega.

Profesor pa, opazivši njegovo začudenje, opomni:

„Da, gospod vladni koncipist, vam gre beseda v takih stvareh, kajti tudi vi ste pesnik!“

„Za Boga svetega, gospod profesor, kdo vam je natvezel to? Zaradi par verzov, ki jih je zagrešil kdo, še ni pesnik!“

Milanu je bila neprijetna profesorjeva opazka. Toda ta se ni dal odvrniti, da bi ne bil dostavil:

„Kar molčimo, kar molčimo! Čul sem, in če ne bi bil čul — jaz poznam na prvi pogled take ljudi!“

„Eh, pesniki in pisatelji so vsi nenormalni ljudje!“ se zadere nadporočnik s hripavim glasom in krhelj mu skoči visoko izza ovratnika.

Profesor pa je navzlic temu nadaljeval proti Milanu:

„In umetnost — kako sodite vi o umetnosti, kake nazore imate vi v tem oziru ob zmetenosti, ki je nastala dandanes glede tega pojma? . . .“

Milan bi bil rad pretrgal ta razgovor, zato pripomni:

„Gospod profesor, moral bi biti bolj zbranega duha, nego sem danes v tej veseli družbi, če bi hotel primerno in dostojno odgovoriti na vaše ne baš lahko vprašanje!“

Ta odgovor najbrž ni prijal profesorju, kajti dal je na svoje vprašanje pojasnilo sam, rekoč:

„Umetnost je večna in samo ena kakor narava, ki se zrcali v umetnosti — večna, vam pravim, in to naj bi si zapomnili nekateri! Kar je bilo umetno in lepo pred sto leti, je tudi sedaj! . . . Tu ne odločuje nikaka moda! In samo ena, samo ena je umetnost . . .“

„Temu rad pritrujem!“ pripomni Milan, „vendar z omejitvijo, da se pojavlja umetnost lahko baš na tako različen način kakor narava in da ni tu nič stalnega, nič neizpremenljivega.“

Profesor pa je prišel v ekstazo. Mislil je menda, da je v šoli in da ima pred sabo učenca, ki mu je odgovarjal, kakor si je želelo njegovo srce. Vzdignil je visoko gori palec, pomahal z roko v zraku in zaklical:

„Bene dixisti! Bene — bene! . . . In razmerje med naravo in umetnostjo? . . .“

„Kakor med telesom in dušo . . .“ odvrne Milan.

„Bravo, bravo! Tako preciznega odgovora še živ dan nisem dobil! Tako je! Narava telo — umetnost duša! Narava sama na sebi še ni umetnost, človeški duh je vir vsake umetnosti . . .“

Nobeden ni tega razgovora teže poslušal nego gospodinja. Na obrazu se ji je poznalo, da ji nekaj ni prav. Samo kadar se je ozrl kdo vanjo, se ji je hipoma razjasnilo lice in veselo se je nasmehljala. Sicer pa je bila čemerna. Župnik je hotel začeti neki pomenek ž njo, toda ni ga poslušala. Njene misli so bile drugje. Ozirala se je pogosto proti Milanu. Ko je bil profesor za hip utihnil, je glasno vprašala svojega moža:

„Kaj ne, Gvidon, kako čudno je bilo to, da sem se zadnjič kar sredi noči domislila gospoda koncipista? Jako sem vesela, gospod koncipist, da mi je prišla ta ideja, kajti drugače bi vas nemara ne imeli danes med sabo!“

Milan se pokloni in reče: „Jako ljubeznivo, milostiva gospa! Blagovolite biti uverjeni, da sem vam od srca hvaležen za izredno čast, ki ste mi jo naklonili!“

Gospodinja je hotela še nekaj pripomniti, toda profesor se še ni bil umiril in iznova je vprašal Milana:

„In socialni problem — ali se tudi ž njim kaj bavite? Pa kaj vprašujem! Tako razborit mož, kakor ste vi! — Torej kaj mislite vi o socialnem gibanju? . . . Kdo ima v tem kolobrodusu prav in česa je pričakovati od tega gibanja onim slojem, zaradi katerih se je boj pričel?“

„Dokler bode agens vseh teh bojev gola sebičnost posameznikov, se ni ničesar nadejati!“ odvrne Milan, odgovorivši nalašč samo na zadnje vprašanje.

Profesor je začel zopet vzdikati, toda njegove besede so zamrle v gromkem smehu, ki je prihajal od tam, kjer so Vida, Zora in Favsta stikale svoje glavice. Vsi ti pomenki so jim bili predolgočasni in zabavale so se po svoje. Delale so opomnje o profesorju, o nadporočniku in morda tudi še o kom drugem. Vino, katerega moči niso poznale in ki so ga pile neprevidno, ker jih nihče ni opominjal, je bilo razgrela tudi nje in bile so postale razposajeno vesele. Zlasti glasna je bila Vida.

Zdaj, ko profesorja ni bilo več čuti, se je videlo župniku primerno, izpregovoriti nekaj, kar bi bilo imelo pomen za vse omizje. Dvignil se je, prijel za kozarec ter začel napivati novorojenčku, bodisi da je bil prezrl posode z ledom in steklenicami, ki so stale ob zidu po tleh, bodisi da vedel ni, da se spodobi taka napitnica šele pri šampanjcu.

Dr. Bron je cepetal z nogami in zgibal z rokami, toda župnik ni umel njegovega nemira. Niti to ga ni spametovalo, da je začel gospodar sam nositi steklenice skupaj — on je govoril dalje in njegova napitnica se je končala pri — navadnem vinu . . .

Kakor bi se hotel maščevati radi tega nad župnikom, ga podraži dr. Bron:

„Gospod župnik, ali nič ne čutite ob svoji levi strani? Jaz bi mislil, da vas mora peči ondi kakor živ ogenj . . .“

Župnika je to vprašanje tako osupnilo, da se je v svoji zmedenosti ozrl na desno stran proti domači gospodinji in ne na levo, ter je vzbudil s tem splošno veselost.

„Ne od tiste, od nasprotne strani vam preti nevarnost! Vi menda še ne slutite, kako hudega liberalca imate poleg sebe!“

Milan je hotel nekaj ugovarjati, a ni več utegnil, kajti župnik se je takoj razgrel, ko je slišal besedo „liberalec“.

„Oj, oj, liberalec, gospod koncipist?“ je začel. „Političen uradnik, pa liberalec . . . se ne ujema prav! Hm, vi ste torej tudi eden tistih, ki vam ni prav, da je stavil naš narod cerkve po gorah.“

„Gospod župnik,“ odgovori Milan mirno, „jaz samo lenega, zaspanega, mrtvega naroda ne morem trpeti! Veseli me pa, če vidim, da se preprosto ljudstvo navdušuje za kako idejo, pa najsi bo za katerokoli že, iz tega namreč sklepam, da ima tak narod življenske moči v sebi in da najde kdaj svoj cilj.“

Župnik brez dvojbe ni vedel, kaj vse obsega ta odgovor, zato ni reagiral nanj, ampak je nadaljeval napol zamišljen:

„Vera je človeštvu potrebna, to bi moral uvideti vsak človek! Kaj bi bilo človeštvo brez sladke tolažbe, ki jo zajemlje iz svetih resnic? Veda, veda — kaj hoče veda, ki pa je zgrajena na samih hipotezah! In mislite li res, da se popne človek kdaj do spoznanja resnice brez pomoči, ki mu jo nudi vera?“

Milan odvrne:

„Človek danes ni to, kar je bil nekdanj, in prav gotovo kdaj ne bo to, kar je sedaj. Človek se popolnjuje in napreduje, o tem ni dvojiti. Že zdaj triumfuje njegov duh. A pride čas, ko bodo njegove zmožnosti še večje. Doslej se mu je razvilo petero čutov, zakaj bi se mu ne razvil v teku milijonov let še šesti, s katerim mu bo možno razumeti marsikaj, česar zdaj ne razume. Če bo to škodilo veri ali jo krepilo, kdo bi mogel o tem že zdaj soditi?..."

„Vi odgovarjate zelo diplomatično!“ pripomni župnik in se nasmeje. „Pozna se, da ste političen uradnik!“

„In h kateri politični stranki pripadate, če smem vprašati?“ se oglasi spet profesor, ki se mu je zdelo, da že predolgo molči. „Da ste narodnjak, to vem, ali sicer . . .“

„V tem oziru sem jaz malce čuden človek,“ odvrne Milan. „Ne vem, kako je to, a mene vleče srce vedno v tisto stran, kjer vidim, da je manjšina.“

„V tem tiči nekoliko logike!“ pripomni dr. Bron. „Pravi nazori so navadno tam, kjer je manj glav. To je pravec, ki se ga smete držati celo življenje, in uverjeni ste lahko, da hodite pravo pot. Boste pa li pri tem tudi vozili dobro, to seveda je drugo vprašanje!“

„E-jeh!“ zahrešči v ozadju, kjer je sedel nadporočnik. Bilo mu je tako dolgčas, da je na glas zazehal. „Gospodična Zora, gospodična Vida in gospodična Favsta,“ začne, „kaj pa, ko bi rekli mi kako pametno, mi? —“

„Pa začnite!“ odvrne Vida, ki je bila najbolj zgovorna. „Me poslušamo!“

„Torej na primer: Gospodična Vida, vi ste krasna! Kaj poročete na to?“

„Si tacuisses, philosophus mansisses!“ odvrne glasno Vida.

„Kaj?“

„Da, tako pravimo mi latinci!“

„Kak jezik je to?“

„Kitajski!“

Goste je posilil smeh in dr. Bronu se je videlo potrebno, pojasniti nadporočniku, da ne bi zameril:

„Gospodična Vida ima brata gimnazijca, pa se je naučila latinščine od njega.“

Milan je porabil to priliko ter vprašal Zoro, nimá li tudi ona brata.

Zora je zažarela v obraz in odgovorila:

„Da, pa je že medicinec!“

Milan jo je hotel še nekaj vprašati, a preprečila je to gospodinja, ki je hotela vedeti od njega, koga ima za šefa in kako je zadovoljen ž njim.

Moč šapanjca se je kazala pri vseh bolj in bolj. Govorjenje je postajalo čimdalje glasnejše in trkanje s kozarci se je ponavljalo vedno pogosteje. Zlasti ženskam je prijala sladka in šumeča pijača. Ker deklicam nihče ni branil piti, a se same varovati niso znale, so bile vse že jako razgrete. Vida je brbljala venomer ter se ponašala s svojo latinščino.

„Jaz imam že delirium clemens, delirium clemens!“ je vzklikala, pa se smejala, da so se ji iskriale solze v očeh.

„Ali čujete — delirium clemens — hahaha!“ se zakrohoče župnik in sune Milana s komolcem pod rebra.

Tudi Milana je sililo na smeh, a premagal se je, boječ se zamere.

Dr. Bronovi soprogi je bilo očividno neljubo, da z Milanom ni mogla priti do nobenega pogovora. Njene oči so se mudile skoro izključno pri njem, in kakor bi ga hotela prisiliti, da bi ji posvetil več pozornosti, mu reče:

„Gospod koncipist, pa bi vendar poklonili eni izmed dam tisti svoj šopek! Vem, da ga vsaka od vas rada sprejme.“

Stoj, kaj je to? pomisli Milan sam pri sebi. Tudi on je bil pil črez navado, tudi on je čutil moč pijače, toda mislil je še jasno. Bliskoma je preudaril vso situacijo . . . Vedel je dobro, kako bi se lahko izvil . . . Reči mu je bilo samo treba, da šopek ni dovolj lep, da bi si drznil kaj takega . . . In kaj bi bilo naravneje, nego če bi ga dal gospodinji, ki ga je tako rekoč zaprosila zanj. Nikomur

bi se to ne moglo zdeti čudno. Toda če njen poziv ni bil tako nedolžen, kakor je bil videti na prvi pogled? Ali ne bi delala ona potem morda zaključkov, katerih on izzivati ni maral? . . . Ne, ti ga ne dobiš! Vino, ki ga je bilo vendarle razgrelo, mu je podžigalo pogum za odpor in kljubovanje. Še ena rešna pot je bila: šopek bi bil poklonil lahko mlajši hčerki Bronovi, ki je bila še otrok. Nobena izmed dam bi ne bila mogla biti na ta način razžaljena, nasprotno, priznati bi bile morale, da je postopal taktno in prebrisan. A srce mu ni dalo, da bi bil izvolil enega onih potov, ki mu jih je priporočal razum. „Zakaj bi lagal, zakaj bi ne storil tega, kar se prilega mojemu čuvstvu, zakaj bi ne porabil te prilike ter Zori razodel, da je ona tista, ki jo ljubim, ki jo obožujem, ona edina . . .“

Tako je pobijal sam svojo pamet. In dasi ga je opominjalo nekaj, svarilo ga: „Ne stori tega, ne prenašli se“ — je vendar položil šopek pred Zoro.

Njegova mogočna ljubezen do Zore je bila zmagala . . .

Da bode imelo to tak nenavaden učinek, tega seveda ni slutil.

Za hip je vse obmolknilo, kakor bi se bilo zgodilo nekaj nečudenega. Zorina zadrega je bila vsled tega še večja. Prijela je sicer za šopek, pa ga takoj zopet položila na mizo. In nič se ni zahvalila. Vida je najprej prebledela, potem pa se je prav videlo, kako ji je z neznansko silo šinila spet kri v obraz. Oko ji je bilo obtičalo na mizi in njen pogled je bil teman in grozovit. Najprej si je opomogla gospodinja. Tlesknila je z rokama skupaj in zaklicala:

„Dobro, dobro, zdaj vsaj vemo, kako se sučejo stvari!“ Precej nato pa je predlagala, da bi šli nekoliko na vrt, češ, da bode dobro delo nekoliko izprehoda v hladni senci — predlog, ki se ga je oveselil Milan z največjo hvaležnostjo, ker ga je imel rešiti iz skrajno mučnega položaja, ki si ga je bil s svojo neprevidnostjo tako nepričakovano sam nakopal na glavo.

Vrt je bil prostran in gostje so se kmalu raztresli in porazgubili.

Dr. Bronova soproga je bila Milana odvedla v ozadje, kjer je raslo divje grmičevje ter tvorilo nekak angleški park. Oprijela se je bila njegove roke ter ga vodila, opozarjajoč ga na to in ono stvar med nasadi. Pomenki, ki sta jih imela, so bili čisto navadni, nedolžni. Toda polagoma ji je bila roka, ki se je oprijemala njegove desnice, zlezla navzdol tako, da so se njeni prsti doteknili njegovih. Ustavila se je, pogledala mu globoko v oči in dejala:

„Kako dolgo pa se zdaj spet ne boste pokazali? Najmanj zopet tri mesece, seveda!“

„Saj veste, milostiva, da moram priti v osmih dneh!“ odvrne Milan, cikajoč z lahko ironijo na pravila etikete . . .

„Dobro! Ker veste torej, da priti morate in da se temu izogniti ne morete, pa mi izpolnite to željo in potrudite se k meni v torek popoldne. Da se ne boste preveč bali, vam obetam, da to pot ne bom imela migrene!“

Milan se je zamislil. Spomnil se je Zore in v svoji mogočni, čisti ljubezni do nje je smatral skoro za greh, da je stal tu roko v roki z drugo žensko, katere lepoto je občudoval in katere vplivu se ni mogel odtegniti popolnoma. Roka, ki je počivala na njegovi, je bila vroča in peklo ga je do srca gori . . .

Izvil se je na lahko ter se okrenil proti strani, odkoder sta bila prišla . . .

Ko pa sta bila dospela spet do drugih gostov, Zore in Vide ni bilo več med njimi.

Bili so poslali starši po njiju . . .

(Dalje prih.)

Majolčica.

Oj, majol- majolčica,
sladka moja ljubica!

Rožnih, pisanih si lic,
polna vinca iz goric,
v rdečem cvetju se bleščiš
in kot solnce se zlatiš.
Kak je lep večer nocoj,
kak ognjen poljub je tvoj —
ljubim te iz vseh moči,
ljubim te iz dna srca,
duša zate le gori,
bodi moja, moja vsa!
Predno zora zarudi,
srčno ti izpijem kri . . .

Oj, majol- majolčica,
sladka moja ljubica!

C. Golar.

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

X.

„**K**aj, Zora, ti nosiš to s seboj?“ je začela Vida, ozrši se na šopek v Zorini roki, ko sta bili stopili na cesto. „Če mu nisi vrgla te stvari že ondi nazaj, vrzi jo vsaj zdaj strani! Pohodi, poteptaj to znamenje nesramne predrznosti in vsiljivosti! Njemu samemu pa pokaži pri prvi priliki na nedvojben način, da se mu ne daš žaliti! Vprašam te, ali ima ta človek kaj takta, ali ima kaj čuta za to, kaj se spodobi in kaj se ne spodobi? Kako se je mogel vesti tako brezobzirno gospe Bronovi nasproti, čeprav se je samo šalila? In kako je mogel, vprašam, kompromitirati tebe tako, ko vendar prej še nikdar govorila nisi ž njim? . . .“

Vida je govorila strastno. Ko bi ne bila pila, bi se bila znala premagovati. Tako pa je bruhnil srd iz nje. In ko je videla, da Zora ne stori, kakor je ona želela, in da poveša samo glavo in molči, tedaj je še bolj skipelo v njej. Iz njenih temnih, globokih oči je švi-gnil plamen, ki je pretil s pogubo, in s tresočim glasom je vzkliknila:

„Ah, Zora, ti nočeš — ti nimaš toliko časti v sebi? Potem pa gresta od danes naprej najina pota narazen! Izprašuj svojo vest, kdo je tega kriv, ti ali jaz? . . .“

In krenila je na drugo stran!

Nekdanji nerazdružljivi prijateljici sta se ločili zaradi malega šopka nedolžnih šmarnic z gnevom in ogorčenostjo v srcu, ločili v zavesti, da je njijino prijateljstvo pokopano za vselej! . . . —

„Izprašuj svojo vest, kdo je kriv, ti ali jaz!“ Te Vidine besede je ponavljala Zora, ko je bila prišla v svojo sobo in utrujena legla na divan. In ko je bila vse še enkrat preudarila, se je nasmehnila nekako bridko in rekla:

„Ne, moja vest mi ne očita ničesar! O Vida, Vida, ko bi ne vedela, kaj je govorilo iz tebe! . . .“

Zora je umela Vidin gnev. Uživala se je lahko v njeno bol! Za hip se je zavedala celo, da bi morala imeti usmiljenje ž njo. Toda njeno srce je bilo presrečno, da bi bila mogla misliti še na kaj drugega.

In govorila je še dalje sama s seboj:

„Aj, Vida, videti bi hotela, kaj bi ti storila na mojem mestu! Rada bi vedela, bi se li ti ravnala po nasvetih, ki jih daješ meni!... In če je res grešil v kakem oziru zoper pravila dostojnosti, ali ni to le dokaz, da me ljubi v resnici, ljubi močno, goreče? . . . Ne, ne, teh cvetk ne zavržem nikdar! Te cvetke, ki so srkale njegovo sapo, ostanejo moje — moje vekomaj! Te cvetke mi bodo še v poznih letih drag spomin na najlepši trenotek mojega življenja! Skrbno jih bom hranila in k njim se bom zatekala, kadar prihruje vihar nesreče nadme! Kajti nič se ne ve in nič ni gotovega . . . Te cvetke mi bodo tolažnice v tužnih dneh, in kadar umrem, naj jih polože z mano v tesno krsto! Na mojem srcu, na tem mojem srcu, ki so ga napolnile s toliko srečo, naj počivajo, ž njim skupaj naj izginejo v nič, njih prah naj se združi z njegovim prahom . . .“

Sklonila se je pokoncu in si pritisnila šopek na drhteče ustnice, iz napol zaprtih oči pa sta ji pripolzeli dve svetli, bistri solzi — viden znak njene nepopisne sreče. Ena od njiju se ji je utrnila z lica in se ujela na cvetlicah, katerih glavice so jo željno posrkale...

Zorino srce je občutilo vso neskončno moč prve ljubezni in vso brezmejno srečo, ki je spojena ž njo. Kaj je bil čut prijateljstva proti temu čutu? Saj je prijateljico pomilovala, saj ji ni želela nič hudega, saj bi bila vesela, ako bi bila videla tudi njo srečno, a da bi bila ljubezen žrtvovala prijateljstvu, da bi bila od svoje sreče odstopila tudi le trohico Vidi ali komurkoli že, ne, tega ni mogla, tega ji ni dopuščalo srce. Samo on je še smel zdaj zahtevati žrtev od nje. Zanj se je odpovedala prijateljstvu, zanj bi bila dala tudi življenje, ako bi bilo treba . . . Ljubil jo je, ljubil istinito in zato mu je bila dolžna največje hvaležnosti! Saj je iz njegove ljubezni izvirala zanj vsa ta rajska, vsa ta neizrazna blaženost, ki ji je polnila prsi, opajala in mamila ji z neznansko sladkobo srce!...

Ali je še kdo tako srečen kot ona?

Zdelo se ji je to nemogoče. Smatrala se je za najsrečnejše bitje na vsem božjem svetu. Nikogar, prav nikogar več ni zavidala, ne za bogastvo, ne za lepoto, ne za dragocene bisere — za nič, za prav nič! Bila je zdaj prebogata, imela je v svoji ljubezni vse, njeno srce ni poznalo nobene želje več! . . .

Vedno zopet je približala nežni šopek k svojim ustnicam, vedno zopet je dahnila poljubek nanj in napajala ga še dalje s svojimi radostnimi solzami. Od vseh strani si ga je ogledala, preštela je vse stebelčke na njem in preštela vse glavice na vsakem posameznem

stebelčku. A ko je bilo treba iti spat, ga ni potaknila v vodo — ne, bil bi predaleč od nje, ampak pripela ga je na blazino svoje bele postelje . . .

„Tukaj bodeš počival poleg mene, oj ti sladki, sladki šopek moj! . . .“

In položila je glavo tako, da so se njena usta skoro dotikala nežnih cvetk . . . Njeno srce se je topilo v oni mehki, blagodejni sentimentalnosti, v oni sladki otožnosti, ki je vedno spojena z globoko ljubeznijo in ki je posledica burnega, še ne utešenega srčnega hrepenenja. V takih čuvstvih je zadremala. Iz teh čuvstev in iz sladkega vonja, ki je objemal njeno glavo, pa so se ji razpredle prelestne, divne sanje. Odmaknjena vsem zunanjim vtiskom, je občutila svojo srečo v spanju še popolneje, nego ko je bdela . . .

Vida pa je imela grozno noč.

Prišedši domov, se je bila takoj zaprla v svojo sobo in pustila ni nikogar več do sebe.

Misel, da hoče Zora zastaviti vse svoje moči, da si pribori moža, ki si ga je bilo zaželelo i njeno strastno srce, zavest, da je zanjo izgubljeno vse, jo je spravila skoro ob pamet . . .

Doslej se je še vedno lahko tolažila. Tudi če je bilo jasno, da odlikuje Milan Zoro, ji dozdej vendar nikdar ni bilo popolnoma izginilo upanje. Zanašala se je zmeraj na to, da si on še premisli, da ga končno premagajo njeni plameneči pogledi, ali pa da se mu morda Zora sama odreče.

Da, tudi na to se je zanašala, tudi to si je obetala!

Zdaj vseh teh nad ni bilo več! Zdaj, ko je bil on vpričo vseh ljudi tako jasno pokazal, da ljubi Zoro, in ko je bila Zora tako brez vsega pomisleka razodela, da ji je ljubezen več nego prijateljstvo — zdaj bi bilo smešno, če bi se bila še dalje slepila! . . .

„Ah, ta Zora . . . ta kača!“ je vzklikala in dvigala pesti. V tem hipu zanjo ni bilo človeka, ki bi ga bila mogla sovražiti tako, kakor je sovražila svojo nekdanjo prijateljico. In prav nič ni pomagalo, da se je včasi domislila: „Saj ni ničesar zakrivila, saj ni storila ničesar, česar bi ne bila storila tudi ti na njenem mestu!“

Prav čisto nič se ni menila za take opomine; besnela je in se srdila in občutila je kot največjo krivico, da je bila baš Zora tista, ki je preprečila uresničenje njenih želj. Vsaki drugi bi bila prej privoščila srečo in napol tako bi je ne bilo bolelo, če bi si bila kaka druga prisvojila njenega izvoljenca. To, da se je njena prijateljica osmelila ljubiti moža, ki ga je ljubila ona, je smatrala

za grdo nehvaležnost, za podlo izdajstvo . . . A k vsemu temu se je pridružilo še prepričanje, da ves njen gnev, ves njen srd, vse njeno sovraštvo ne pomaga nič . . .

„Ah, ona ga bo imela, ona bode srečna ž njim!“

Divjala je v svoji onemoglosti po sobi, ruvala si lase, bila se z dlanjo po čelu . . .

„Ona bode srečna ž njim!“ Ta misel jo je grizla, pekla, zadajala ji krvave rane . . .

In togotila se je na Zoro, togotila sama nase, togotila na ves svet . . .

„Ta Zora . . . ta kača! In jaz, jaz — o kaka abotnica, kaka okornica sem bila! Kaj sem mislila, kaj sem delala, da sem si ga dala odvzeti tako? Kar se je posrečilo njej, bi se bilo posrečilo tudi meni! Ali niso zastajale njegove oči istotako na meni kakor na njej, ali mu nisem bila spočetka celo bolj všeč nego ona? Kaj sem mislila, kaj sem delala? Ah, ona je bila bolj potuhnjena, bolj zvijačna! Proučila ga je bolje nego jaz in se ravnala po tem! Ona je ugenila, da je eden tistih, ki ne ljubijo odkritosrčnosti pri ženski, ki hočejo raje, da so goljufani, nego da bi gledali golo istino. S svojo poniglavostjo ga je ujela! Njemu prija hinavstvo, a jaz sem se mu kazala, kakršna sem! Da, to je bilo napak! — In zdaj, ali se ne da storiti nič več, nič več? — Ah, prepozno, prepozno! . . .“

V njeni glavi je bilo strašno. Misel ji je izpodrivala misel, a vse so se vrtele samo okrog ene in iste stvari, kakor bi bile prikovane nanjo. Bila je že trudna, izmučena, da se je komaj držala pokoncu. Vrgla se je kar oblečena na divan, misleč, da zaspi. Želela si je spanja, ker bi bila rada pozabila, ker se je bala, da se ji zmede, ako se ji ne umiri kmalu v glavi. Ali zaspanec se je ni hotel usmiliti. Slekla se je nato, ugasnila luč in se spravila v posteljo. A tudi v postelji ji ni odleglo. Pod odejo se ji je zdelo, da mora zgoreti, če se je razodela, jo je stresal mraz. V glavi jo je še vedno neznosno tiščalo in silila je s temenom v zid, da bi si olajšala bolečino . . .

Petelini so se že oglašali, ona pa še ni bila zatisnila očesa. „Ah, zblazneti moram, zblazneti!“ je vzdihovala. „O ta Zora, ta kača!“

Šele proti jutru je zadremala. A tudi to ji ni prineslo olajšave. Še v spanju je čutila, kako jo peče po žilah, in njena razgreta in bolestno vznemirjena domišljija je tudi v spanju delovala ter ji čarala prizore pred oči, ki so jo navdajali z divjo boljo. Videla je Zoro,

kako se je v blesteči beli obleki, z vencem na glavi peljala proti cerkvi, poleg nje pa je sedel Milan. Poznala ji je na obrazu, kako je srečna, kajti v lica je žarela in vsemu svetu se je smehljala, samo ko je prišla mimo nje, se ji je zategnil obraz v ironične poteze. Videla jo je tudi, kako je stopila pred oltar, in čula, kako je izgovorila ono usodno besedico, ki je njej za večno podrta vse upe in nade. Tedaj pa se ni mogla premagovati več, zakričala je tako, da se je prebudila vsled lastnega krika . . .

„Ah, kje sem . . . kje sem?“

Zrla je nekaj časa topo v strop . . .

„Ne, ne, tako daleč še ni . . . tako daleč še ni! . . .“

Navzlic temu prepričanju pa je še vedno čutila bolečino, ki so jo ji bile provzročile sanje, in pod vplivom te bolečine je planila iz postelje . . . Bilo ji je, kakor bi se morala zadušiti, in planila je k oknu ter ga odprla na stežaj. Gosti lasje so se ji bili razpustili in usipali so se ji daleč doli čez pas. Prsi so se ji burno dvigale, po njih je hrul vihar, pogubonosni, uničujoč vihar . . . tam zunaj pa se je porajalo svetlo jutro, polno blaženosti, polno sladkega miru . . .

Danica je bila že obledela in komaj vidno še je pomežikavala, kakor bi jo premagoval zaspanec . . . kakor bi hotela zamižati za vedno . . . Na vzhodu se je svetlikal oranžast svit . . . Bolj in bolj je rdelo nebo . . . Poprej sivkaste meglice so začele rdeti, izpreminjati se in prelivati iz barve v barvo . . . Gorskim velikanom na severu, ki so stali dozdej mračni, temni, so se polagoma jasnila grapasta lica . . . Postajali so bolj in bolj beli, svetli, plastični . . . Ko solnca še ni bilo videti nikjer, je zatrepetal na najvišjem vrhu prvi solnčni žarek . . . Zdelo se je, kakor bi bil kdo zapalil majhen ogenjček, katerega plamenček se je plazil počasi dalje in dalje po slemenih snežnih Grintavcev, dokler se ni prikazal na obzorju gorenji rob krvavordeče solnčne oble. Takrat pa so zablesteli hipoma vsi vrhovi v žareči luči in videlo se je, kakor bi bile zaplapolale velikanske grmade ter pregnale s svojim toplim svitom mrzlo temo . . .

Bilo je krasno jutro! . . . Tako jutro vpliva blažilno na človeško srce, v takem jutru poganjajo najnežnejše cvetke, v takem jutru cvete poezija, v takem jutru se porajajo človeku najblažje misli. A Vidi se niso. To sveže, svetlo jutro, tako lepo, tako dobrodejno, ni imelo do nje nikake moči, kajti živela je v zastrupljenem, v izprijenem vzduhu, njeno srce je bilo otrovano in otrovane so bile njene misli . . .

Bile so nastale tisti čas čudne, nezdrave razmere med prebivalci stolnega mesta. Kakor črna pošast je stopala med njimi zavist nevidna, a nevarna in pogubna vsakemu . . . Njen dih je okužil vse družabno in javno življenje in ozračje je bilo prepojeno in nasičeno s smrdljivimi kalmi podlosti in zlobe . . . Hinavstvo, priliznjenost, zavrtnost so igrale poglavitno vlogo. Smehljajočemu obrazu nisi smel verjeti, niti ne prijaznemu pogledu . . . Besede so bile zadobile tisti čas ves drug pomen, nego so ga imele po svojstvu jezika, in če si govoril s kom, si moral neprenehoma ugibati, kaj namerava, kake namene ima, kaj tiči za njegovimi besedami. Kdor ti je stiskal prijateljski roko, je imel pripravljeno bodalce zate! Egoizem najnižje vrste je bil v cvetu! Vsakdo je rinil le samega sebe v ospredje, in kdor mu je bil pri tem na poti, ta je bil že zaradi tega dejstva njegov sovražnik. Častnemu tekmovanju se je izogibal vsakdo, vsakdo je izkušal doseči, po čemer je hlepel, s prevaro, z gorjačo, z ukano. Čut za dostojnost je bil izginil popolnoma. Kjer so tičali trije skupaj, so prav gotovo obirali četrtega. Kadar je šlo za obrekovanje, so se hitro dobili prijatelji. Bili so složni, če je šlo za to, da se spravi kdo ob dobro ime, in krepko, s pravo prijateljsko vnemo so se podpirali pri takem poslu. Topili so se v prijaznosti drug do drugega, ali komaj je eden od njih vstal in šel, že sta druga dva planila črezenj. Da, včasih niti tega nista mogla pričakati; šepetala sta si že v njegovi navzočnosti o njem nelepe reči na uho, ali pa sta si dajala pod mizo z nogo znamenja . . . Odkritosrčnosti, lojalnosti ni bilo nikjer! . . .

In sčasoma je bil prišel v navado čisto poseben način bojevanja — boj se je vršil v znamenju anonimnosti. Skrit za kakim izmišljenim imenom, je spuščal vsakdo svoje otrovane pšice na svojega nasprotnika. Najbolj žalostno pa je bilo, da je celo cvetu intelligence često rabilo tako orožje — celo pisatelji, pesniki in umetniki sploh so se često na tako nepošten način borili za prvenstvo. Hvaliti samega sebe in pobijati druge, to je bilo načelo. V obraz so si laskali, za hrbtom pa zabavljali na vse pretege drug drugemu. Navadno ni bila nobena kritika več podpisana s pravim imenom. In če je bilo kaj hvale v kaki kritiki, pa naj je bila še tako zaslužena, je bil vsakdo lahko prepričan, da ni odkritosrčna in da ji bo sledilo nekaj, kar jo zopet uniči, paralelizuje . . . Pogoštokrat pa je hvalil kritik baš tisto, kar je bilo graje vredno, in nasprotno. S tem je dosegel dvoje: zavaroval je sebe in uničil tistega, katerega je kritikoval. Kajti premnog je mislil: „Kako milo

in dobrohotno sodi! A če je že to tako slabo, kar hvali, kako mora biti šele ono, kar graja!“

Ali je bilo spričo tega čudno, da so prišla kmalu v navado tudi brezimna ali pa z izmišljenim imenom podpisana pisma? Brezimne kritike, brezimna pisma — tega orožja sta se posluževali podlost in zavist. Na ta način se je lahko brez vse nevarnosti napadal nasprotnik, uničeval dušni mir, razdirala sreča neljubih oseb. Brezimna pisma so bila tisti čas nekaj vsakdanjega, nekaj, kar je pogubno posegalo v najintimnejše kotičke zasebnega življenja! . . .

Tudi Vida je bila že prejela tako pismo, v katerem se ji je maščeval najbrž kak užaljen častilec. In baš prejšnji dan pri kosilu je pripovedoval njen brat o raznih osebah, ki so jim bila došla brezimna pisma z razno strupeno vsebino. Tega se je zdaj spomnila. Sveži hlad zlatega jutra je učinkoval toliko nanjo, da so se raztegnile nekoliko one spona, ki so ji dozdej kakor železni okovi oklepale glavo, toda njegova blažilna moč je bila slabejša od strupa, ki ga je dihala dan na dan vase. Porodila se ji je hipoma misel: Če delajo drugi tako, če se drugi poslužujejo v dosego svojih namerov pisem, zakaj bi ne storila ona tega? . . . Zavist, ki se ji je bila zajedla v srce, strast, s katero je ljubila, razburjenje, ki se je je bilo lotilo vsled prečute noči — vse to je pripomoglo po svoje k temu, da je zvršila načrt, ki se ji je bil tako nagloma kar sam ob sebi zasnoval v glavi . . .

„Ne, Zora, prehitro si se veselila!“ je vzkliknila . . . „Prehitro si triumfovala! . . . In če ga tudi ne priborim sebi — vsaj ti ga ne boš imela! Še je čas, še! Kako dobro, kaka sreča, da mi je prišlo to na misel! Če bi se bila le še enkrat prej videla, pa bi bilo prepozno! Toda zdaj je še čas, še! . . . On ponosen, kakor je, in ti ponosna — da, učinkovalo bo, učinkovalo, imelo bo uspeh!..“

Na ustnicah se ji je pojavil zaničljiv, oduren smeh. Poteze njenega obraza so bile izpremenjene, da jo je bilo komaj spoznati. Mrtvaška bledoba je pokrivala nje lica, ki so drgetala, zgibala se konvulzivno . . .

Sedla je k pisalni mizi in začela hlastno pisati. Pisala je s tako naglico, da se ji je pero zadiralo v papir. Samo enkrat ji je zastala roka, enkrat je prenehala, kakor bi se bila zavedela zločina, ki ga je nameravala zvršiti, zavedela posledic, ki bi nastale lahko zanjo iz njenega početja. Malo je pomislila, a potem je stresla z glavo in vzkliknila: „Vseeno, naj pride, kar hoče, dobro ali slabo, življenje ali smrt! . . .“

In pisala je dalje . . .

Končavši zlekne list skup, ga vtakne v ovitek, napiše adresu ter pokliče deklo, ki je bila že vstala in je odzunaj pospravljala.

„Ježeš Marija, gospodična . . .“

Dekla se je prestrašila, ko jo je videla tako, toda Vida ji seže naglo v besedo:

„Molči — pa nesi to na pošto!“

„Ali, komaj pet je . . .“

„Stori, kakor velevam! . . . Pismo mora že zdaj na pošto! Pa da ne črhneš nikomur besede o tem! Potem pa, kadar vstanejo drugi, jim reci, da sem imela slabo noč, in da naj me puste spati, spati — dopoldne, ali kolikor časa bom hotela . . . slišala?“

„Slišala!“

Dekla je odšla, Vida pa se je ulegla in ni trajalo pet minut, pa je spala trdno in mirno.

XI.

Zvečer tistega dne sta bili Vida in Zora kakor vsak drug dan na običajnem izprehodu . . . Toda danes nista hodili skupaj . . . Z ozirom na sinočnji spor je bilo kaj takega nemogoče . . .

Vida je bila pregovorila mater, da je šla ž njo, Zora pa je imela za spremljevalca svojega brata, ki je bil prišel na počitnice.

Zora je bila od nog do glave nova . . . Po najnovejšem kroju narejena crem-obleka iz napol svilnatega blaga, z belim čipkastim všitkom na prsih se je dražestno oprijemala njenih oblih, mehkih udov, tako da je bila njena lepa rast popolnoma vidna . . . Na glavi je imela rumen, širokrajni manila-slamnik z rdečim makom ob strani, na nogah pa elegantne lakaste šolenčke . . .

Morda se še živ dan ni tako skrbno in pazljivo oblačila kakor danes . . . Vsa zrcala, kolikor jih je bilo pri domu, so morala na pomoč, pred vsemi se je sukala in motrila od nog do glave . . .

„Glej, glej! Tako gizdava naša Zora?“ se je čudil brat. „Čemu se pač oblačiš danes tako lepo? . . .“

„Oh, to je vse le tebi na čast, dragi bratec moj!“ mu je lagala ona. „Nočem, veš, da bi se me sramoval! Vem, da si na Dunaju navajen še na vse kaj finejšega . . .“

„Ti bi nemara rada, da bi ti delal poklone, sladka sestrice moja? . . . No, pa zakaj bi ti jih ne, ko si jih vredna! Vedi torej: dragocenejših toalet, nego je ta tvoja, sem gotovo mnogo videl na Dunaju, toda lepših deklet, nego si ti, malo, sestrice, malo ali nič!“ . . .

„Ah — ali si mi tiho! . . . Da se tako norčuješ iz sestre, to ni lepo! . . .“

Položila mu je dlan na usta in zahudila se je. Toda zatajiti ni mogla, kako dobro so ji dele njegove besede . . . Komaj so se ji bila usteca nabrala v majhno trobico, že so se ji zopet raztegnila in pokazala je bratu tiste svoje biserne zobe . . .

Verjela je bratovim besedam in to jo je osrečevalo, ker jo je navdajalo z nado, da bo ugajala tudi njemu, zaradi katerega je obračala danes toliko pozornosti na svojo toaleto.

Enkrat si je hotela vtekniti že tudi par šmarnic iz Milanovega šopka na prsi, toda zazdelo se ji je to preveč vsakdanje, prebanalno in opustila je to namero . . .

Na izprehodu ni bila še nikoli tako dobre volje kakor danes. Marsikdo, ki se je sicer komaj zmenila zanj, je bil deležen danes njenega smehljaja, njenega prijaznega pogleda . . . Bilo je videti, kakor da bi v svoji sreči pozivala ves svet, naj se veseli ž njo . . . Njene oči so bile nenavadno jasne in svetle, a ves obraz ji je bil prešinjen neke posebne, čudovite radosti . . .

Bila je v istini srečna in vesela! . . . Lepa je bila vsa njena mladost, a kaj je bila vsa prejšnja sreča proti sreči, ki jo je občutila tisti hip, ko ji je bil dal vidno znamenje svoje ljubezni on, po katerem je tako koprnela njena nedolžna duša! . . . Ah, kako je mrla želje, da bi ga zopet videla! . . . Kako ji je utripalo srce pri misli, da je njen, samo njen! . . . Najraje bi bila na ves glas oznanjevala to, najraje bi bila vsemu svetu pripovedovala o svoji veliki sreči! . . .

Ali kaj je bilo to? . . . Je li mogoče? . . . Ugledala ga je bila . . . šel ji je nasproti in tudi on jo je videl — to je bila zapazila, toda vrnil se je, vrnil, kakor bi je ne hotel srečati! . . . Ali se hoče tudi zdaj še samo igrati ž njo? . . . Ne, to ni mogoče, tako otročji ni! . . . A zakaj se je vrnil? . . . In Vido . . . Vido, ki je hodila s svojo materjo pred njo, je pozdravil! . . . Kako naj si razlaga to? . . .

Še nikdar se ni umaknil v človeškem srcu z večjo hitrostjo čut čutu, nego se je izpremenilo zdaj njeno veselje v osuplost, žalost, razočaranost . . .

„Ah, pa saj to ni mogoče, saj to ni mogoče!“ si je prigo-varjala . . . „Samo videl me ni! . . . Kako bi mogel storiti kaj takega po vsem tem, kar se je zgodilo sinoči!“ . . .

V svoji razburjenosti je pospešila korake in hitela je tako, da jo je moral brat, ki niti slutil ni, kaj se vrši v njenih prsih, siloma zadržavati . . . A njo je gnalo naprej, le naprej . . . Hotela je čim preje dospeti spet do njega, hotela se je čim preje prepričati o resnici ter se iznebiti strašne dvojbe, ki se ji je bila hipoma vzbudila . . .

Na koncu drevoreda so bili že čisto blizu skupaj . . . Vsekakor je zdaj več ni mogel prezreti . . . Bilo je tudi malo ljudi tukaj . . . Toda on — kakor bi bil čutil, da nekdo sili za njim — se ni obrnil, ampak je šel naprej ter zavil v stranski drevored . . .

Zori se je stemnilo pred očmi . . . Ali je bilo vse to namenoma ali pa le slučajno, da je morala trpeti tako strašne muke? . . . Gledala je za njim, kam pojde . . . Tam doli se je okrenil zopet in zopet je zavil proti glavnemu drevoredu. Brž, brz — tam se lahko srečajo zopet! In vlekla je iznova svojega brata za sabo, da je strmel . . . Zdaj se pokaže, zdaj morajo, morajo priti skupaj! . . . Toda v hipu, ko bi si bila morala pogledati iz oči v oči, se je zasuka! Milan proti snežnikom in je stal toliko časa tako, da je prešla mimo njega . . . Srce se ji je stisnilo v grozni boli.

Zdaj ni dvomila več, zdaj ji je bilo jasno, da je postopal namenoma tako! Ah, kesal se je, kesal svojega včerajšnjega dejanja, žal mu je bilo, ker je vzbudil v njej vero, da jo ljubi! . . . Hotel jo je zopet strezniti . . . odtod to vedenje! Nič ni bilo, nič na vsem tem. Ona pa si je domišljevala, ona pa je upala in verovala, ona je točila radosti solze, a bilo ni nič, nič... Kaka prevara!... Spomnila se je na vse, kar ji je bila prejšnji dan povedala Vida, spomnila tudi, da ji je med drugim rekla, da bi ji Milan nikdar ne bil podaril šopka, če bi ne bil srebal — šampanjca! . . . Da, da in to je bilo nemara res! . . . O kaka sramota, kaka sramota! . . .

Ni je strpelo več v drevoredu. „Domov, domov!“ je vzkliknila. Brat pa se ni mogel načuditi njenemu početju.

„Od kdaj pa je moja sestra tako muhasta?“ jo vpraša. „Saj je vendar prijetno tukaj in za tako malo časa res ni bilo vredno, da si se oblekla tako lepo! . . .“

Toda ona ni hotela nič čuti o tem, samo domov, domov je silila — proč od ljudi! . . . S povešenimi očmi je hitela proti koncu drevoreda . . . Nobenemu človeku se ni upala ozreti več v obraz in pred vsakim tujim pogledom je vztrepetala . . . Polastila se je je bila hipoma grozna misel, da vedo vsi ljudje, kaj se je zgodilo, da se ji vse smeje, vse roga . . . Hitela je domov in zaklinjala se po tihem, da ne pojde nikdar, nikdar več v ta drevored! . . .

Milan je trpel morda še huje nego Zora. Kajti njega niso mučile dvojbe, njega je mučila resnica. Zbudil se je bil že zjutraj nekako nezadovoljen, čemer in pust. Pri srcu ga je nekaj peklo. Začel je premišljati včerajšnji dan . . . Poklical si je v spomin vse, kar se je bilo zgodilo pri dr. Bronu, in izpraševal si je vest, ni li česa zakrivil . . . Odveze si ni mogel dati že zaradi tega ne, ker je bil več pil, nego je bila njegova navada . . . Spomnil se je tudi šopka . . . Ali je bilo prav, da ga je vpričo vseh ljudi poklonil Zori? . . . Samo na sebi to ni bilo nič takega! . . . Toda, ali bi bil storil to, če bi bil popolnoma trezen, če bi se ne bila tudi njega lotila tista splošna razburjenost, ki je bila zavládala v družbi? . . . Odgovoriti si je moral, da ne! . . . In to mu je bilo jako neprijetno! . . .

Tolžil se je s tem, da bodo pač vsi vpoštevali tisto nenavadno razpoloženje, v katerem se je nahajal on baš tako kakor vsi drugi, da ne bodo presojali tega, kar je storil, prestrogo, kakor tudi njemu ni hodilo na misel, da bi bil polagal vsako besedo na tehtnico, ki so jo govorili drugi v njegovi navzočnosti. Skušal se je zlasti prepričati, da mu Zora ne zameri, da bo temveč smatrala stvar za tako, kakršna je bila v istini — za hipen pojav njegovega prekipevajočega srca! . . . Toda pomiriti se le ni mogel . . . Upal je, da se iznebi neprijetnih misli v pisarni med delom . . . Tudi v tem se je varal! . . . Čas mu je tekel neznosno počasi . . . Sto in stokrat je pogledal na uro, naposled je odšel iz pisarne, predno je bila odbila dvanajsta ura . . . Obrnil je svoje korake proti domu, ne da bi bil vedel zakaj . . . V gostilno ga kar nič ni mikalo . . . Vse okrog njega se mu je zdelo kakor izpremenjeno . . . Celo solnčna svetloba je imela danes drugačno barvo nego sicer . . . Ljudje, ki so ga srečavali, so se mu zdeli nekam leni, apatični, otožni . . . Oblakov, ki so se podili nad njegovo glavo po nebu, pa ga je bilo skoro strah . . . Neka čudna groza mu je izpreletavala život . . .

Dospevši v svojo sobo, dobi pismo na mizi, pismo, pisano od njemu neznane roke . . . Ustraši se . . . Hitro ga odpre in čita:

Častiti gospod!

Včeraj, ko je slučaj hotel, da sva prišla prvič v dotiko drug z drugim, ste si dovolili do mene prijaznost, ki jo moram odločno odklanjati. Imela sem usmiljenje z Vami, nisem Vas hotela osramotiti pred vso družbo, in zato Vašega daru nisem zavrnila. A šopek, ki ste ga poklonili meni, ko ste me komaj poznali, Bog

ve iz katerega vzroka, sem vrgla domov grede strani, zato Vam ga ne morem vrniti. To Vam sporočam, da si ne boste morda kaj domišljali, ako zapazite kdaj pri meni podoben šopek, in pa da obvarujete sebe in mene morda še kakih drugih neprilik.

S primernim spoštovanjem

Zora N.

Kaj je to . . . kaj je to? Moral si je položiti dlan na srce, da si ga pomiri, tako zelo mu je utripalo . . . Ne, kaj takega ni pričakoval! Bal se je pač, da ga bo imela za malo — nerodnega, morda celo premalo omikanega, ali da ga bo pahnila od sebe na tak način, ne — tega ni pričakoval! Planil je pokoncu in kakor blazen je begal po sobi gori in doli. Bilo mu je, kakor bi se svet podiral . . . In vendar, če je stvar dobro premislil — kaj se je bilo pravzaprav zgodilo? . . . Dekletce, ki ga je ljubil, mu je bilo na jasen način pokazalo, da ne mara za njegovo ljubezen! Kaj je bilo to takega? Koliko moških je bilo doživelo že kaj sličnega, morda celo kaj hujšega! Kaj je bila ta mala nezgodica, ki je bila zadela njega, proti nezgodam, o katerih je čital dan na dan; kaj je bila ta njegova bol proti oni veliki boli, v kateri zdihuje na stotisoč ljudi? . . . Taka malenkost — in on je bil strtl! Kje je bil zdaj tisti njegov heroizem, na katerega je bil včasih tako ponosen? Kje so bili zdaj tisti njegovi vzvišeni nazori, ki so ga navdajali s prepričanjem, da bi mogel žrtvovati svojo srečo, sebe samega v prid človeštva? Ali je mislil zdaj še na koga drugega kakor sam na sebe? On, ki je imel včasih toliko srca za bedni delavski stan, kaj je bilo njemu zdaj vse to? Če bi bilo v njegovi moči, razstrelil bi bil zemeljsko oblo in uničil vse, kar je živelo na njej, samo da bi bilo tudi njegove bolečine konec! On, duševni orjak, ki se je toliko opiral na svojo moralno moč, pa se je krivil zdaj pod to — bolečino! Kaka pa je bila pravzaprav ta bol, kaj je bilo njeno bistvo? Se je li dala primerjati bolečini gladnih, bolečini telesno ranjenih, bolečini zatiranih in po krivici trpečih? . . . Oh, uvideval je, kako je majhen, zavedal se, kako je smešen v svoji potrtosti, spoznaval je, kako nevredno je moža, obupavati zaradi take stvari, in sramoval se je, a pomagati si ni mogel! . . . Njegovo samoljubje je trpelo. Da se je dogodilo kaj takega njemu! On, ki si je domišljal in živel toliko časa v trdni veri, da bi se ne branilo zlahka kako dekletke njegove ljubezni, je že pri prvem plahem poskusu učakal tako grozen poraz! Zardeval je sam pred seboj, ako je pomislil, koliko in koliko

žensk je imel na sumu, da si na tihem žele njegove naklonjenosti, pa bi bile morda ravnale istotako kakor Zora, ako bi se jim bil ponudil! . . .

Ali da je bila Zora, Zora taka! Kako je to mogoče, kako je to mogoče? Tiste njene mile, nedolžne oči, tisto zardevanje, tisti pogledi, polni vdanosti, polni koprnjenja! . . . Kako je to mogoče? . . .

Toda čemu te dvojbe? Dokaz je bil tu! In mu ni li že včeraj pokazala svoje nevolje? Ali ni bila šopka precej spet odložila iz roke? Nemara tudi, da je nalašč odšla v njegovi nenavzočnosti domov, samo da bi se ji ne bilo treba posloviti od njega! A če je tudi zagrešil ono nepremišljenost, tako bi vendar ne bila smela pisati!

Čim bolj je premišljal in preudarjal, tem bolj je bil prepričan, da se je s to deklico grozno, grozno motil! Imel jo je za tako rahločutno, tako nežno, in zdaj — te odurne vrste zaradi stvari, ki bi jo končno niti žaliti ne bila smela! V kako kričečem nesoglasju je bila nadutost, ki je odmevala iz njenega pisma, s tem, kar je odsevalo ž njenega milega, sladkega obraza! . . .

Toda, kdaj je še kdo do dna proučil žensko naravo? In ni bila li ženska moškemu od nekaj nerazrešna zagonetka? Ali ne priča zgodovina, da so bile često najkrasnejše, najmilobnejše ženske najkrutejše zločinke? Zakaj bi ne bila Zora v malem to, kar so bile druge v velikem? Ah, sfinge, sfinge! . . .

Kar je kdaj čul ali čital slabega o ženski, vse mu je prišlo na misel! A vse to skupaj ni moglo potolažiti in pomiriti njegovega srca! Zaman se je skušal pregovoriti, da Zora ni vredna, da bi žaloval in se mučil zaradi nje. Ko bi se mu bilo to posrečilo, bi bil postal ravnodušen, a njemu se je vzbujala — maščevalnost! Prišel je na tisto misel, kakor bi bil vsak drug na njegovem mestu: ga li ni sredstva, s katerim bi se prizadejala tudi njej rana? Je li mar res tako vzvišena nad vsako slabost, da bi ji prav nič ne delo, ako bi ji pokazal, da mu ni mnogo zanjo, jo celo prepričal morda, da ni nič resnega mislil, ko ji je poklonil šopek . . . da se je samo malo pošalil ž njo? In če bi videla, da ga zna njena prijateljica bolje ceniti, ali bi se ne pokesala morda? Ali bi se ji ne vzbudila zavist in ljubosumnost, ako bi doznala, da je Vida tista, katero ljubi, katero je hotel priklopiti nase?

Da, Vida — ta bi ga ne bila zavrnila tako! Prestrastni so bili njeni pogledi, preveč očito mu je bila razkrila želje svojega srca! Zakaj se je silil Zori, zakaj ni maral raje nje? Je li bila Vida manj lepa od Zore? Ah, nikakor! Bila je samo na drug način lepa! In

če je vse prav dobro preudaril, če se je prav poglobil v svoja čuvstva, ni mar Vide bolj ljubil nego Zoro? Da se je odločil za Zoro, tega je bila kriva samo tista njegova prirojena mu sentimentalnost . . . tista idealnost njegova! Zorine oči so se mu videle nedolžnejše od Vidinih, zato, samo zato je mislil, da je Zora vrednejša njegove ljubezni nego Vida! Ah, te oči! Prav, prav je rekla dr. Bronova soproga, da se po očeh soditi ne sme! In svojega srca prav gotovo ni razumel, ko je mislil, da ljubi Zoro! Res je, da so tisti milobni pogledi Zorini vplivali nanj kakor mehke spomladnje sape, navdajali ga z nekim sladkim mirom . . . Toda to ni bila ljubezen! Vsak ženski pogled vpliva na moškega tako! A kako vse drugače, vse intenzivneje so učinkovali Vidini pogledi nanj, kako so mu podžigali kri, kako močnega, podjetnega, pogumnega se je čutil ob teh pogledih! Pri Vidinih pogledih šele je razumel, kako je mogoče, da gre mož zaradi ženske v boj, da gre zaradi ljubezni v smrtno nevarnost! Tak pogled, kakršnega Vida, je gotovo imela devica Orleanska, ki je potegnila celo vojsko za seboj in jo navdušila za krvavi boj! . . . —

Tako se je pogovarjal v svoji ogorčenosti, v svoji maščevalnosti in naposled je res skoro verjel, da bi mu Vida Zoro več nego nadomestila in da se je sam o sebi motil, ko je hotel snubiti Zoro in ne Vide. In ta vera ga je odvrnila od prvotnega sklepa, da bi se skril . . . skril pred vsem svetom. Odločil se je, da pojde po navadi na izprehod, da tako pokaže Zori, kako malo ga je iritiralo njeno pismo. A ko je prišel v drevored, mu je upadlo zopet srce in ni si upal pogledati Zori iz oči v oči . . . In tisto izogibanje mu je bilo tako neprijetno, da je pobegnil iz drevoreda v gozd, ne da bi bil vedel, da se je tudi Zora umaknila njemu.

Ko pa je bil sam, se mu je čez dolgo zopet zatožilo po onem mirnem, tihem gozdu tamkaj blizu snežnikov, kjer je toliko sameval, kjer je bil prebil tako lepe, tako sladke ure, kjer ni znal še nič o prevarah, nič o strtih nadah in nič o izgubljenih idealih! . . .

XII.

Milan je preklinjal vsa tista razna pravila etikete, ki so si jih po njegovem mnenju izmislili sami puhloglavci, lenuhi, sploh ljudje, ki nikdar niso poznali resnejše strani človeškega življenja, tista pravila, ki jih občuti po prostosti hrepeneč človek kakor trde vezi, ki ga oklepajo in mu zabranjujejo vsako svobodno gibanje, vsako uveljavo lastne volje . . .

Bilo je v torek in moral je k dr. Bronovi soprogi. Enkrat je hotel ostati že doma navzlic temu, da se ji je bil napovedal za ta dan, toda končno si je dejal: „Če ne grem danes, moram iti pač jutri, in čim preje je opravljena ta stvar, tem bolje! . . .“

In šel je.

Dr. Bronova soproga ga je sprejela preprijazno. Sešla sta se bila že v predsobi in vedla ga je sama v salon.

„No, vidite,“ je dejala smehljaje se, „tudi jaz sem držala svojo obljubo! Danes nimam migrene!“

„Veseli me, milostiva, da ste zdravi!“ pripomni Milan.

„No, in kako je z vami kaj?“ vpraša ona.

„V kakem oziru, milostiva?“

„No — v vaših srčnih zadevah!“

Zopet se je smehljala, toda Milanu se je zdelo, kakor bi bilo to smehljanje prisiljeno. Ustne so ji trepetale in videlo se je, kakor bi bila razburjena in bi jo težko stalo, kazati se ravnodušno. „V vaših srčnih zadevah!“ je ponovila, predno je Milan odgovoril. „Upam, da mi ne zamerite, ako se zanimljam za vas! Moj Bog, moj znanec ste, moj prijatelj . . .“

„Prosim, milostiva! Zelo hvaležen sem vam, samo ne vem . . .“

Ni mu dala izgovoriti, ampak je nadaljevala:

„Jako lepo in moško je bilo, da ste zadnjič vpričo nas vseh tako naravnost pokazali, kje so vaše simpatije, kje imajo vaše srčne želje svoj cilj . . .“

Milan je zardel. „Morda se samo norčuje, morda ve, kaj mi je storila Zora,“ je pomislil in jecljaje je odgovoril:

„Milostiva, ne razumem . . .“

„Ah, no, kar tako brez vsakega namena niste poklonili šopka gosposki Zori!“

„To vam je v mislih? . . .“ Milan se je prisiljeno nasmejal.

„No, pred vsem ne smete pozabiti, milostiva, da smo pili — šampanjca!“

„Baš zato! V vinu je resnica!“

„Ne vselej! In če sem res imel kak namen, ko sem storil tisto, tega nisem imel, ki mi ga podtikate vi.“

Milan se je gabil sam sebi, ko je tako lagal. A gnev, ki ga je občutil ob misli na ono pismo, in skrb, kako bi se izkopal iz blamaže, kako bi odvrnil od sebe sramoto, mu nista dala govoriti resnice. Dr. Bronova soproga ga je pogledala ostro, pomislila malo, potem pa rekla:

„Namen ste torej imeli — to priznavate sami! A če niste hoteli s tem, da ste poklonili šopek gospodični Zori, razodeti njej svoje ljubezni, potem niste mogli nameravati drugega, kakor vzbuditi v tisti osebi, ki jo ljubite in od katere si želite, da bi vas ljubila, ljubosumnost! Hahaha, krasno! Kdo bi si bil mislil, da tako dobro poznate žensko naravo! Oj, vi mladi diplomat, vi!“

Veselo se je zasmejala. Toda kakor bi ji bila prišla hipoma druga, manj ugodna misel, se ji je zresnil zopet obraz in še nadalje je pozvedovala:

„Tak premetenec ste torej? Šopek ste podarili Zori, a pri tem vam je šlo za njeno tovarišico, za gospodično — Vido!“

„Mogoče!“

Dr. Bronova soproga je osupnila. Bilo je videti, kakor bi bila pričakovala drugačnega odgovora. Umolknila je zopet in zopet ga je motrila z bistrim očesom. Njeni možgani so delali intenzivno in hitro je preudarila vse okoliščnosti, vse odločilne momente. Da bi se bil tako brezvestno igral z Zoro Vido na ljubo? Ne, to ni mogoče! In njo, da bi bilo zadnjič tako varalo oko? Ali ni mar zapazila Zorinih žalostno koprnečih in Vidinih strastno ognjevitih pogledov? Vide mu ni bilo treba šele podžigati k ljubezni! In ni li videla, kam so njemu uhajale venomer oči in s kakim obrazom, s kakim pogledom je položil šopek pred Zoro? Pa zdaj — je li bil glas, s katerim je odgovoril, res odkritosrčen? Se mu ni mar tresel? In ali ni bilo njegovo oko tako plaho, tako zbegano? . . .

„Ne, ne, mene ne prekaniš!“ si je rekla! „Zadnjič si bil odkritosrčen, a danes lažeš! Zadnjič si še ljubil Zoro, a danes da bi ljubil Vido? Ne, ni mogoče! In če misliš morda, da je tako, potem samega sebe ne poznaš! Ne, ni tako in ni bilo tako, kakor trdiš! A odkod ta izprememba? Moralo se je nekaj zgoditi, bodisi že karkoli!“

S pravim ženskim instinktom se je približala v svojih zaključkih resnici in hipoma se ji je razjasnilo zopet lice. Podala je Milanu desnico in z dovršenim hinavstvom mu je rekla: „Čestitam vam na vašem izbornem okusu in vašem bistrem vidu, čestitam tem bolj, ker sem se že bala, da bi se ne nagnilo vaše srce drugam. Vse priznanje Zorini lepoti, toda — navadna lepota, dočim je Vida, kakor se pravi, v istini pikantno dekle! Zdi se mi tudi, da je Vida odkritosrčnejšega značaja nego Zora! . . . Zdaj, ko je stvar odločena, smem pač govoriti tako in ni se mi bati zamere! . . .“

Milana so rezale te besede v srce. Najraje bi bil ugovarjal, dasi si je sam želel, da bi ljubil Vido, in dasi se je sodba dr. Bronove

soproge glede Zorine neodkritosrčnosti čudovito ujemala s sodbo, ki si jo je bil ustvaril o njej na podlagi onega pisma. Preudarjal je baš, kaj bi odgovoril, ko stopita Vida in njena mati v sobo.

Gospodinja se je naglo dvignila s sedeža. Prvi hip ni mogla prikriti svojega začudenja, kajti ni ju pričakovala danes. Sprejemala je navadno ob sredah in sobotah, kar Vidini materi ni bilo neznano. Toda takoj se ji posveti nekaj. „Ah, opazili sta ga najbrž, ko je šel sem, zato prihajata še onidve danes! Lov na ženina!“ Tako je mislila na tihem, na glas pa je vzdiknila: „Ah, kako drago mi! . . .“

„Veseli me, da nisva prišli neprilčno,“ odvrne Vidina mati, „kajti bala sem se nasprotnega! Imeli sva nekaj drugih obiskov, pa sem rekla: Poskusiva še tu svojo srečo! Jutri bodo imeli itak brez naju dovolj posetnikov!“

„Prav, prav tako!“ je pritrdjevala gospodinja, nato pa predstavi Milana Vidini materi. Ta je krepko stisnila Milanu roko ter mu rekla nekoliko besed vsiljive prijaznosti, ki so ga spravile nemalo v zadrego.

Govor se je sukal nato o precej navadnih stvareh in Milan je imel le malo prilike, posegati v pogovor, ker je imela Vidina mati preveč pripovedovati. Pravila je, da se nadeja povabila k soareji pri deželnem predsedniku, in še več takih stvari, iz katerih bi se bilo dalo sklepati, da ima pristop v najodličnejše kroge. Dr. Bronova soproga jo je parkrat s fino ironijo zavrnila, a ona tega ni čutila, ali pa ni hotela čutiti.

V tem, ko se je govorilo semintja, je Milana neprenehoma skrbelo, ve li Vida že kaj o tem, kar mu je bila storila Zora, ali ne. Zvedavo jo je motril, toda ona je danes zoper svojo navado povešala oči. Sklepal je iz tega, da ne ve nič, ter si razlagal njeno vedenje s tem, da jo je morda malce sram, ker je bila zadnjič tako razposajena. Pomirjen v tem pogledu, je vstal. Mislil je, da pojde sam. Toda takoj je vstala tudi Vidina mati, rekoč: „Tudi medve se morava posloviti! Mudi se nama, ker pričakujeva še obiskov danes.“

„Vsaj toliko počakajte, da izrečem svojo čestitko!“ se pošali gospodinja.

„Čestitko? . . . Komu?“ se začudi Vidina mati.

„No, gospodični Vidi! Gospod koncipist mi je kot stari znanki in zaupnici malo prej razodel nekaj, kar je velevažno za gospodično. Upam, da mi ne zameri, ako mu ugladim malce pot in izdam napol, kar bi bil gotovo v kratkem sam popolnoma izdal! Več seveda ne smem povedati — to je njegova stvar! . . .“

Milan je obstal kakor okamenel spričo tolike smelosti. Vida je bila prebledela, njena mati pa je globoko zasopla in veselje ji je prešinilo obraz.

Gospodinja je spremila med živahnim pogovorom celo družbo do predsobnih vrat. Tam pa je zašepetala Milanu, ki je stopal za Vido in njeno materjo, s porednim nasmehom na uho:

„Upam, da mi boste hvaležni za uslugo, ki sem vam jo storila!“

Milan ni odgovoril nič. Priklonil se je ter odhitel za damama. Na cesti niso mogli govoriti o stvari, katere se je bila doteknila dr. Bronova soproga, a poznalo se je vsem, da so vplivale nanje njene besede . . .

Milan je spremljal Vido in njeno mater notri do doma. Pri slovesu mu je mati iznova krepko stisnila desnico ter ga povabila z afektirano prijaznim glasom:

„Nadejam se, da nas kmalu posetite!“

Z ozirom na to, kar je bila učinila dr. Bronova soproga, ni preostajalo Milanu nič drugega nego odgovoriti:

„Ako dovolite, storim to že jutri!“

„Jako nas bo veselilo . . . jako nas bo veselilo!“ je zatrjevala mati in še enkrat mu je stresla roko. Tudi Vida mu je podala desnico in Milan je čutil, kako ji je vibrirala razburjenosti. Njena lica je zalivala temna rdečica, a oči so se ji lesketale, kakor bi se ji topile v solzah . . .

Bila je vesela, o, kako vesela! Saj takega preobrata nikdar ni pričakovala! A to veselje ji je nekaj grenilo, vznemirjalo jo grozno. Navdajal jo je strah pred njenim ostudnim činom, bala se je, da bi se iz njega ne izcimilo nekaj, kar bi bilo pogubno zanje. Zavedala se je docela vseh posledic, ki nastanejo lahko iz tega, kar je storila! Tistikrat, ko je pisala pismo, jo je kuhala vročica, bila je skoro brez zavesti, zato ni mogla presoditi tako dobro vseh možnosti, kakor jih je presodila pozneje, ko se je bila streznila. In tistikrat je bil položaj tudi še ves drug. Tistikrat je šlo v prvi vrsti za to, da odvrne Milana od Zore — a zdaj je bil Milan njen in imela je zdaj neprimerno več izgubiti nego tedaj. Zavedala se je popolnoma, koliko previdnosti in spretnosti bode treba, da njena podlost ne pride na dan, in groza je je bilo, če se je zmislila, koliko breme je čaka in na kako tanki niti visi vsa njena sreča. Saj ni bilo treba drugega, kakor da bi bila i Zora pisala Milanu! . . . Tolažila jo je samo misel, da je Zora preponosna, da bi storila kaj takega, pa tudi premehkega srca, da bi se lotila resnega boja . . .

In še eno vprašanje se ji je vsiljevalo: je li bilo njeno pismo potrebno? Ako ne, kaka abotnost, da ga je pisala! Kdo ve, kdo ve, morda je bil Milan pa vendar le njen, kdo ve, če je ni samo izkušal, kdo ve, če ni imel samo namena, s svojim vedenjem in početjem še bolj raznetiti ogenj, ki je plamtel v njenem srcu! . . .

Vse te misli so ji prešinjale glavo, begale jo in motile. In kesala se je že, hudo kesala, da je ravnala tako nepremišljeno, da se je tako pre naglila . . .

A ko je vse še enkrat dobro preudarila, ko si je poklicala vse podrobnosti še enkrat v spomin ter jih razvrstila in razmotrila po njih vzročnosti, po njih medsebojni zvezi, je prišla vendar do zaključka, da ni drugače mogoče, kakor da je njeno pismo pravi vzrok temu preobratu in da ima le to pismo zahvaliti, da so se zasukale stvari tako ugodno zanj. Da je šla stvar tako hitro, tega seveda ni umela in ni mogla umeti, ker ni vedela, koliko je dr. Bronova soproga deležna pri stvari. A baš, ker se je bilo zgodilo vse tako nepričakovano hitro, je sklepala, da je odvrnilo Milana od Zore le nekaj izrednega, nekaj, kar je z elementarno silo vplivalo nanj . . . in to ni moglo biti drugo kakor njeno pismo . . .

In čudno! Kakor hitro je preobvladalo v njej prepričanje, da ji je njeno pismo priborilo Milana in da bi še vedno triumfovala Zora, ako bi ga ne bila pisala, jo je minil zopet tudi ves kes! In nova energija jo je prešinila ob zavesti, da se je njen poskus tako obnesel . . . Več se ni bala boja . . . Čutila se je hkratu dovolj močno, boriti se tudi v bodoče za svojo srečo . . .

„Mora, mora biti moj!“ s tem vzklikom je legla tisti večer. —

(Dalje prih.)

Ej, tedaj . . .

Na platani slavček plaka
v tihi mrak,
na gredicah noči čaka
koprneči mak.

Ko pa vtihne bolni slavec
in zaspi,
in ko mak se v nočno temo
potopi:

ej, tedaj pa fantič pride
k meni v vas,
da poljubi mi očesi,
ustni in obraz;

da mi pravi o ljubezni
lepših dneh,
da privabi mi na ustni
spet brezskrben smeh.

Utva.

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

XIII.

ilan je bil hkratu v vrtincu, ne da bi bil prav vedel, kako je zabredel vanj . . .

Da je imela pri tem dr. Bronova soproga svojo zaslugo, se je sicer zavedal. Ni mu pa bilo prav jasno, naj se li jezi radi tega, ali naj ji bo hvaležen. Če bi se bil ravnal zgolj po tem, kar je zdaj občutil v svojem srcu, bi se bil jezil. Toda, če je vprašal svoj razum in če je vse natanko preudaril, je moral priznati, da bi ji delal krivico, ako bi se srdil. Ali ni dokazala s tem, da mu je res dobra in da ni imela nikoli sebičnih namenov? Bilo je nekoč, da bi jo bil skoro obsodil! „Ne, ne, človek mora biti previden v svojih sodbah, zlasti glede ženske! Ženska ne pomisli vsakega svojega dejanja, ne pretehta vsake svoje besede tako kakor moški! Prenaivne, prezaupljive so in vsekakor bolj odkritosrčne nego mi, ki jih sodimo po sebi in — obsojamo! . . .“

Tako je mislil, tako je modroval in bil je hkratu uverjen, da je dr. Bronova soproga najblažja, najvzornejša, najpožrtvovalnejša ženska na svetu. Spričo te zavesti mu je postalo mehko pri srcu kakor človeku, ki je storil komu krivico in mu je tega žal. Bilo mu je, kakor bi jo moral prositi odpuščanja! Da, hvaležen bi ji moral biti, hvaležen, če ne za drugo, pa vsaj za njeno dobro voljo! In ker sta hvaležnost in ljubezen posestrimi, je čutil nekaj tudi kakor ljubezen do nje in spominjal se je njene lepote z večjo slastjo nego kdaj poprej.

„Ne, ona ni ničesar zakrivila!“ je nadaljeval po kratkem preudarku sam pri sebi. „Če je kdo kriv, sem jaz sam, ker sem legal! . . . Legal? — Da, legal, ali v koliko?“

Izkušal si je priklicati v spomin ves pomenek, ki ga je imel z dr. Bronovo soprogo, in trudil se je, da bi doznal, v koliko so bile njegove besede neistinite. No, kolikor so se tikale njegove besede preteklosti, res niso bile resnične, toda glede sedanjosti, glede bistvene stvari je ni prevaril! Ali mar ne ljubi Vide? Ali ni mar v istini sklenil, da se ji približa, da jo zasnuje? In ni mar izviral ta sklep iz prave srčne potrebe?

Rad bi se bil prepričal, da je tako, toda v njegovem srcu ni bilo pravega soglasja in v glavi se mu je čudno medlo. Prizadeval si je, da bi doumel pojem ljubezni, poizkusil je analizirati ta čut, razkrojiti ga v njegove posamezne sestavine, a misel mu je izpodrivala misel in njegov trud je bil zaman!

Ogledal si je zatorej stvar od druge strani. Začel je pre-mišljevati. Ni li Vida lepa? Ni li mar tako krasna, da bi si moral vsak moški šteti v srečo, če bi bila njegova? Ali ni vredna mar vse ljubezni? Ali mu ni mar vztrepetavalo srce spričo njenih pogledov? In ali se ga ni bilo polastilo sinoči neko čudno domotožje, neko čudno hrepenenje po njej, ko se je bil ločil od nje? Kaj je potem ljubezen, ako ne to? . . .

Toda ves čas, ko je ugibal tako sam pri sebi, se mu je silila Zorina podoba v ospredje. Zaman si je prizadeval, da bi se iznebil misli nanjo. Vedno zopet se mu je vračala in vsakokrat je nastopila silneje. Naposled si je moral tudi glede nje izprašati vest . . .

Ali jo v resnici sovraži? Ali ne vara samega sebe? . . .

Ne, tistih vrstic bi ji ne bil mogel odpustiti nikdar, nikdar! Preveč so ga bile razočarale, preveč so ga bile ranile! . . . Ali če se je spomnil onih lepih, srečnih hipov, ko si je še domišljal, da ga ljubi, ko je še upal, da postane njegova, bi se razjokal ob izgubi, ki ga je bila zadela! In tako mu tudi to ni bilo jasno, kaj poreče še njegovo srce prej ali slej o naklepih, ki jih je bil zasnoval proti Zori! . . .

Dr. Bronova soproga, Vida, Zora — vse tri, vsaka po svoje, so imele zdaj v oblasti njegovo srce in občutil je to notranje neskladje bridko. Toda temu je moralo biti konec! Po vsem tem, kar se je bilo zgodilo, je imel le en izhod iz labirinta; le ena pot je bila, ki jo je mogel nastopiti . . . Bil je željan miru, rad bi se bil že rešil dvojbe, dospel bi bil že rad do kakega zaključka, in tako je bil naposled vesel, da je moral že danes k Vidi.

Pogledal je na uro in se odpravil.

Ali veselje ga je kmalu minilo. Nekaj težkega mu je ležalo na srcu. Ko je šel preko ulice, je zaklical nekdo za njim: „Kam greš?“ Ozrl se je in zagledal prijatelja. Tako navadno vprašanje, a on se ga je ustrašil, da je prebledel! Zvenel mu je ves drug pomen iz tega vprašanja, nego ga je imelo. Zdelo se mu je, kakor bi mu bil zaklical: „Stoj, kaj nameravaš storiti? . . .“ In potem so se ga lotevale tudi dvojbe, lotevala se ga je bojazen, da bi se tudi tukaj ne osmešil . . . da bi ga ne čakalo tudi tukaj kaj podobnega kakor pri Zori . . .

„Kdo ve, ali sem videl prav, kdo ve, ali se ne motim zopet?“ Take misli so ga begale. Prevara mu ni uničila le prejšnje samozavesti, temuč celo navadni pogum.

Toda tolažil se je zopet: „Vse to se pokaže! Saj ni, da bi se moralo že danes odločiti! Izpolnim to, kar zahteva vljudnost, potem pa pojdem zopet, ako zaslutim, da je drugače, nego sem mislil . . .“

In v tem hipu je skoro želel, da bi se res izteklo tako! . . .

Vida je bila sama doma. Sprejela ga je z očitvidno radostjo in vedel je takoj, da se to pot ni motil in da mu snubitev tu ne izpodleti . . .

„Mama se skoraj vrne,“ je opravičevala Vida svojo mater, vodeč Milana v salon. „Zelo nerada je šla danes na posete, a morala je.“

Toda v salonu še nista sedela dve minuti in komaj da sta bila izpregovorila par običajnih fraz, ko se Vida dvigne s svojega sedeža in reče:

„Ali se vam ne zdi grozno pusto sedeti tukaj v salonu? Tako temna je ta naša soba. Pojdiva raje drugam, dokler ne pride mama, kajti počakati je morate, ker je prosila za to.“

In ne da bi bila čakala njegovega odgovora, je odskakljala pred njim, on pa ji je rad sledil, ker je občutil tudi on neko neprijetno tesnobo tukaj.

Privedla ga je v sobo, kjer je stal klavir.

„Kaj malega vam zaigram,“ mu reče, „tako nama poteče najhitreje čas!“

Izgovorivši se je usedla in začela igrati. Vedla se je pri tem tako naravno, da Milan niti slutiti ni mogel, da tiči za njenim početjem morda kak namen. Izbrala si je nekaj iz „Prodane neveste“, kakor bi bila vedela, da je Milanu izmed vseh oper najljubša ta opera . . . izmed vseh skladateljev najljubši Smetana. Vida je igrala s finim razumom in globokim čutom in Milan, ki je bil za glasbo bolj dovzeten nego za vsako drugo umetnost, se je voljno vdal duševnemu užitku. Godba je vplivala vselej dobrodejno nanj in tudi zdaj se mu je pod njenim vplivom umirilo srce. Prejšnje nesoglasje je bilo izginilo iz njega in se umaknilo prijetni harmoniji. Toda Vida je hipoma prekinila svojo igro in vzkliknila:

„Ah, kako sem neobzirna! Niti vprašala vas nisem, vam je to li tudi ljubo in drago! Morda ste celo izmed tistih, ki klavirja trpeti ne morejo, pa vas mučim in nadlegujem! . . .“

Zaman je zatrjeval Milan, da je velik ljubitelj glasbe, zaman je silil v njo, da bi še dalje igrala. Ni se dala preprositi . . .

„Ne, ne, ne! Vi ste se žrtvovali, vem, da ste se! Glediva raje skozi okno — prijetneje in kratkočasneje vam bo! Ah, ta naša mama, da se tako dolgo mudi! . . .“

Odprla je okno, pod katerim se je razprostiral obsežen vrt, poln sadnega drevja in raznega cvetja. Močan vonj je prodiral gori do njiju, dišalo je po vrtnicah, nageljnih in resedi. Naslonila sta se na okno tako, da sta se dotikala drug drugega in da se je stapljala gorkota njijinih teles v sladek ogenj. Milan je bil omamljen in čutil se je srečnega kot še nikdar v svojem življenju . . . Ah, imeti tako lepo stvarco vedno, vedno poleg sebe, naslajati se ob finih formah njenega lepega telesa, prisluškavati zvokom, ki prihajajo izpod njenih nežnih prstkov — kaka krasota! . . . Ob obilici in intenzivnosti čuvstev, ki so ga prešinjala, so mu zastale misli, da ni vedel kaj in kako bi izpregovoril. Pretrgala je molk ona:

„Vidite, tam ono-le je moja gredica!“

„Ona s tistimi krasnimi nageljni in vrtnicami?“

„Da!“

„In komu cvete vse to?“

„Ne — vem!“

Glas se ji je tresel . . .

„Ne veste?“

„Vem — toda ne povem!“

A pri tem ga je pogledala tako, da mu je bilo hipoma jasno, kako rada, kako rada bi mu vse povedala . . . Kri mu je šinila v obraz, v možgane . . . Pozabil je vse, kar je bilo prej . . . Zora ni eksistovala več zanj . . . vsi njegovi nekdanji ideali so se bili razpršili . . . Občutil je le nepopisno slast in neutešno željo, da bi čul iz njenih ust sladko razodetje. Bil je kakor v ekstazi, z utripajočim srcem jo je prijel za roko in dahnil besede:

„Vida, ali ni zame ne enega cveta na vaši gredici?“

Ona se je sklonila pokoncu in vprla svoje oči vanj. Bile so videti še ognjevitejše, še globočje, še skrivnostnejše nego sicer . . . Nekaj časa ni odgovorila, kakor bi ji bilo prišlo njegovo vprašanje prenenadoma, kakor bi se morala šele domisliti odgovora, ki naj bi mu ga dala. A potem se je, kakor premagana od silnega čuvstva, privila k njemu, položila mu glavo na prsi in jeknila:

„O Milan, ti ne slutiš, kako te ljubim! O, ostani moj, Milan, ostani moj vsekdar! . . .“

Izrekši to pa je zaihtela in zajokala tako iz dna duše, da je Milan prestrašen vprašal:

„Moj Bog, kaj je to . . . kaj sem zakrivil? . . .“

Čutil je, da vzrok tem solzam ni sama radost, ampak da se skriva tudi bol za njimi, in ustrašil se je tem bolj, ker tega razumel ni. Ona pa si je opomogla kmalu. „Nič, nič — saj je že dobro!“

Dvignila je glavo, obrisala si solze in že je žarel njen obraz same radosti . . .

* * *

Kmalu nato je prišla Vidina mati.

„Oprostite“, se je izgovarjala, nujen obisk sem imela . . . bil je zadnji dan in morala sem iti, ako nisem hotela biti nevljudna! . . .“

Šli so v salon, a predno so posedli, je zavzela Vida teatralsko pozo in s patetičnim naglaševanjem vsake posamezne besede je nannanila materi:

„Mama, evo ti mojega ženina!“

Milan je osupnil. Treznost, s katero je Vida uprizorila to, je bila v živem nasprotju z dogodkom, ki se je bil pripetil malo prej, in dirnila ga je neprijetno. On bi bil rajši videl, če bi Vida o tem ne bila govorila vpričo njega, da, njegovi romantiški naravi bi bilo ugajalo najbolj, če bi bila ostala njijina ljubezen nekaj časa tajna, če bi bila cvetla kakor vijolica v zatišju. Čudil pa se je tudi materi, ki je poslušala hčerino razodetje kot nekaj samo ob sebi umevnega. Niti zgenila ni z obrazom in v tem, ko ji je Vida oznanjevala veselo vest, ji je uhajal pogled celo nekamo v stran, kakor bi bila hotela pokazati s tem, da je še mnogo važnejših zadev nego ta. Milan je hotel nekaj izpregovoriti, a tedaj se je oglasila ona:

„Kar se tiče teh stvari, gospod koncipist, je moja hči popolnoma samosvoja in ni vam potreba še pri meni prositi njene roke! . . . Moje mnenje je, da ondi, kjer gre za srčne zadeve otrok, starši nimajo pravice, posegati odločilno vmes! Sicer pa priznavam očitno, da je volila moja hči popolnoma v mojem zmislu in po mojem okusu!“

Milan se zahvali s tihim poklonom za te laskave besede. Ko se hoče nato posloviti, mu reče mati:

„Gospod koncipist, ostanite pri nas pri kosilu! Vi hodite gotovo v gostilno in ondi vas težko kdo pogreša, nam pa napravite izredno veselje, ako se pomudite še nekoliko pri nas. Seveda, pri zanesljivi boste morali biti — posebnega vas nič ne čaka, kajti pripravili se nismo na to, da bi sprejeli gosta . . .“

„Da, da, da, ostani tukaj!“ vzklikne Vida, skoči k njemu in se ga oprime,

Milan se ni mogel ustavljati. —

XIV.

Pri kosilu je bilo vsega v izobilju in v vsem se je kazala neka vsiljiva bahatost. Znesene je bilo mnogo nepotrebne posode na mizo in žlice, noži in vilice — vse to je bilo iz težke kovine, navidezno iz srebra. Povsod se je kazal namen — imponirati!

Vsakokrat, kadar je prišla nova jed na vrsto, je vzkliknila Vidina mati proti Milanu:

„Ah, to vam pa gotovo spet ne bo dišalo!“ Na obrazu pa se ji je lahko čitalo, kako se čuti, kako je sama s seboj zadovoljna. Smehljala se je venomer tako čudno, da se je zdelo, kakor bi hotela reči: „Kaj — pri nas imamo . . . pri nas jemo dobro.“

Milan je bil primoran neprenehoma hvaliti . . .

Oče Vidin je bil slok, visok človek, nizkega čela in nekoliko zabuhlega, od nenaravne rdečice zalitega obraza. Brada mu je bila siva, isto tako na kratko pristriženi brki. Las je imel le še malo na glavi. Tudi on je bil videti samozavesten in ošaben. Milanu je bil le površno stisnil roko, ko so mu ga bili predstavili. Pripovedoval je med tem, ko so drugi govorili, vedno nekaj sam zase . . .

„Kaj pa mislite, moj brat generalmajor . . .“

Te besede je čul Milan opetovano iz njegovih ust, a kaj je še govoril, ni mogel umeti, ker ga je vselej gospodinja zmotila s kakim vprašanjem. Toda iz teh njegovih besed je sklepal, da sam nikdar ni bil kaj posebnega, ker je bil na svojega brata tako zelo ponosen...

Vida je imela neprenehoma vprte svoje oči v Milana. Ne jedla ne pila ni; samo na to je pazila, da je imel on zmeraj vsega dovolj na krožniku. Njena smehljajoča se usta so pričala, kako je srečna. In Milan, ki mu vsi drugi člani te obitelji niso bili doslej vzbudili nikakih simpatij, se je poživljal ob njenih ljubezni polnih pogledih. Želel si je, da bi bil sam, čisto sam ž njo . . . Zlasti če ni govorila, če je samo tako molče zrla vanj, se mu je zdela krasna. Njena govorica ga je preveč spominjala govorice materine, morda tudi bratove in očetove. Mogoče tudi, da ga je motilo nekoliko nesoglasje, ki se je kazalo v tem, da je bil njen obraz mnogo duhovitejši, nego so bile njene besede . . .

Pogovor je nanesel kmalu na razne znane osebe in tudi dr. Bronova gospa je prišla na vrsto.

„Vi ste pri Bronovih nekak domač prijatelj?“ vpraša Vidina mati Milana.

„Domač prijatelj?“ se začudi Milan. „Ne vem, kako bi zaslužil to ime?“

„No, jaz hočem reči samo, da zahajate pogostoma tja!“

Pogledala ga je zvedavo in nezaupno obenem. Gotovo je smatrala njegov ugovor le za dokaz, da je prav govorila. In tega prepričanja je ostala celo, ko je Milan odločno poudarjal, da je dr. Bronovo obitel tukaj le parkrat posetil in da izvira njegovo znanje z njo samo odtod, ker prebiva dr. Bron baš v mestu, kjer je on doslej služboval. A prav zato, ker mu ni verjela, je pripomnila gospodinja z zaupljivim glasom:

„Veseli me, da je tako, kajti med nami rečeno — dr. Bronovka ni na posebno dobrem glasu! . . .“

„Ljudje govorijo navadno več, nego je res!“ pripomni Milan. „Razen tega ima gospa Bronova nekatere posebnosti, ki so nemara povod tistim govoricam. Ako se razen tega še pomisli, da je ona tu, njen soprog pa drugje, je kaj naravno, da spleta jo hudobni jeziki laži o njej . . .“

„Bojim se, da je ta vaša sodba preoptimistna!“ odvrne ona, potem pa se prikloni k njemu in pristavi šepetaje:

„Veste, ta njen zadnji otrok . . . no — saj me razumete! Meni sicer nič mar, toda . . .“

Milan zastrmi in z neko hudomušnostjo pripomni:

„Pa vi vendar občujete z dr. Bronovo soprogo!“

„Moj Bog . . . občujemo . . . da! Kam bi pa prišli, ako bi se izogibali vseh obiteli, o katerih se — kaj ve? Morali bi tičati vedno doma! A vi ste mlad mož in to je kaj drugega, vi morate gledati na svoje dobro ime in na čast — svoje neveste! . . .“

Milanu je bilo na smeh.

„Ne, ne, motite se, gospa!“ je ugovarjal. „Meni ne preti nikaka nevarnost. Ne smete prezreti, da mi je baš dr. Bronova gospa pri-skočila na pomoč, ko sem hotel odkriti gospodični Vidi svoje srce! . . .“

„To nič ne de, ljubi — zet! Dr. Bronovka ima svoje muhe! Njeni domišljavosti laska morda še bolj, ako je kdo izmed njenih častilcev oženjen . . .“

Milanu ni nič bolj mrzelo nego tisto iz zlobe in zavisti izhajajoče obrekovanje, ki ga je bil že na deželi navajen, a ki je, kakor se mu je zdelo, tu poganjalo še vse bujnejše cvetove. Za to je smatral namreč vse te besede Vidine matere in gledal je, kako bi spravil pomenek v drug tir. Kakor nalašč mu je prišlo torej, da je oče Vidin iznova zagodrnjal ob njegovi desni strani:

„Hm, kaj menite, moj brat generalmajor! . . .“

Naglo se obrne k njemu in ga vpraša vljudno:

„Kaj, vaš brat je tako visok vojaški dostojanstvenik?“

„Dakako!“ potrdi ta s posebno emfazo. „Dakako — general-major! . . . He . . . kaj? . . .“

Milan opazi šele zdaj, da je precej opit. Gotovo je pil že pred kosilom. Zdaj mu je bilo tudi umevno njegovo godrnjanje. Hotel ga je še nekaj vprašati, a Vida, kakor bi se bala, da bi Milan ne zasledil očetove napake, poseže hitro vmes:

„Jaz sem že enkrat bila pri stričku! Zdaj je že dalje časa v Lvovu!“

„V Lvovu?“ se začudi Milan. „To je daleč!“

„Dakako!“ se oglasi iznova oče ter položi tako trdo roko na mizo, da so bližnji kozarci zažvenketali. „V Lvovu, dakako! Mojega brata čaka tam še velika naloga, kadar se udarimo z Rusi, in udarimo se gotovo! Morate vedeti — Rusi so zakleti sovražniki Avstrije! . . .“

„Zgodovina nas uči baš nasprotno!“ odvrne Milan. „In mislim, da govori samo slaba vest iz tistih, ki podtikajo Rusiji Avstriji sovražne namene!“

„Dakako, dakako!“ je pritrdjeval dokaj neumestno in v nasprotstvu sam s seboj Vidin oče. Mogoče, da ni sledil Milanovim dokazom, ali pa mu je to, da je Milan kot političen uradnik izrekel take nazore, imponovalo tako zelo, da je še sam izprevrgel svoje prepričanje . . .

Med tem se je bila Vida nekaj s svojim bratom sprijela. Nagajal ji je, a ona ga je zavrnila, kakor zadnjič pri Bronovih nadporočnika, zopet z nekim latinskim izrekom. Menda je bila pozabila, da se je že tistikrat ponašala s svojo latinščino. Milan ji te slabosti baš ni zameril, ker so se čule latinske besede iz njenih ust res dražestno, a ugajala mu ta potezica v njenem značaju tudi ni, zato je povetil oko. Ona pa, zapazivši to, je hitro umolknila . . .

Bilo je že polštirih, ko je zapustil Milan hišo, v kateri se je bila tako nepričakovano hitro završila njegova usoda. Bil je melanholičen in tistega veselja ni občutil, ki ga občuti navadno mlad mož, ki se je ravnokar zaročil. Na cilju je bil, a nekaj je ležalo med njim in tisto srečo, po kateri je hrepenel, po kateri so se vzpenjale njegovega srca tihe želje, o kateri so sanjale njegove nade . . .

Ko se je na koncu ulice okrenil, da bi zavil v drugo mer, se je zadel ob dr. Bronovo soprogo. Začudila sta se drug drugemu.

„Ob tem nenavadnem času pa zunaj, milostiva?“ vpraša Milan, zapazivši, da se hoče ustaviti.

„Ni drugače! Morala sem nakupiti nekaj stvari, ki jih nujno potrebujem. A vi — vi seveda ste kosili pri svoji nevesti? . . .“

Njen glas je bil piker, sarkasten . . . „Da!“ odvrne Milan na kratko ter se ji pridruži, da bi jo spremil malce, kakor se mu je zdelo, da zahteva vljudnost. Ona pa dostavi:

„Praznovali ste morda celo že svojo zaroko . . .“

„Pojedina je bila res po tem!“

„In to vse je bilo seveda improvizirano!“

Te njene besede je spremljal ironičen smehljaj.

„Jaz bi dejal, da!“ pripomni Milan. „Saj naprej vendar niso mogli vedeti, če ostanem pri kosilu!“

„O seveda, kako bi se moglo vedeti kaj takega naprej?“

„Milostiva, zdi se mi, da ste danes slabe volje!“

„Jaz — slabe volje? O ne — saj vidite, da se smejem!“

In zasmejala se je glasneje, nego se je nemara spodobilo na ulici. Potem pa je nadaljevala:

„Toda prosim vas, povejte mi, čemu hitite tako s to svojo zaroko?“

„No — to ni baš moja krivda!“

„O, vem da ne! Poznam gospo Kernovo! A če bi bila jaz na vašem mestu, bi se znala ubraniti nasilju! Vida je še mlada, časa torej dovolj in dobro bi bilo, če bi jo nekaj časa spoznavali!“

„Vi jo vendar poznate, milostiva, in zadnjič ste se kar najlaskaveje izrekli o njej!“

„Jaz jo poznam, da, a vi je ne poznate! Jaz ji ne morem ničesar očitati, a s tem še ni dokazano, da bo ugajala vam! Sploh pa je naravno tako, da se dekle najprej ljubi nekaj časa, potem se zaroči ž njo in po preteku par let naj bo v božjem imenu poroka! Tukaj pa boste, ako ne boste pazili, v štirih tednih že srečen — zakonski mož!“

„No, tako hitro pač ne pojde!“ ugovarja Milan. Njene besede so mu bile vzbudile neprijetne občutke, tem bolj, ker so se, kolikor je mogel presoditi, precej skladale z resnico. Prišla sta bila do njene doma in Milan se je poklonil. Toda ona mu reče:

„Ne — ne, ne izpustim vas še! Še mi niste povedali vsega, kar bi rada zvedela od vas! O, vi ne znate, kaka radovednica sem jaz! Z mano pojdite torej gori za nekoliko trenutkov!“

Milan se je spomnil svarila Vidine matere, toda tisti odpor, ki ga je danes že enkrat občutil proti svoji bodoči tašči, se mu pojavi iznova — in baš radi tega je šel.

Po stopnicah grede je dr. Bronova soproga nadaljevala:

„Vaše prostosti — vaše mladosti je škoda! Ah, če bi bila jaz mož, lep, mlad mož, kakor ste vi, jaz bi hotela uživati — ves svet

bi moral biti moj! Sicer pa znajo drugi moški drugače! Vi ste nekaka izjema. Drugim je zakon samo poslednja — etapa! . . .“

Milan je le napol razumel njene besede in ni ji odgovoril.

Ko sta bila stopila v sobo, je ona odložila kupljene stvari in ga zaprosila:

„Bodite tako dobri in pojdite malo k oknu! Pa da se mi ne ozrete, dokler vam ne velim!“

Milan je ubogal... Ona je preoblekla bluzo, potem pa se mu približala in z glasom, iz katerega je zvenela ironija in morda tudi — pikiranost, mu je dejala:

„Prekrasen dečko ste res! Nikdar bi ne bila mislila, da ste tako poslušni! Srečna žena, ki vas dobi! Toda sedite zdaj!“

„Mudi se mi!“ se izgovarja Milan, a se vendar usede. Ona pa ga vpraša pikro:

„Ali objavite svojo zaroko po časopisih?“

„Ah — mislim, da ne! Čemu neki!“

„Imate prav! Odveč bi bilo! Vidina mati že poskrbi za to, da se raznese vest takoj po celem mestu . . .“

„Upam, da ne bodo — bobnali!“ pripomni Milan skoro užaljen. Kajti bolele so ga njene besede.

Ona pa je nadaljevala brezobzirno: „Ali mislite, da ne? Ah, slabo poznate svojo taščo, ako živite v tej veri! Jaz vam pa povem, da vam bodo že jutri čestitali na vseh koncih in krajih!“

„Čestitk si še najmanj želim!“

„Toda te pridejo! Zapomnite si: že jutri se bo govorilo povsod o vaši zaroki! Sicer pa je to povsem umevno! Takega ženina in zeta, kakršen ste vi, je treba prikleniti in storiti se mora vse, da se mu onemogoči odstop! Menite, da ne bi delala tudi jaz v prilog svojih hčera, če ne na ta, pa na drug način, ako bi se kdaj zglasil kdo za eno ali drugo? No, Favsti, upam, ne bo treba predolgo čakati častilcev . . .“

„Ali mi kaj očita?“ pomisli Milan, kajti naposled bi bil on lahko tudi Favste počakal! Potem pa reče: „Že zdaj je dražestna!...“

„Brez šale — če greva skup po cesti, se obrne že marsikdo za nama!“

„Ne dvomim! Toda zdi se mi, da se obračajo moški, tudi kadar greste sami po cesti, milostiva!“

Milanu se je videlo potrebno, napraviti ji ta poklon. Njej pa je to vidno ugajalo. Zasmejala se je s srebrnim glasom in dejala:

„Od kdaj pa se znate vi tako laskati? . . . No, veseli me, da tako napredujete v kulturi!“

„V kulturi?“ se začudi Milan.

„Da, v kulturi . . . omiki! Jaz — in reči smem, ogromna večina žensk — sodimo moževo izobraženost po tem, kako se vede nežnemu spolu nasproti. Vidite, častniki so velikokrat veliki puhloglavci, a nam ugajajo, nam so všeč, nam se vidijo olikani, ker se nam znajo laskati. Če so poleg tega seveda tudi še čedni, lepi . . . kako bi potem ne zmagovali? Toda kaj sem hotela še reči? . . . Da! . . . O meni ste seveda tudi govorili pri obedu? . . .“

Milan je bil v zadregi.

„No — o . . . nekaj malega! . . .“

„Pa jako lepega, seveda! Poznam to gospo Kernovo, poznam mater Vidino . . . ha!“

Oči so se ji ježno zabliskale.

„Ona je vendar vaša prijateljica!“

„Baš ker je moja prijateljica! Če bi se ne poznali, če bi si bili bolj tuji, bi najbrž molčali druga o drugi, a tako . . .“

Hotela je še nekaj reči, a v tistem trenutku stopi šestnajstletno dekletce v sobo in naznani: „Gospa, Egonček se je zbudil!“

„Ah, Egonček, da! Takoj, takoj! Stopite z mano, gospod koncipist, in pogledajte si malo našega princa! Ah, tako srčkan je!“

Peljala ga je v sobo, kjer je ležal otrok, a med potjo je govorila:

„Veliko prednosti imate moški pred nami ženskami, toda neke slasti ne poznate, ki odtehta vse drugo in ki meni zadostuje, da vam ne zavidam — to je slast, ki jo zovemo materino srečo! Če je kaj plemenitega, vzvišenega ustvarila narava, potem je to ljubezen, ki jo je zasadila materi v srce!“

Milan je bil ganjen od tolike iskrenosti in mislil si je po tihem, da ženska, ki tako ljubi svoje dete, ne more biti hudobna. Videla se mu je velika in občudovanja vredna.

Ko pa sta bila pri otroku, ga je dvignila iz posteljce in začela ga je strastno poljubljati.

„Ali ga vidite, ali ga vidite, ni mar res lep?“

„Kako vam je podoben!“

Ona ga pogleda nezaupljivo in reče:

„Meni? — Ne, podoben je očetu — mojemu možu! Le pogledite ga natančneje, zlasti te oči!“

Otrok je mahal in krilil z ročicami po zraku ter se smehljaj, kakor bi čutil veliko ljubezen materino in se je veselil, ona pa ga

je poljubovala in poljubovala. Toda hipoma se ji stemni lice, oko ji najprej zastrmi nekamo v daljavo, potem pa se ji napolni s solzami in ihte je vzkliknila:

„Ali ni največja surovost, največja podlost, da tlačijo takega nedolžnega črvička v umazane afere?!“

Milan je osupnil in jecljaje je pripomnil:

„Kako to, milostiva?“

Njej pa je šinila kri v lica in ježno je odvrnila:

„Ah, kar molčite! Tudi vi ste hinavec! Mislite li, da me premotite . . . mislite li, da ne vem, kaj govore tiste nizke duše? No, če bi jaz govoriti hotela! . . . Mislite li — da — da Vida pozna svojega očeta? . . .“

Zloba ji je gledala iz oči, ko je govorila te besede. Milan pa je prebledel. Bilo mu je hudo. Bolele so ga njene besede tem bolj, ker se mu je zdelo, kakor bi bil zvenel iz njih poseben namen. Ona je opazila to ter dostavila:

„No, zaradi tega dekletce ne bo manj vredno v vaših očeh! Kaj more hči za to, kar je zakrivila mati! Jaz govorim z vami kot s pametnim, razboritim možem — zato govorim brez ovinkov! In zagotavljam vam: Vida nikakor ni taka kakor njena mati; kolikor jo poznam, ni opravičljiva, ni zavratna, ni podla! A njena mati . . . da, ta bi morala molčati!“

Milan je preudarjal, kaj bi odgovoril, ko zazvoni na stopnicah. Precej nato vstopi hišna ter napove — Zoro in njeno mater.

Milan ni mogel pritažiti zadrege, „Iti moram!“ je dejal ter se ozrl proti izhodu. Ona pa ga je mirila:

„Saj ni, da bi se morali sniti z damama, ako vam to ni ljubo! Njiju sprejemem v salonu, a vi odidete lahko skozi ta vrata! . . . O zaroki seveda najbolje da molčim — najljubše vam bo tako, kolikor sem mogla posneti iz prejšnjih vaših besed? . . .“

„Da, prosim, nerad bi . . .“

„Kakor želite, gospod koncipist! Zdravi torej! Pričakujem vas kmalu zopet!“

Milan je taval kakor pijan skozi vrata, ki mu jih je bila pokazala dr. Bronova soproga, a ona je odhitela smehljaje v salon. Njene prve besede pa, ki jih je po običajnem pozdravu izpregovorila proti Zori in njeni materi, so bile:

„Najnovejše torej je — Vidina zaroka! . . .“

(Dalje prih.)

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

XV.

ilo je okoli petih popoldne . . .

Na vrtu ob hladnici so stali Zorina mati, njen oče in brat . . . Gledali so proti vrtnemu vhodu, od koder je prihajala baš dekla. Držala je v obeh rokah podstavec z veliko steklenico zelenkastorumenega vina in podolgovatim krožnikom, obloženim z raznovrstnim narezkom . . .

„Ali gospod doktor še ne pride?“ vpraša mati.

„Gre za mano,“ odgovori dekla.

In res se je že bližal hitrih korakov mlad mož simpatične zunanosti. Ko pride do lope, ga povabi oče, rekoč:

„Gospod doktor, ali smem prositi? . . . En kozarček našega američana!“

„A! Lastni pridelek — z Dolenjskega? . . . In iz ameriške trte, pravite? . . .“

„Da, da, boste videli, ni baš slabo! . . . Samo nekoliko trpko je še, aklimatizirati se bo še moralo! . . .“

Ko so bili posedli, vpraša mati:

„No, kaj ste dognali, gospod doktor? . . . Pa saj ni kaj nevarnega? . . .“

Zdravnik skomizgne z ramami in reče:

„Mislim, da ne! . . . Žila bije res malo hitro — naštel sem osemindvetdeset udarcev — toda pri otrocih in ženskah, zlasti mladih, to ni prevelikega pomena! . . . Nežno živčevje je kmalu razburjeno, a baš tako kmalu se tudi pomiri! . . . Spraviti pa nisem mogel nič posebnega iz nje . . . Hočemo videti! . . . Če bi imelo postati do jutri slabeje, me pa blagovolite poklicati zopet! . . . Za sedaj sem ji zapisal nekaj pomirljivega . . .“

„Vsekakor bromkalija!“ poseže vmes Zorin brat, slušatelj medicine.

„Da, za zdaj bromkalija!“ potrdi zdravnik. „Jaz smatram bromkalij še vedno za eno najboljših sredstev za razburjene živce in mislim, da so začeli nekateri čisto brez potrebe kričati zoper to zdravilo . . .“

„No, če bi odpovedal želodec, se ji da potem pa bromnatrija,“ pripomni spet brat . . .

„Bravo, bravo! — Tu se precej vidi bodoči doktor ‚universae medicinae‘!“ vzklikne zdravnik, šaleč se.

„A če bi še to ne izdalo, imamo na razpolago antipirin in anti-febrin!“ nadaljuje brat.

„Izvrstno! . . . Samo zdi se mi, da se norčuješ, dragi prijatelj, če se ne motim! . . .“

„In če bi še nekaj časa ne spala — kajti toži tudi, da spati ne more — da se ji par gramov skelečega klorala! . . .“

„Tudi kloral ni tako škodljiv, kakor menijo nekateri, in ima proti mnogim drugim spalnim sredstvom to prednost, da učinkuje jako točno! . . .“

„No, in potem imamo gorjupi paraldehyd — prekrasno sredstvo! . . . Človek res zaspi po njem, a predno zaspi, mu je, kakor bi mu bil kdo vrv zadrnil okoli vratu. In potem šele, potem, ko se zbudi! . . . To ti je maček, ah! . . .“

„Pa ga vsaj že nisi sam poskušal!“

„O poskušal, poskušal! . . . Tudi meni s spanjem ne gre posebno dobro . . . Ta bolezen je v rodbini, v naši krvi — vprašaj mojega očeta! . . .“

„Ah — tako! . . . Potem je tudi pri gospodični to kaj umljivega! . . .“

„Da, podedovano, prijatelj! . . . Toda mi ne obupamo! . . . Če zmanjka paraldehyda, imamo potem še somnal, sulfonal, trional . . .“

„Sveta nebesa, kaj pa še vse?“ vzklikne mati.

„Vse, vse mogoče še, mama, vse mogoče, toda . . .“

„Ah, ah, ti nimaš baš v posebnem čislu poklica, ki si si ga izbral,“ pripomni iznova zdravnik.

„Ali ti ga pa imaš — v čislu, kaj? . . . Ej, prekrasna veda, res, ta medicina! . . . Najprej je bilo rastlinstvo, h kateremu se je zatekala za pomoč! . . . Soki raznih zelišč so dajali lek trpečemu človeštvu! Toda hkratu so spoznali učenjaki, da je to sam humbug in da je mineralogija vir vsega zdravilstva! Sedaj uživajo razne soli in preparati iz njih čast, da imajo svojstvo in moč, podaljševati človeku življenje . . . No, pa na vrhuncu vendar še nismo! . . . Jaz sem uverjen, da se povzpremo naposled še na stališče Kitajcev, ki so v kulturi itak vedno pred nami in pri katerih igra v zdravilstvu živalstvo glavno vlogo! . . . Kremlji raznih zverin in repi martinčkov in druge golazni delajo tam čudeže, o katerih se evropskim

zdravnikom niti ne sanja ne! . . . Res izborno to: rastlinstvo, mineralogija, živalstvo! Hahaha!“

„Le ne pretiravati, le ne pretiravati!“ ugovarja zdravnik, skoro razžaljen, dasi se je smejal.

„No, brez šale, pomisli: najprej elektroterapija, potem hipnotizovanje, potem spet hidroterapija — vraga, in privrženec ene terapije pobija privrženec druge terapije — zdaj naj se pa odloči človek, ako se more! . . . Da govorim resnico: do hidroterapije imam še največ zaupanja! . . . Toda, ali ni prekarakteristično, da je začel prvi zdraviti z vodo neuk kmet? . . . Seveda je učenjakom to grozno presedalo! Bilo je treba tudi tej vedi — učene podlage! . . . In prišli so Winternitzzi e tutti quanti! . . . No, ako pogledam v Winternitzovo učno knjigo in vidim tiste njegove risbe in vso tisto posiljeno učeno navlaklo, se mi kar gabi! . . . Na edino pravo pot je krenil spet neveščak Kneipp, a takoj so se tudi njega lotili učeni — medicinci in tudi Kneipp kmalu ne bo več Kneipp! . . . In če bi tudi obveljala Kneippova, kaj pomaga, ko pa je mnogo lažje prepisavati in zapisavati recepte nego — nadzorovati kopeli! . . .“

„Prijatelj, prijatelj, ali bi ne bilo bolje, ako bi se posvetil ti kaki drugi stroki, kakemu drugemu poklicu? . . .“ vpraša zdaj čisto resno zdravnik.

„Kakemu drugemu rokodelstvu, hočeš nemara reči! . . . Kajti jaz vidim, kamor pogledam, sama rokodelstva! . . . Poklic . . . stroka . . . to so same lepe besede! . . .“

„V enem oziru govoriš prav! . . . A čemu se zgražati ob tem? . . . Čemu zlasti soditi tako pesimistno o poklicu, ki si ga izvolil sam sebi? . . . Res je: v zdravilstvu ni nič stalnega in mi zdravniki se pogosto motimo! . . . Toda obupavati zaradi tega še ne smemo! . . . Ali se ne pripeti mar tudi sodniku, da obsodi nedolžnega? . . . Istotako je pri nas možno, da napravimo napačno diagnozo in pospešimo smrt bolniku! . . . Toda, ali naj se mar radi takih posameznih neljubih slučajev odreče človeštvu tolažba, ki je išče v zdravilstvu, odreče tešilo, s katerim mu more olajšati muke in bolečine? . . .“

„Ah da, tolažba! Vera in medicina sta tisti tolažili, ki izkoriščata človeka še v smrti — in to se mi gabi!“

„Prijatelj, tolažba je mnogo! In ne smeš si misliti vedno najhujšega! O, zdravniku često joka srce, ko vidi, da vsa njegova veda ne izda nič, ko vidi, da so vsi naporí zaman — a zaradi tega se še ne sme ponižati na nivo šarlatana, ne sme izvrševati svojega

poklica samo zaradi zaslužka, hrepeneti mora temveč neprenehoma po resnici, po napredku! . . .“

„Istina, istina — v tem sem s teboj popolnoma ene misli!... Toda trčimo in pijmo na zdravje moje drage sestrice Zore! Jaz mislim, da je samo njeno mlado srcece nekoliko razburjeno in da hujšega ne bo! . . .“

Kozarci so veselo zazveneli, Zorin brat pa je nadaljeval:

„Moja dolžnost je, da povem, kar vem! . . . Naša Zorica se mi vidi že ves čas, kar sem doma, nekamo čudna. Na izprehod je ni bilo moči že dalj časa več spraviti, dasi je bila prej baje vsak dan v drevoredu! . . . Prve dni po mojem prihodu je bila še jako vesela, potem pa se je je lotila hipoma neka potrtost . . . In že nekaj časa toži, da jo boli glava, da je bolna, trudna in izmučena. Ko pridem zadnjič domov in stopim v njeno sobo, je ždela vsa zamišljena in zdelo se mi je, kakor bi bila malo prej jokala. Primem jo za roko in ji rečem: Oj sestrice, zakaj pa tako žalostna? . . . Ne bodi, ne bodi vendar taka! . . . Kisli obrazi pristoje kaj slabo takemu dekletu! Le ne domišljuj si, da si bolna! Vzdrami se raje in vesela bodi! . . . Glej, tvoja prijateljica Vida je bolj pametna! . . . Ravno kar sem srečal njenega brata in ta mi je pravil, da se pripravljajo pri njih na vse pretege na ženitvanje in da bode Vida kmalu na oklicih! . . . A tedaj pa bi bili morali videti, kako je prebledela, kako se je začela tresti in kako se je zleknila tja po divanu! . . . To me je osupnilo in me privedlo da misli, da pri njenem srcu ni vse v redu . . .“

„Ah, ne!“ ugovarja mati. „Ta vest je gotova ni iritovala! Naša Zora ni zavistna!“

„Ženska je ženska!“ poseže oče vmes. „Nič se ne ve!“

„Ne . . . ne, tudi premalo se meni za možitev naša Zora, da bi jo spravilo kaj takega iz ravnotežja,“ oporeka še dalje mati. Zdravnik pa pripomni:

„Vsekakor bi kazalo, da jo pošljete, kakor hitro si opomore, kam proč! Izpremembra zraka in izpremembra razmer bo vplivala le dobro na njeno zdravje! . . .“

„Istina je,“ seže spet brat v besedo, „da ima tisti ženin Vidin precej častilk med ženstvom. Zdaj je on „lev“ — kakor se pravi, seveda samo tako dolgo, dokler se ne pokaže kak nov častnik na površju, ali dokler ne nastopi kak nov tenorist v gledišču ter zmede glavice našim genijalnim ženicam in dekličem!“

Te besede so provzročile v malem krogu vesel smeh, ki se ni bil še polegel, ko priteče dekla vsa preplašena in začne pripovedovati:

„Oh, gospodična govore tako čudno . . . tako čudno, kakor bi bili ob pamet!“

Vsi osupnejo, zdravnik pa reče:

„Torej vendarle vročinska bolezen! Domneval sem nekaj takega, toda nisem vas hotel strašiti, dokler si nisem bil popolnoma gotov. Je bila morda v dotiki s kakim bolnim človekom?“

„Ne!“ pojasnjuje oče. „Naš vrtnar je bil sicer obolevel za legarjem, a to je že precej dolgo od tistihdob in spravili smo ga bili takoj v bolnico, ko se je bilo pokazalo, za čim je bolan . . .“

„In tisti vodnjak ondi — gotovo je imel vrtnar kaj z vodo opraviti . . .“

„To že, ali od tedaj se voda ni uporabljala za kaj drugega nego za škropljenje cvetic . . .“

Zdravnik pomolči malo, potem pa pripomni:

„Stvar je zdaj vsekakor resna in paziti je treba!“

Izrekši odhiti k bolnici.

* * *

Zora si je bila čisto po naravni poti nakopala bolezen.

Ko jo je bilo tistikrat na izprehodu doletelo ono grozno razočaranje, se je bila ob roki svojega brata komaj priplazila domov. Šla je takoj v svojo sobo, hoteč si v solzah iskati hladila in tolažbe. Zaihtela je, ko je bila sama, toda oči so ji bile suhe, one hladilne kaplje je bila posrkala že vse pekoča bol, ki je uničevala njeno ranjeno srce. Zdelo se ji je, kakor bi bila hkratu prišla v neznan svet. Njena lastna soba se ji je zdela tuja. Te stene, ta strop, to pohištvo — kakor bi vse to prvič v svojem življenju gledala! . . . A najmanj je poznala samo sebe. Ali je bila res ona tista Zora, ki jo je pred kratkim še vse občudovalo, vse oboževalo, vse ljubilo? Kakor mameče sanje se je razpršilo vse njeno dosedanje življenje v nič! Nič, prav nič ni bilo res od vsega tega, kar je mislila prej, da se je dogodilo! Prevara, sama prevara! . . . Če bi bilo res to, kar si je domišljevala, kako bi ji bil mogel človek storiti kaj takega? In to je bil on — on, ki ga je tako ljubila, tako cenila in spoštovala — on, o katerem je mislila, da mu glede dobrih lastnosti ni enak na svetu noben moški!

Ha, njena prva velika, resnična ljubezen, pa se je končala tako! Ali je to mogoče, ali je to mogoče? Mu ni bila res več vredna, nego da se je malo poigral, malo pošalil ž njo?

Zdajpazdaj ji je prešinila kakor svetel žarek glavo dobrodejna misel, zazdelo se ji je, kakor bi vsa ta njena grozovita bol ne imela istinite podlage, kakor bi bilo vse samo zmota . . . Spomnila se je, kako hrepeneče so jo zasledovale vedno njegove lepe oči, kako odkritosrčno so se vpirale vanjo, spomnila, kako srečen je bil videti vselej, kadar se je ozrla ona vanj, spomnila tudi, kako se mu je tresla tistikrat roka, ko je bil položil oni usodni šopek pred njo . . . Kako je potem možno to? . . . Ali si more misliti, da bi bil človek s takim obrazom sposoben storiti kaj tako ostudnega, ali je mogoče, da bi se v tako plemenitem telesu nahajalo tako neplemenito srce? Ne, to ni mogoče, to ni mogoče!

A hipoma ji je leglo zopet nekaj kakor senca na njene možgane in prišle so ji zopet temne, obupne misli . . .

Zakaj bi ne bilo mogoče? Ali ni že stoinstokrat slišala, kako lokavi, kako brezsrčni, kako podli so moški? Ali niso pripovedovali skoro vsak dan zdaj o tej, zdaj o oni, da jo je prevaril njen ljubček, njen izvoljenec? Zakaj bi bila samo ona izvzeta, zakaj bi se baš njej ne moglo zgoditi kaj takega?

Skušala se je prepričati, da ni noben moški na svetu toliko vreden, da bi ženska za njim žalovala. Taki podleži, taki brezvestneži, kakor so! A ni se ji posrečilo! Srce ji je krvavelo in se je krčilo in vse prizadevanje, da bi je potolažila, ni imelo pravega uspeha. Protivilo se je in upiralo trdovratno vsem umskim razlogom. Koprnelo je še vedno po njem, ki je po njenih mislih zaslužil kakor nihče, da bi ga sovražila, zaničevala iz vse svoje duše. A najhuje ji je bilo, kadar se je spomnila, da je Vido pozdravil, da se je njej nasmehnil in da zavzema najbrž Vida tisto mesto, ki ga je odmenila sebi!... Ta Vida, ah, kako se bo veselila! . . .

Končno se je vendar toliko pomirila, da je smatrala vso stvar za negotovo in da je sklenila, potegovati se še nadalje za svojo srečo . . . A potem je bila prišla s svojo materjo k Bronovim! Mati ni bila zapazila, kak vtisk je napravila na njeno hčer vest, s katero ju je bila presenetila Bronova gospa, a ta, ki jo je pazljivo motrila, ni prezrla, kako se je bila zgenila, kako je izpremenila barvo, kako je rdela in prebledevala ter omahovala na svojem sedežu. In pripovedovala je potem še z večjim veseljem vse, kar je bila zvedela od Milana, in še več. Pravila je z veliko natančnostjo, kako je Milan

srečen, kako navdušen je za svojo nevesto in kako iskreno jo ljubi. Naposled pa je pristavila s tisto sovražnostjo, ki jo gojijo vse koketne ženske do onih svojih nasprotnic, ki se ne morejo uspešno skušati ž njimi:

„Gospodična Zora, zdaj boste morali pa tudi vi gledati, da si izberete kaj podobnega! Vida ima res srečo! Sicer sem si mislila jaz vso stvar malo drugače! Odkritosrčno povem, vedno se mi je zdelo, da je gospod Zor namenjen vam! Kaj ne, še zadnjič, kako vas je odlikoval? Pa seveda, moški so moški! . . . Sama vihravost in hudomušnost jih je! . . .“

Zori se je ves čas temnilo pred očmi. Ko je bila naposled zopet zunaj, ni vedela nič, kako se je poslovila od gospe Bronove. In ko ji je domov grede mati stavila Vido v zgled in ji očitala, da se tako malo briga za svojo prihodnost, ni čula ni ene besede.

Vrhu vsega ji je bil prišel potem pa še brat z isto novico!...

To je bilo preveč zanjo! Pod težo toli neljubih vesti se je morala zgruditi in njeno zdravje je bilo izpodkopano . . .

Ker ni črhnila nikomur besedice o tem, kar se je godilo v njenih prsih, ker jo je bilo sram, priznati komu poraz, ki ga je bila doživela, in si ni lajšala srca s tožbami, je trpela tem huje. Najstrašnejše pa ji je bilo po noči. Spanje ji je bilo prešlo popolnoma in vse dolge ure je ni niti za hip zapustil spomin, vse dolge ure se je pogrezala v svojo grozno bol. A neko noč, ko je bila njena uboga glava že do skrajnosti izmučena in je bila vznemirjenost njenih živcev prikipela na vrhunec, je ni strpelo več niti v postelji, niti v sobi. Bilo ji je pretesno tu notri, bilo je med temi štirimi stenami premalo prostora za njeno brezmejno boleost. Oblekla se je za silo in se splazila po tistem doli na vrt. Tam je begala po peščenih stezah gori in doli, ne plašeč se teme, ki jo je obdajala.

Noč je bila hladna, a ne dovolj, da bi bila ohladila njeno hudo bol. V glavi ji je vrelo, po žilah ji je kuhalo . . . Nje usta so bila suha in trpela je neznosno žejo. Prišla je mimo vodnjaka. Vedro, napolnjeno do polovice z vodo, je stalo na obzidku. Nagne ga in začne hlastno piti . . . Med pitjem se spomni, da je prepovedano piti to vodo . . . ker je morda okužena. A ta zavest je ne navda s strahom — nego divje razkošje se je loti pri misli, da pije morda strup, da použije morda smrtno kal s to vodo . . . —

„O da bi umrla . . . umrla! . . .“ Ta želja je preobvladala hipoma njeno izmučeno srce . . . „O da bi umrla! . . .“

In pila je v svojem velikem obupu in v svoji grozni žeji, pila . . .

XVI.

Prorokovanje gospe Bronove se je natanko izpolnjevalo in Milan se je čudil njeni bistrovidnosti . . . Ni trajalo dolgo, pa ga je tuintam ustavil kak znanec ter mu čestital zaradi zaroke.

Spočetka se je zdelo Milanu to skoro brezobzirno. Čemu obešati stvar na veliki zvon? Ako bi bilo šlo po njegovem okusu, bi ne bil zvedel nihče nič o njegovi zaroki in poroko bi bil imel najrajši kje zunaj na deželi, v kakem skritem kotu, kamor bi ne bil mogel priti nihče radovednosti past.

Toda sčasoma se je privadil vsemu, tudi čestitanju, in poslušal je z neko ravnodušnostjo plitve, prazne fraze, ki so običajne pri takih prilikah. In zahvaljeval se je baš tako mehanično, baš tako brez vsakega istinitega čuvstva in prav tako hinavsko, kakor se mu je čestitalo.

Na srečo ni imel kdo ve koliko znanstva in tako je prišel še dovolj kmalu spet do miru. Malo dalje časa pa je trajalo, da so se spogledavali nad njim ljudje, katerih on ni poznal, ki pa so se nemara zanimali za Vido. Zdajpazdaj je zapazil, kako so si šepetali na uho, ozirali se in kazali za njim, zlasti ženske.

A dasi mu vse to ni bilo ljubo, se zaradi tega na Vidine svojce vendar ni mogel in ni smel srditi. Kajti priznati si je moral, da je vse to samo dokaz, da so sila ponosni nanj, ali pa tudi, kakor je trdila dr. Bronova soproga, da si ga hočejo na ta način še bolj zagotoviti. Oboje je pričalo, da ga cenijo, in to je bilo vsekakor laskavo zanj.

Enako si je razlagal tudi dejstvo, da so tako silno hiteli s pripravami za poroko. Da pa je bila Vida tista, ki je najbolj pospeševala svojo možitev, tega ni znal. Še manj je mogel vedeti za vzrok, ki jo je podžigal k taki hlastnosti.

Zora Vidi ni mogla napraviti večje usluge, nego da je obolela. Sicer se je Vida, ki je poznala dobro Zorin značaj, precej spočetka za gotovo nadejala, da se Milanu ne bo vsiljevala in da ne bo storila ničesar, kar bi razkrilo njen zločin. Zdaj pa, ko je bila Zora bolna, je bila na varnem. Do tistikrat, da si Zora spet opomore, je bila ona že dosegla svoj namen. Samo hiteti je bilo treba, hiteti! Uporabiti je bilo treba položaj, ki je postal kar nepričakovano ugoden zanj. Zato je pritiskala in pritiskala, da je bilo včasih celo že njeni materi preveč. In iz-tega vzroka je tudi sama z nervozno hlastnostjo delala, da bi popolnila vse potrebščine za možitev.

Zgodilo se je seveda navzlic temu semtertja, da jo je nekaj zaskrbelo, lotila se je je nemirnost, neki strah pred prihodnostjo . . . Spomnila se je zdajpazdaj tistega pisma. Dala bi bila kaj, če bi bila vedela, ga li Milan še hrani! A z lahkomiselnostjo, ki je lastna nemara samo ženski, se je otresla vselej zopet vseh pomislekov. V bistvo svojega dejanja se sploh nikdar prav poglobila ni! Da je storila nekaj grdega, nedopustnega, to je pač vedela dobro, a sramovala se ni — čemu tudi, ko nikomur ni bilo znano, kaj je storila! Da pa je morda njeno pismo v kaki vzročni zvezi z Zorino boleznijo — tako daleč ni nikoli mislila . . .

In zdaj, ko je bila Zora bolna, ko je bila uverjena, da ji več škodovati ne more, jo je imela spet rada kakor prej. Vsaj sama sebe je hotela prepričati, da jo ima! Šla je često osebno vprašat na Zorin dom, kako ji gre, in zgodilo se je, da si je, premagana od hipnega vtiska, otrla v istini odkritosrčno solzo iz očesa, ko je čula, kako trpi, kako negotovo je, ozdravi li še kdaj. Nekoč se je je spominjala celo v molitvi — saj to je zahtevalo prijateljstvo, in čutila je kakor dolžnost, da stori to! — Molila je zanjo, da bi se ji povrnilo zdravje, da bi okrevala zopet — molila je, ker ji drugače pomagati ni mogla . . . Izmolila je dva, tri očenaše v ta namen . . . A med to molitvijo se ji je čudno godilo! . . . V tem, ko je zdihovala in prosila za svojo prijateljico, ji je neznan glas šepetal na uho, da naj bo vesela, ker je prišlo tako, in njeno srce se je potapljalo v čudno slast ob misli, ki ji je navzlic molitvi prešinjala glavo, da Zora, ako tudi okreva, nemara ne bo več tako lepa, kakor je bila . . . vsaj tako ne, da bi bila še njej nevarna! . . . Zdrznila se je, ko se je zavedela, v kakem protislovju je njeno srce z njeno molitvijo, in glasno je začela vzklikati: „Ne, ne, ne . . . ne želim ji smrti! Ti si mi priča, moj Bog, da ji ne želim nič hudega, nič slabega! . . .“

In po tihem je obljubovala, da se Zori približa zopet, kadar doseže svoj smoter, da obnovi ž njo prejšnje prijateljstvo in da ji bo potem vedno . . . vedno vdana in dobra! . . .

Samo da bi že bila omožena! Česa bi se ji bilo treba potem še bati! Najprej bi morala seveda poiskati tisto pismo in ga uničiti! Če bi pisma ne bilo, bi se dalo vse utajiti, ako bi se kaj govorilo. Tistih laži, ki bi jih morda bilo treba, da bi prepričala Milana o svoji nedolžnosti, se ni plašila! Da, bila je ob svoji čudoviti logiki mnenja, da bi bila celo njena dolžnost, lagati, ker bi na ta način njega, ki ga ljubi, obvarovala razočaranja, obvarovala ga bolesi in bridkosti! . . .

Toda, če bi se ji ne posrečilo zalotiti pisma, in če bi Milan prej ali slej dognal, da ga je pisala ona? Ah, zakaj ni mislila na to, da bi bila pisavo bolj spačila? Zakaj ni pisala z levo roko, kakor je slišala, da store često drugi? Ali pa, če bi bila pisala s samimi velikimi črkami! Čitala je nekoč v francoski drami ali v francoskem romanu, da je neka rafinirana Parižanka pisala brezimna pisma na ta način. Ah, zakaj se ni tistikrat spomnila tega! . . . Toda potem bi pa pismu morda verjel ne bil! Potem bi bil morda skušal dognati resnico! Nič, moralo se je zgoditi tako! In naposled — kaj! Ali ni storila tega le iz neskončne ljubezni do njega? Ali ni bila neutešna ljubezen često vzrok še večjim zločinom? Ali jo bo morda sovražil, preganjal zaradi tega, ako zve, kako grozno ga je ljubila? Kateri mož bi mogel kaj takega? In njeni goreči objemi, njeni strastni poljubi — ne bodo imeli mar nič moči? . . .

S takim sklepanjem in zaključevanjem se je mirila in tolažila.

Samo enkrat so segle njene misli še nekoliko dalje, samo enkrat so se pomudile pri možnosti, ki tudi ni bila izključena, da bi Milan namreč, doznavši njen zločin, vendar ne vpošteval njene ljubezni tako, kakor si je želela, in da bi se s studom obrnil od nje . . .

To pa je bil provzročil Milan sam. Videlo se ji je včas, kakor bi bil hladen, mrzel do nje. V takih hipih se ji je zdelo, da je ne ljubi, in imela je občutek, kakor bi ga bilo le nekaj zunanjega privedlo do tega, da jo je zasnubil. Vendar ji take stvari niso delale prevelikih skrbi. A nekoč je bil Milan posebno čuden. Vedel se je kakor še nikoli. Bil je ves čas, ko je bil pri njej, nenavadno molčeč, a naposled je položil obe roki na njena lica, ji nežno zasuknil glavo proti sebi in zaprosil:

„Vida . . . Vidka, poglej mi v oči! . . . Ali veš, Vidka, da imaš krasne . . . krasne oči?“

„Kaj, šele zdaj si zapazil to?“

„Krasne oči imaš, Vidka, samo —“

„No? . . .“

„Neodkritosrčne se mi zde! . . . Nekaj je v teh tvojih očeh, Vidka . . . zdi se mi, kakor bi neka senca zatemnjevala svetlo luč tvojih pogledov! . . . O Vidka, Vidka! . . .“ Ona se je stresla in srce se ji je stisnilo, kakor bi ji iztrepetati hotelo. On pa je menda čutil, da jo je hudo zadel, kajti skušal jo je potolažiti in rekel ji je:

„Ne, ne, Vidka, saj ni tako! Jaz sem včas malo čuden človek! Pridejo mi včas misli, ki nikakor niso upravičene!“ In pri slovesu je še dostavil: „Če bova nesrečna, Vidka, bom jaz kriv, ne ti!“

Njej se je stemnilo pred očmi, ko je bil odšel. Ah, kako je bil izrekel to! Zdelo se ji je, kakor bi bile njegove besede polne ironije, kakor bi bil hotel povedati baš nasprotno od tega, kar je bil izrekel, kakor bi bil hotel reči: „Ti, ti boš kriva najine nesreče!“

Ali ni slutil . . . ali ni morda celo že vedel? Strah, da bi ne bilo tako, jo je zmedel popolnoma, strl njen pogum docela. V noči po tistem ni mogla zaspati. Vse mogoče strahove je videla. Njena velika samozavest, ki jo je doslej vzdržavala, se je bila razpršila . . . Temne pošasti so iztezale po njej svoje dolge koščene roke. In vedela je: enkrat jo dosežejo! Enkrat pride na dan vse tisto! . . . Izpozabila se bo, zapisala bo kaj, on pa se bo spomnil pisave v v onem pismu, primerjal bo in prišlo bo na dan! Da, prej ali slej se zgodi to in potem . . . kaj potem? — —

Njena domišljija ji je pričarala vse mogoče prizore pred oči. . . Enkrat jo dosežejo, enkrat jo zgrabijo tiste roke! . . . Enkrat bo zvedel on vse tisto tako ali tako! Ali se ne pripeti lahko, da se snide kdaj z Zoro v okolišnih, ko se ne bosta mogla izogniti drug drugemu, ko bosta morala govoriti drug z drugim . . . Zora bo omenila kaj in — njen zločin pride na dan! A kaj potem? . . . Ha, ljubil bo morda Zoro, a njo, svojo soprogo, bo črtil in zaničeval! In če bo Zora hotela — toda ne, Zora ne bo hotela, o tem je bila prepričana, Zora ne bo hotela, kakor bi hotela ona v tem položaju, kajti ona bi ga Zori ne pustila, tudi če bi bil že njen mož! Ali tudi če bi Zora ne hotela, kaj bi njej hasnilo to? Zanje bi bil vendar izgubljen! — Črtil bi jo, zaničeval, zavrzel! . . . — —

Vedno več podrobnosti ji je prihajalo na misel, v vedno nove situacije se je poglobljala . . . Videla se je v postelji, poleg sebe otročička, dražestno dete — svojega sinka! Ko njenega moža ni bilo doma, se je bilo zgodilo . . . Ah, kako je hrepenela, da bi že prišel! A baš tedaj je hotela usoda, da se je sešel z Zoro in da je zvedel. Baš tedaj, ko ga je najbolj željno pričakovala, ko mu je holet pokazati svoje in njegovo dete, ki naj bi bilo nova, nerazdružljiva vez med njima, baš tedaj se je završilo in zaman, zaman ga je čakala! In ko je že mrla nestrpnosti, ker ga ni bilo, je prišlo poročilo, da ga ne bo, ne bo nikoli več! . . . —

Vsa tragika takega zakona ji je stopala pred oči. V njeni razgreti domišljiji so se snovali pretresljivi romani z najrazličnejšimi završetki, katerih vsak bi bil tej povesti veležanimiv konec, poln dramatičnih efektov, ako bi se življenje menilo za take izumke človeške domišljije in ne bi hodilo svoje poti! . . .

Vse mogoče konce je videla v duhu — tistega seveda ne, ki ji je bil usojen! A naj je je čakalo že to ali ono, o tem je bila to noč prepričana, da se dobro ne završi. In začela je premišljati, bi se li ne dalo najhujše odvrniti na ta način, da bi se mu izpovedala, da bi se mu obtožila in ga skesana prosila odpuščanja! Morda bi se je usmilil, morda bi ji odpustil!

Da, da, to stori!

Kakor bi se ji bil odvalil kamen od srca, tako lahko ji je postalo, ko je bila to sklenila.

Da, da, skesa se in izpove se mu!

S tem sklepom je zaspala . . .

A ko se je drugi dan prebudila, se ji je pokazalo vse zopet v drugačnem svitu. Načuditi se ni mogla sama sebi. Priznala naj bi mu in s tem morda učinila, da bi se obrnil od nje ter vrnil k Zori?

Ne, preveč bi se bila postavila v nevarnost, zato je pozabila svoj sinočnji sklep in poklicala zopet svojo lahkomiselnost na pomoč. Potolažila se je tudi to pot z neverjetno lahkoto. A na vse tisto, kar ji je vzbujalo tako neprijetna čustva, ni hotela zdaj niti misliti več. Svojemu ženinu nasproti pa je kazala poslej še očitneje svojo ljubezen, da bi se i njemu še bolj razplamenela ljubezen do nje; čutila je instinktivno, da je njegova ljubezen edina njena zaščita.

Milan je obiskoval redno vsak dan po enkrat svojo nevesto. Kadar je prišel k njej, vselej jo je dobil pri delu, vedno je kaj pripravljala, vedno se trudila — saj je morala misliti na sto in sto malenkosti! A tisto uro, ko je bil Milan pri njej — za dalje časa je prišel malokdaj — je posvetila samo njemu.

Pričakovala ga je zdaj v svoji sobi, kjer mu je razkazovala, kaj vse ima že pripravljeno, zdaj pri klavirju, kjer mu je zaigrala kako posebno priljubljeno skladbo, zdaj spet na vrtu pod košatim orehom, kjer so bile okoli njega udobne lesene klopi. Sprejela ga je vedno z enakim veseljem, vedno z enako vedrim licem. In vedno z enako požrtvovalnostjo si je prizadevala, da bi mu pregnala čemernost in melanholijo, ki se ga je — čudno! — odkar je bil ženin, spet pogostejše lotevala.

Milan ji je bil hvaležen za to. Iz vsega njenega vedenja je posnemal, da ga istinito ljubi. Tega prepričanja mu ni moglo omajati niti dejstvo, da je bilo v načinu, kako ga je bila priklenila nase, brez dvojbe tudi nekaj preračunjenega. A to je deval bolj na rovaš njene matere . . . Sicer pa je imela Vida baš tiste lastnosti, ki so bile po njegovem lastnem spoznanju njegovi prihodnji ženi pred

vsem potrebne. Še vedno ga je včasih obvladala otožnost, še vedno se ga je polasčala — četudi le hipoma in le mimogrede — apatija do sveta, zato je morala biti njegova žena živahnega, veselega temperamenta, prav kakršna je bila Vida. Vse to je uvideval in — vendar se ni mogel povzpeti do enotnega čuvstva, vendar je pogrešal v svojem srcu tistega miru, tistega skladja, ki ga je treba, da se čuti človek srečnega, zadovoljnega! . . .

Tudi on je bil čul nekaj o Zorini bolezni . . . A govoril ni nikdar o tem ne z Vido, ne z drugim, deloma ker ni hotel vzbujati sumenj, deloma ker bi mu bilo povzročilo tako govorjenje le neprijetna, bridka čuvstva. Trudil se je, da bi mislil kolikor mogoče malo na Zoro. A čim resneje je postajalo njegovo razmerje do Vide, čim bolj se je bližal čas, ko ni bilo nikake vrnitve več na poti, katero je bil nastopil, tem pogostejše so mu uhajale misli k njej, tem bolj so mu vstajale želje po nekdanjih časih, po tistih srečnih hipih, ko je še živel v veri, da ga ljubi Zora. Pri srcu mu nekaj ni bilo prav, pri srcu ga je nekaj tiščalo in bolelo. Vzbujale so se mu slutnje, brez vsake prave vsebine sicer, a vendar vznemirjajoče in neprijetne.

Čutil je, da je nekaj med njim in Vido, nekaj skritega, nevidnega, kar ni obetalo nič dobrega . . . neka senca, ki ni dopuščala, da bi bili prodrli žarki sreče do njega . . .

Prizadeval si je resno, da bi se iznebil vseh dvojbj, in kadar so ga obhajale najtemnejše misli, je bil morda najbolj nežen s svojo nevesto. A včasih ga je premagalo . . . tista temna čuvstva so bila močnejša od njegove volje, včasih se ni mogel zatajiti in v nekem takem hipu je bil izpregovoril one besede, ki so bile navdale Vidino srce s toliko skrbjo. Včasih je bil obupan, včasih bi se bil najraje razjokal . . . A kako je zahajal v pojmovanju svojega razmerja do Vide in v svoji sodbi o njej iz ekstrema v ekstrem, o tem je pričal najbolj njegov dnevnik, v katerem je zabeleževal vtiske o svoji nevesti.

Skoro vsak dan se mu je videla Vida drugačna in vedno zopet je opazil na njej kaj, kar ga je osupnilo, iznenadilo. Loteval se ga je čimdalje večji nemir in često si je zaželel, da bi imel koga, ki bi se mu mogel razodeti, ki bi mu mogel potožiti svojo zdvojenost, koga, ki bi mu znal svetovati, pregnati mu vse mučne pomisleke . . .

Spomnil se je nekoč dr. Bronove soproge. Ona je izkušena ženska, misli trezno in pozna razmere in ljudi. Njena karakterizacija o njegovi bodoči tašči se je čudovito ujemala s tem, kar je bil

opazil sam na njej. Ona bi ga znala poučiti, ona bi ga mogla potolažiti kakor nihče drugi!

Posegel je že po klobuk in palico, da bi šel. Toda hipoma mu je izpreletel srce nasproten čut in vzkliknil je:

„Ne — ne grem!“ —

In res ni šel . . .

XVII.

Štiri tedne je bilo negotovo, kaj bode z Zoro, cele štiri tedne je ležala bolj ali manj v nezavesti ter vzbujala s svojim zmedenim govorjenjem pri svojcih zdaj smeh, zdaj skrb in strah . . .

Ko se je naposled vzdramila iz svojega dolgotrajnega spanja, ko so začeli njeni možgani delovati zopet pravilno, se je le počasi zavedala sebe in svoje okolice. Trpelo je nekoliko dni, predno je začela pojmiti svoje stanje, predno se je spomnila, kaj je bilo povzročilo njeno bolezen. A ko si je bila opomogla toliko, tedaj je stala preteklost hipoma jasna pred njenimi očmi! Pred boleznijo ji vsled bolestne razburjenosti ni bilo mogoče preudariti hladno onega dogodka, ki je bil postal tako usoden zanj. Zgrudila se je bila takoj pod nemilim udarcem, ki jo je bil zadel tako nenadoma, tako nepričakovano, in dvojbe, ki so se pojavljale nekaj časa v njenih prsih, je bil nadvladal kmalu obup. In tako ni rešila niti reševala vprašanja, je li možno, da bi se bil Milan tako nagloma izpremenil do nje, je li možno, da bi se bila ona tako zelo motila v svoji sodbi o njem. Nedostajalo ji je poprej potrebne mirnosti, da bi bila mogla z logično doslednostjo priti resnici do jedra, da bi bila mogla trezno premotriti vse okoliščine, v katerih se je bilo završilo tisto za njo tako bridko razočaranje. Vrženi iz ravnotežja se je zdelo tistikrat vse mogoče! Pozabila je bila hipoma, kaj jo je na Milanu tako zelo mikalo — tista plemenita ponositost, tista močnatost njegova, ki se nikakor ni dala spraviti v skladje s tem, kar se je bilo zgodilo. Zdaj pa se je tega zavedala zopet in popolnoma nemogoče se ji je zdaj zdelo, da bi se bil mož z Milanovim značajem vedel do nje tako nevredno ter jo samo zlorabil morda v dosego svojih namenov.

Ne, ni možno, da bi oko, kakršno je bilo njegovo, tako lagalo, ni možno, da bi človek s tako odkritosrčnim obrazom mogel biti tako neodkritosrčen in zavraten! Ne, tu se je nekaj zgodilo, tu je nekdo s sovražno roko posegel vmes!

To prepričanje se je polastilo zdaj hipoma njenega srca in ni se ga mogla iznebiti več . . .

Zdaj ko je bila s svojo boleznijo prebolela takorekoč tudi one bridke udarce, je lahko mirneje motrila vse posamezne faze v razvoju svojega razmerja do Milana od prvega njegovega pogleda pa do onega hipa, ko je bil položil šopek prednjo, in priznati je morala, da je bilo vse v strogo logični zvezi, dočim je bilo ono, kar je sledilo, v kričečem protislovju s prejšnjimi dogodljaji. Res je bilo sicer, da se je Milan včasih malo igral, da je tudi Vidi privoščil včasih kak pogled, da se je tudi njej včasih nasmehnil, toda vse to se je dogajalo v takih mejah, da niti ona, niti Vida ni mogla dvojiti, kaj se vrši in kakšen bode pač konec . . . Ali ni imela mar vedno te zavesti, da se ji prej ali slej Milan približa? Ali si ni često dejala: moj bo in nobene druge! . . . Kako je mogla biti tako nespametna in se vdati potem toliki resignaciji, kako je mogla tako brez vsega boja odreči se svoji sreči? . . .

Ne, zanj je bilo zdaj to dognana stvar: Nekaj se je bilo zgodilo! Ali kaj? . . . Nekdo je bil s hudobnim namenom razrušil njeno srečo — ali kdo?

Vida — njena prijateljica? . . . Komu drugemu naj bi bilo kaj do tega? . . . Toda, da bi prijateljica prijateljici storila kaj takega? Je li to mogoče? Ona bi se nikdar, nikdar ne bila mogla izpozabiti tako!

In vendar se ji je videlo to nekaj povsem umljivega, nekaj v človeški naravi popolnoma utemeljenega! . . .

Vida je bila strastna, to je vedela tudi ona. Istotako je vedela, da Milana ne ljubi nič manj nego ona sama, dasi ji je to skrbno prikrivala — prikrivala seveda samo z besedami, kajti vse njeno vedenje in početje je pričalo jasno, kako rada bi si ga prilastila! . . .

Vse to se je ujemalo . . .

Toda kaj zdaj . . . kaj zdaj? . . . Ali ima vse to še kaj pomena zanj? Milan in Vida sta morda že poročena! Saj niti ne ve ne, kaj vse se je zgodilo med njeno boleznijo!

Radovednost jo je gnala, da bi bila vprašala postrežnico o tej in oni reči, a premagala se je. Mogoče, da ni hotela niti zdaj še izdati pravega vzroka svoje bolezni, mogoče tudi, da se je bala resnice, ki bi ji bila morda za vselej pregnala iluzije, strla ji še to malo moči, kar jih ji je bilo ostalo . . .

A nekoč se ji vzbudi čudna želja, iz katere se je dalo posneti, kake misli jo prešinjajo včasih.

Zaprosila je postrežnico, naj ji da ogledalo.

Ozrši se vanj, se je bridko nasmehnila. Sama sebe ni poznala več. Oh, kje so bila tista njena polna, cvetoča lica, kje so bile tiste njene žive, bistre oči, kje tisti njeni košati, zlati lasje? Ne, take ne bi ljubil Milan več, take ne bi maral nihče, nihče! . . . Predno pa si opomore — in sploh, kdo ve, se ji li povrne še kdaj prejšnje zdravje, prejšnja svežost in lepota! . . .

Zamižala je in mižala je dolgo, kakor bi hotela zaspati, kakor bi hotela pozabiti . . . A mislila je tudi miže in vedno zopet se ji je pojavljalo vprašanje: „Kaj zdaj? . . .“

Da, kaj zdaj? . . .

Ali bo njej kaj koristilo, če Milan zve, da je nekaj nepoštenega, zločinskega pospešilo in povzročilo njegovo zvezo z Vido? Ali bi njej kaj hasnilo to, tudi če Milan in Vida še nista poročena? Milan bi kvečjemu pobegnil iz tega kraja! Ali bi ne bilo najlepše, če bi prizanesla Vidi, svoji nekdam tako ljubljeni posestrimi? . . .

Čudno! Kako požrtvovalna je bila včas, česa vsega bi ne bila storila za svojo prijateljico, zdaj pa se niti do tolike plemenitosti ni mogla povzpeti, da bi bila opustila nekaj, kar po njenem lastnem prepričanju njej sami ni moglo nič koristiti, a je moralo drugim škodovati! . . . —

Da bi Milan smatral morda njo celo življenje za nekaj, kar ni bila — ne, tega ni dopuščalo njeno srce! Stvar se je morala pojasniti, Milan je moral zvedeti, da je ona čista, ali pa se je morala prepričati sama, da Milan ni to, za kar ga je imela . . . za kar ga je smatrala, prepričati se, da so jo varale njegove nedolžne oči, da je njegov lepi obraz le krinka, za katero se skrivata zlobnost in podlost! No, potem tudi vzroka ne bi imela več, da bi žalovala po njem, potem bi se njeno srce tudi kmalu pomirilo! . . .

Odslej si ni nič bolj želela, nego da bi mogla vstati. Skrb, kdaj se bo mogla skloniti, kdaj se bo mogla držati pokoncu — to je bilo zdaj edino, kar jo je nekoliko razburjalo, drugače je bila mirna. In neka prijetna zavest jo je navdajala, zavest, da je prišla do pravega sklepa in da je to, kar je nameravala učiniti, opravičeno in umestno. Ničesar drugega ni hotela kakor gotovosti, jasnosti! . . . Ona tankovestnost, s katero je presojala spočetka svojo namero, jo je bila polagoma minila in nekak zdrav egoizem se je bil naselil v njeno srce. Namena ni imela škodovati komu, a če je bilo komu na škodo, ker je hotela varovati svojo čast in morda tudi svojo korist, kdo ji je smel zameriti? . . .

In tudi veselje do življenja se ji je vračalo počasi! Zdaj ni mogla umeti, da je bila tistikrat tako obupana, in pretreslo jo je, če se je spomnila, da je tako hlastno in skoro namenoma pila vodo, ki je bila, kakor je pričala njena bolezen, res okužena. Ali ni bila samomorilka — samomorilka, katero so le srečne okoliščine ohranile pri življenju? In zakaj? Ali je res imela tehten vzrok za to? Nikakor, nikakor! Kajti le dvoje je bilo mogoče: ali Milan ni bil človek, ki bi bil vreden tolike žrtve, ali pa je bila stvar taka, da bi se bilo moglo tistikrat še vse na dobro obrniti zanjo.

Tistikrat! . . . Srce jo je zaskalelo ob misli, da je zdaj morda prepozno! Toda ono veselje do življenja, ki se je budilo krepkeje in krepkeje v njenih prsah, jo je navdajalo z zaupanjem, z nado, ki je nadvladala kmalu vsako disonanco, pregnala kmalu vsako neprijetno misel. Svet se ji je zdel zdaj kot izpremenjen in videlo se ji je, kakor bi gledala skozi prozorno tenčico — vse lepše, milejše, brez peg, brez madeža . . . S slastjo, kakor nikdar, je vlekla zdaj vase vonj cvetic, ki so stale v posodi na mizici ob njenem vzglavju, in še nikdar ni tako hvaležno pozdravljala solnčnih žarkov, ki so se kradli skozi napol zaprte šaluzije ter prodirali do njene postelje. Brnenje čebele, ki se je lovila ob oknu in si iskala izhoda, se ji je zdelo kakor zamolkla pesem, a ob ptičjem žgolenju, ki je skozi okno zvenelo na njeno uho, ji je nepoznane radosti igralo srce . . .

Bilo ji je, kakor bi bila vstala od smrti, ali kakor bi bila šele zdaj živeti začela. Vse, kar je bilo okrog nje, je zadobilo zanjo šele zdaj pravi pomen in njeno pozornost so vzbujale zdaj celo stvari, za katere se pred boleznijo niti menila ni. Po stenah njene sobe so visele razne slike, o katerih je prej komaj vedela, kaj predstavljajo. Zdaj pa se je v to in ono poglobila in gledala jo je, kakor bi jo videla prvič. Bila je tu med drugimi tudi slika „Prvi poljub“. Mlada, stasita, krasna devojka v starogrški halji se izprehaja po cvetnem vrtu — roža med rožami! Dohiti jo mladenič, nežen, čudovite rasti in plemenite zunanjsčine. Rahlo jo prime za belo roko, zasučje ji lepo glavico malce nazaj in z neko pobožnostjo, z neko sveto iskrenostjo ji dahne poljub na še nedotaknjene rožne ustnice.

Ta podoba je visela na steni, odkar se je spominjala, a nikdar ji ni občutilo ob njenem pogledu srce kaj posebnega. Zdaj hkratu pa je pojmla topli dih poezije, ki je vel ž nje. Zdaj se ji je zdela ta slika polna življenja, polna istinitosti. In njeno srce je utripalo živahneje, ko se je ozirala na to podobo, in čudno, sladko koprnjenje ga je prešinjalo . . .

„Oh, ko bi se vstala ... vstati še morala!“

Ta želja se ji je pojavljala vedno pogostje, vedno silnejša.

Sklenila se je čisto v postelji pokonci in poskušala, je si jo dovolj čvrsta. Glava ji je bila še vedno težka, a vendar ji je po stajalo, da črna do črna bo. Nalega črna se je čutila nenavarna, počasi. Bila se uverjena, da bi lahko brez pomoči hodila. Zgodilo se je, ko se je vstala, ko je bila njena postrežnica iz sobe, jo vstala. A kmalu je bila storiše dva, tri korake, pa je bila vse utrujena in morala je naglo v posteljo nazaj, da se ni sgrudila na tla. Navzlic temu se umela neprenehoma svoj cilj pred sabo in se k'peti ni obnavala. „Če danes ne, pa jutri ... popitnejšijem!“ se je tolažila. Zvečer je čakala, da se ji moči še bolj okrepe.

Nekoga jutro, po jakej dobri noči, pa se je zbudila s čudnim prepričanjem, da je prišel ksen tako zašepetani čarodaj, ki ji bo mogoče izvršiti svoj naklep. Dvigala se — bilo ni nikogar v sobi — spustila se s postelje in se začne bližati pisni mizi.

„Gre ... gre!“ vzdihne vsa vesela.

Dospela je srečno do mize. Sicer se se ji noga vrtela in znoj ji je vstal po čelu, a prišla je vendar do stola in sedla. Okoli poleg je bilo odprto in jutrenje hlad. Ko je pilal kofej, jo je kreplil, poživila. Nenavarna energija, ki je prežijala ta hip njene volje, se ugodno vplivale tudi na njeno telesno moč.

„Da, zdaj pojde, zdaj pojde!“

Ko je prišla s tresočo roko za perlo, to se je vrlo hipoma spet dvojbe. Da vidi še ni poročena, ni se niti pred par dnevi po očitnih spravi iz postrežnice. V tem pogledu je bila torej poročena, a zaskrbelo jo je zdaj, da ni ni zapisala tega, kar bi očitno viličana neprijetno, kar bi mu vzbudila morda sumnje, da je škodljiva, in ga privoščila do tega, da ni ji podilkat namene. Kateri imela ni, izprevidela je, da mora govoriti kolikor mogoče splešna, a vendar tako, da bo še silno čisti njeno ljubezen. Nešteto plovci je bila izročila že v času, ko je ležala v postelji, a vse in zavrgla zdaj in brez posebnega preudaranja je začela pisati:

Častni gospod!

V tem trenutku si mislim v sebi, je li prav, kar delam, ali ne prav, in bi dostojno, da Vam pišem, ali ni dostojno. Bolos sam bila in sem se in prav mogoče je, da je moj duh čvrst in da imam zmerno razsoditi, kaj se spodebi in kaj ne spodebi. Maje nenavarna čustva naj opravičuje, ako sam stoji in kaj neprijetnega.

Da se nisem brez hudih dušnih bojov odločila za ta korak, Vam ne bo težko domnevati. Ali srce mi ni dalo miru! Obdržati nisem mogla več tega, kar ni moje in kar je prišlo menda le pomotoma v moje roke . . . Kajti da bi se bilo zgodilo to namenoma od Vaše strani — tega si ne morem misliti! Preveč sem uverjena o Vaši plemenitosti, da bi Vam mogla podtikati take stvari. Sprejmite torej nazaj te cvetke in bodite samo uverjeni, da sem jih skrbno hranila in da so mi bile v čislih ves čas do današnjega dne, ko Vam jih vračam . . .

Oddahnila si je globoko in utrujena je odložila pero, kajti že je nastopala reakcija, že so se začele pojavljati posledice napora, ki je presegal njene moči. A dasi je bila onemogla, dasi se ji je vrtelo v glavi in je čutila, kakor bi se morala zdajpazdaj zgruditi nezavestna pod mizo, je bila vendar zadovoljna in potolažena. Naglo odpre še knjigo, ki je ležala pred njo, in vzame šopek suhih šmarnic iz nje. Za hip se ji posvetijo solze v očeh ob spominu na veliko srečo in grozno bol, katere vir ji je bil ta mali šopek. Težko se je ločila od njega, a moralo je biti, moralo! Ta šopek je bil zdaj njen poslanec, ki je imel zvršiti velevažno nalogo. Poljubila ga je in ga položila v pismo. Naglo je napisala potem še naslov in pozvonila, kajti zavedala se je, da je njene moči samo še za trenutke in da ji zdajinzdaj poide . . .

Strežnica je na glas vzkliknila, tako iznenadena je bila, ko je videla Zoro pri mizi. A Zora jo zaprosi s tresočim, pojemajočim glasom:

„Ana, Ana, dobra moja Ana, kaj ne, da oddaš to pismo? In pa nikomur ne govori o tem, veš, nikomur!“

Strežnica ji je obljubila, kar je hotela. Imela jo je rada, kakor bi bila njena hči, in prebdela je bila cele noči pri njej. A poglobitna reč ji je bila, da jo spravi zopet v posteljo.

„Ali, če se le niste zopet prehladili, prehladili!“ je tarnala. „Zrak je tako hladan, a vi ste sedeli taki pri oknu! Kaj sem mislila, da sem pustila odprto!“

Zora pa ni čula njenega vzdihovanja. Komaj da je bila v postelji, se ji je stemnilo pred očmi in lotila se je je nezavest . . .

(Konec prih.)

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Konec.)

XVIII.

In vendar nisem nič drugega kakor marioneta!“ To je bila prva misel, ki je prešinila Milānu glavo, ko se je bil prebudil po jako slabi, nemirni noči. Prišlo mu je bilo hipoma nekaj kakor spoznanje in nadaljeval je sam pri sebi: „Vse, vse so storili iz mene, kar so hoteli! Kje je bila tu moja volja? Sam sebi sem lagal, ko sem se skušal prepričati, da sem jaz hotel tako!“

V njegovem srcu je bilo že nekaj dni tako pusto in prazno! Pogrešal je docela tiste sreče, katere bi moral biti po njegovem mnenju deležen človek na njegovem mestu, človek, ki ljubi in je na cilju svojega hrepenenja. Začel je bil premišljati, kako je postal Vidin ženin, in groza ga je bilo. Če bi Vido ne ljubil, če bi ga bila samo maščevalnost do Zore zapeljala in premotila? . . . Toda ne, ne, Vido je ljubil, a vse drugo mu je bilo tako zoprno! Zakaj so tako hiteli s poroko, zakaj se je moralo vse tako zgoditi, kakor so drugi hoteli, zakaj bi se ne bilo malo počakalo! . . . Ah, sami egoisti, sami egoisti so! Niti dihati mu niso pustili tako, kakor bi bil on hotel, in hiteli so, ker je pač njim kazalo tako! . . . Toda če je Vido ljubil, ljubil goreče in mogočno, kakor mora ljubiti mož svojo izvoljenko, predno se združi za celo življenje z njo, kako potem, da se je njemu tako malo mudilo, kako potem, da si je želel odloga? . . . Sam ni razumel tega in vedno hujše dvojbe so se ga polaščevale.

Že dolgo pa ni bil tako slabe volje kakor tisto jutro. Celo noč je blodil in ležal kakor v omotici. Ničesar se ni spominjal jasno, kar je sanjal, a navzlic temu mu je tako neprijetno zvenelo po prsih, navzlic temu ga je bolelo srce . . . Toliko je vedel, da je imel opraviti v sanjah z dr. Bronovo soprogo, z Zoro in Vido, a kaj, tega se ni spominjal več. Tudi o veliki, ostudni kači je sanjal in misel na to ga je navdajala še zdaj z grozo. Čul je kot otrok večkrat, da ne pomeni nič dobrega, ako sanja človek o kačah, in odmev, ki mu ga je budil spomin na tisto pripovedovanje v njegovem čustvovanju, je bil kriv nemara, da so se mu oglašale zle slutnje in da ga je navdajal nekak strah. Toda naposled se je ojačil in vzkliknil:

„Vraga, kako smešno! Vsake sanje me že spravijo iz ravnovesja in vsaka misel, ki se mi rodi nenadoma, omaje moja načela! Sploh mora postati drugače! Poslej hočem biti mož! Če nisem ravnal dozdej po svoji volji, hočem poslej! Vida bode moja žena, vseh drugih se iznebim! In da bode Vida taka, kakršno si želim, za to že poskrbim! . . .“

A komaj je bil storil ta sklep, se ga je začela že zopet lotovati malodušnost.

„In vendar čudno, odkod te misli, odkod te sanje?“ si je dejal.

Mislil je in mislil, naposled pa se je zasmel:

„Hahaha, krasno, res!“

Spomnil se je pomenka, ki ga je čul prejšnji dan iz ust dveh kmetov, ki sta bila prišla mimo njega:

„Ženska je zvita kot hudič!“ je rekel eden izmed njiju. Njegov drug pa je odvrnil:

„Še bolj! Jaz se le čudim, da je v raju vrag zapeljal Evo, in ne Eva vraga!“

Več ni slišal, a te besede so ga bile čudno dirnile. Zdaj pa je bil vesel, da so mu prišle na misel, ker je bil uverjen, da so se njegove sanje o kači izcimile zgolj iz teh besed.

Dvignil se je iz postelje in se začel oblačiti.

Skoraj se je bil potolažil. Toda ko kmalu nato zunaj pozvoni, ga pretrese iznova neprijetno čuvstvo. „Samo nobenega pisma ne danes!“ si je zaželel. Odkar je bil dobil ono pismo, je imel čudno mržnjo do vseh pisem, zlasti pa nekatere dni. „Samo nobenega pisma ne!“ si je ponovil, toda pomagalo ni nič: potrkal je pismo-noša in mu izročil biljet.

Kri se mu je zapodila k srcu.

„Neznana pisava! Odkod spet to?“

Nekaj časa je držal biljet v roki, kakor bi se ne mogel odločiti, kaj naj stori, potem pa ga odložil rekoč:

„Ne, ne bom čital! Čemu bi si kvaril dan!“

Med tem, ko se je oblačil, se je nekolikokrat ozrl tja, kamor je bil položil pisemce. Mikalo ga je vendarle, da bi zvedel, od koga je in kake vsebine je. Toda naposled je odšel, ne da bi ga bil odprl.

Na poti proti pisarni sreča dr. Brona.

„Še nisem imel prilike, osebno čestitati!“ mu pripomni, ko sta se bila pozdravila. Njegov glas je bil prijazen, toda Milanu se je zdelo, da mu noče pogledati v oči. In tudi glas se mu je nekoliko izpremenil, ko je dostavil: „Pri nas vas pogrešajo, zelo pogrešajo!“

„Kaj ima danes ta?“ je pomislil Milan. Iz besed dr. Brona je zvenelo nekaj kakor sarkazem ali pa pritajen srd. Milan se je začel opravičevati, da ima malo časa, a dr. Bron je odvrnil:

„To je umevno, da se držite svoje neveste, in prav je tako! Želim torej še enkrat, da bi bili srečni v svojem novem stanu! . . .“

Podala sta si roke in se razšla. Milan se je ozrl za njim in zdelo se mu je, da ne hodi več tako pokoncu, kakor je hodil včasih.

„Tega človeka nekaj tišči!“ si je dejal in kakor že enkrat, se mu je zasmilil zopet — to pot, ne da bi bil vedel zakaj . . .

V pisarni se je zaman trudil, da bi bil zbral ono pozornost, ki je je treba pri delu. Tisti biljet mu ni dal miru. Kesal se je, da ga ni prečital in potem vrgel vstran. Sicer pa odkod to prepričanje, da je vsebina pisma neprijetna zanj? Saj tudi slutnje varajo, ah, in še kako! Zdel se je iznova sam sebi smešen. Čemu biti tak pesimist? . . .

Posrečilo se mu je, zazibati se v vse drugo občutje, in naposled je bil skoro uverjen, da se je motil in da ga ne čaka nič neprijetnega. Njegova radovednost je bila zdaj tolika, da ga ni strpelo več v pisarni. Del je svojo mizo v red in odšel.

Dospevši domov, si ni pomišljal kar nič več. Posegel je po pismu, odprl ga in pregledal. Prvi hip se niti zavedel ni resnice. Bilo mu je, kakor bi i zdaj samo sanjal. To, kar je čital, je bilo tako čudno, tako nepričakovano, da ni mogel pojmiti. Kaj hočejo te vrste, kaj hoče ta šopek suhih šmarnic? Nekdo uganja burke ž njim, ali pa je vse čarovnost! . . . Toda polagoma se mu je začelo svitati, polagoma je začel umevati, in čim bolj je prodiral do spoznanja, tem bolj je strmel, tem bolj mu je zastajala kri po žilah. Nekaj časa je bilo njegovo srce kakor neobčutljivo. Grozni udarec ga je bil omamil. Stopil je k oknu in gledal nekaj časa apatično in topo doli na ljudi, ki so vrveli mimo. Potem pa se mu je hipoma oživel spet v srcu in zaskalelo ga je, kakor bi mu bil potisnil kdo ostro orožje v prsi.

„Kje . . . kje je tisto pismo?“

Čudno, hranil ga je! Čeprav mu je bilo provzročilo toliko boli, ga vendar ni uničil! Ga je bil mar spravil, ker je bilo dozdevno od Zore — spravil kot edini, dasi tako grenki spominek od nje? . . . Vedel ni sam zakaj.

Nikdar ga ni bil vzel potem več v roke, toda hranil ga je. In zdaj se je hotel prepričati!

Poskušal je odpreti miznico, a prsti so mu bili trdi, odreveneli . . . To malo delo ga je stalo groznega napora . . . Ko pride

naposled do pisma, začne primerjati pisavo. Toda primerjanje je bilo odveč, saj je bilo jasno na prvi pogled! Na obeh listih je bilo podpisano Zora, a podpisa sta bila popolnoma različna!

Jasno, jasno, jasno! O zdaj je umel, zakaj mu Vida nikdar pisati ni hotela, zakaj mu je pošiljala, če le mogoče, ustna poročila, zakaj je moral pisati brat namesto nje, kadar ni šlo drugače! . . . Pravih pisem si nista pisala, ker sta bila itak vsak dan skupaj, a semtertja mu je sporočila kaj malega in ob takih prilikah je pisal brat v njenem imenu. On si je razlagal stvar tako, da ima slabo pisavo, pa da jo je sram tega, mislil je, da tiči vzrok temu v njeni gizdavosti, in rad ji je prezrl to slabost. A zdaj je bila stvar jasna, jasna! . . . Bala se je izdati s svojo pisavo, zato jo je prikrivala — a kako si je hotela pomagati v prihodnje — ve Bog! —

Spomnil se je zdaj, kako mu je dr. Bronova soproga zatrjevala, da Vida ni podla, ni lokava . . . Zasmejal se je divje . . . —

„Ha, če ni podlo to, kaj pa je potem še podlo?! . . . Kaj takega more učiniti samo ženska! . . . O ženska . . . ženska!“

Nekaj časa ni vedel, kaj mu je storiti. Zgrudil se je na posteljo in skril obraz v blazine. Njegove misli so bile zmedene in vedel je samo eno, da je njegova sreča uničena, uničena za vedno! . . .

„Ha, tako zaide človek . . . tako zaide, ako ne posluša glasu svojega srca, ako je preslab, da bi pretrgal mreže, ki so jih ovili drugi okoli njega! . . . A zdaj hočem biti močan . . . močan!“

Sovraštvo in srd sta mu napolnila srce in občutil je divjo željo, da bi se maščeval. Prav nič ni mislil zdaj na posledice, ki bi nastale iz tega, kar je nameraval učiniti; vseeno mu je bilo, če osramoti tudi samega sebe pred vsem svetom. Njegovo odkrito, pošteno srce je bilo užaljeno in hotel mu je dati zadoščenje. Da bi postala zdaj morda lahko spet Zora njegova, to mu niti na misel ni hodilo. S prihodnostjo se zdaj sploh ni bavil, zahtevala je sedanost vse njegove moči, vso njegovo pozornost . . .

„Tja . . . tja . . . tja!“ je vzkliknil hipoma in planil pokoncu. „Čim preje je pri kraju, tem bolje!“

In vzel je klobuk in šel. Na ulici se ni zmenil za nikogar. Hitel je, da so ljudje postajali in se ozirali za njim.

Vido je dobil samo v njeni sobi. Malo se je začudila, ko je prišel ob tako nenavadnem času, a vzradostila se je jako njegovega prihoda. Bila si je dela baš mirtni venec na glavo. Primerjala je, kako se ji bode podajal na poročni dan . . .

„Je že tukaj — ali ga vidiš?“ mu zakliče, nič hudega sluteč, ter stopi žarečega obraza predenj.

Milan ostrmi in osupne za hip. Še nikdar se mu ni zdela tako lepa, tako dražestna kakor zdaj s tem znakom nedolžnosti na glavi! Srce mu je zaplakalo in razjokal bi se bil skoro na glas! Ali je mogoče . . . ali je mogoče, da je ta krasna stvar zmožna storiti kaj tako grdega, tako ostudnega? . . . In zdaj je čutil, da je to dekle navzlic vsem dvojbam, ki so ga mučile, odkar je bil zaročen ž njo, vendarle ljubil, čutil tudi, da je njena moč do njega zlasti v tem trenutku velika! Lotevala se ga je zapeljiva misel, bi li ne bilo najbolje, da bi ji odpustil . . . da bi pozabil. Imelo ga je neutešno hrepenenje, da bi jo bil tako, kakor je stala pred njim — z vencem na glavi, tako pregrešno, a vendar tako lepo — objel in pritisnil nase, da bi se bil ves vdal slasti, ki je prešinjala njegov život ob pogledu njenega krasnega, mladostnega telesa . . .

Ona je nemara tudi pričakovala kaj takega, kajti lice se ji je zmračilo, ko je videla, da se ne gane!

„Ti mar ne ugajam tako?“ ga vpraša plašno. „Najlepši venček je, kar jih je bilo dobiti!“

On pa se baš vsled teh besed zave, po kaj je prišel semkaj, obenem pa se spomni tudi, da bi se storil sokrivega zločina, ako bi ga odobril s tem, da bi se uklonil hipni zahtevi svojega srca. Domislil se je Zore, ki jo je ljubil še vse drugače in ki je bila še vse lepša, še vse krasnejša . . . ki je bila čista . . . Še enkrat sta tekmovali prijateljici druga z drugo, a tudi to pot je zmagala Zora . . . In odločil se je, da ostane trd! Srepro pogleda svojo nevesto, in pomolivši ji pismo tja, reče s pretrganim, bolj in bolj naraščajočim glasom:

„Pa reci, pa reci, če moreš, da nisi tega pisala ti!“

Vida je prebledela. Roke ji omahnejo doli po životu, oči ji zastrme in usta se ji odpro kakor človeku, katerega je nenadoma premagal smrtni strah . . .

„Reci, no reci, da nisi pisala ti!“ ponavlja on še glasneje, kajti njegova ogorčenost je naraščala bolj in bolj. In kakor bi jo hotel vzdramiti iz otrplosti, v katero se je bila pogreznila, jo prime za roko ter jo strese na vso moč . . .

Toda ona je še vedno molčala. Stala je kakor okamenela. On pa je končal:

„In zdaj veš, da te poznam, zdaj veš, kaj mislim o tebi, zdaj veš tudi, kako grozno te zaničujem!“

Z uničujočim pogledom se je okrenil vstran od nje in obrnil proti vratom. A tedaj je zdrknila ona na kolena in z obupnim glasom je vzdiknila:

„Milan — ljubila sem te!“

Te besede so bile polne pristnosti in Milan je čutil njih moč. Odmevala je iz njih tako globoka žalost, tako odkritosrčna skesanost, da je zopet omahoval za hip, a potem ga je premagal stud nad podlostjo, ki jo je bila zagrešila, in odšel je, ne da bi bil še kaj rekel . . . Tekel je v svoji zdivjanosti naravnost na kolodvor in se odpeljal . . .

Vida pa je ležala z vencem na glavi, razprostrta po tleh . . . Srepa je buljila oči predse, iz prsi pa so ji prihajali sunkoma čudni, hreščeči, nenaravni glasovi . . .

Še nekaj dni in stala bi bila pred oltarjem, a zdaj? . . . On je bil odšel in znala je, da se ne vrne več . . . Zavedala se je jasno svojega položaja, zavedala tudi, kaj je čaka. Sramota, o kaka sramota! Prihodnjo nedeljo je imela biti zadnjikrat na oklicu, vse mesto je govorilo o njeni poroki — ha, kako se ji bodo rogali, kako bodo stikali glave, kako kazali za njo! . . . A bolj nego to jo je morila misel, da jo zaničuje on in da je zaslužila to zaničevanje! In od katerekoli strani je pogledala stvar — zanjo ni bilo rešitve, zanjo ni bilo izhoda! . . . Samo ena pot je bila, grenka, bridka pot, in to je morala nastopiti! Ne, te moči ni imela, da bi bila prenašala to . . . Živeti v zavesti lastne krivde, zaničevana, zasramovana — nemogoče!

„Umreti moram — umreti!“ je jeknila pretresljivo in glava ji je omahnila, da je butnila z lepim čelom ob trda tla . . .

XIX.

Prav tisti dan, ko bi se imela vršiti Vidina poroka, so prinesli tržaški časopisi sledečo novico:

„Mlado, lepo damo iz boljših krogov, ki se je odpeljala po noči s parnikom iz Trsta proti Benetkam, so ob prihodu v to mesto pogrešili na ladji. Drugega se ne da misliti, kakor da se je v tem, ko so drugi potniki spali, splazila na krov in skočila v morje.“

In prav tisti dan je došlo Zori pismo iz Trsta, ki se je glasilo:

Draga prijateljica!

Od nikogar se nisem poslovila, nikomur se mi ne vidi potrebno dajati računa o tem, kar sem si storiti namenila, a ločiti se

ne morem s sveta, da bi se pri Tebi ne zglasila! Da, Zora, jaz umrjem! To je moj trdni, neomajni sklep! Nočem, da bi me kdo rešiti skušal; meni ni na tem, da bi se obdala morda z romantiškim sojem — ne, umreti hočem, zato sem si izbrala čas, ko je vsaka pomoč, vsaka rešitev izključena! Nihče, nihče ne bo slutil, kje so se zgrnili nad mojim mladim telesom grenki morski valovi, nihče ne bo vedel, kje so raztrgale to truplo, po katerem se pretaka zdaj še živa, gorka kri, grde morske pošasti! Grozen konec, a neizogiben!

Odpusti mi, Zora, meni umirajoči! Hudo sem se pregrešila zoper Tebe, a tudi hudo kazni sem si naložila! Odpusti mi! Če ga napol tako ljubiš, kakor sem ga ljubila jaz, se ti bode zdelo umevno moje dejanje. Moja nesrečna strast me je zapeljala, a zato se pokorim! . . .

Zora, moj je bil le malo časa in še takrat le napol — to sem živo čutila — tvoj pa bode celo življenje! Srečna boš ž njim in Bog mi je priča, da Ti zdaj privoščim to srečo! Njemu ne pišem, ker vem, kako me zaničuje! A če se me kdaj v poznejših letih, ko mu sovraštvo do mene v srcu poneha, spomni s kako besedo, tedaj porabi priliko in mu sporoči moj pozdrav, katerega mu pošiljam trenotek pred smrtjo! . . .

Kako krasen je pogled v svet! Nad mano sinje nebo, pred mano kipeče morje! Ah, to morje! Kako veličastno je! In kako ljubko se zigravajo ti zeleni valčki po njem, kako zvene in pojo... kako me kličejo in vabijo! Oh, saj grem, saj grem! Kmalu, kmalu me zaziblje v večni sen! . . . — Solnce se že nagiblje k zatonu. Nebo in morje se zagrinjata v rdeče oblake. Bolj in bolj pojemljejo solnčni žarki in vedno globokeje se pogreza ognjena obla. Še en hipec in ne bo je več! Potem pa pride noč, zame dolga . . . dolga noč! — —

Zora, v tem trenotku se živo zavedam krasote tistih srečnih dni, ko nama je še tako jasno sijalo solnce, ko je še tako lepo cvetlo najino prijateljstvo! . . . O, da ni ostalo tako! . . . O, da je morala priti — ljubezen! —

Zdravstvuj!

Vida.

Prejšnji večer pozno v noč se je bil vrnil Milan, ne da bi bil slutil, kaj se je zgodilo, ko ga ni bilo. Bil se je nekoliko pomiril in se zavedel, da je dolžan stopiti do Zore. 'A njej se je bila bolezen shujšala. Pridružilo se je bilo vnetje rebrne mreže. „Navadna komplikacija pri tej bolezni!“ je trdil zdravnik. Zora pa je vedela,

kaj je pospešilo to novo stopnjo bolezni . . . vedela je, kdaj se je prehladila, a znala tudi in čutila, da pomenja to zanjo katastrofo...

Ko je stopil Milan prednjo, je bila že onemogla . . .

Milan je vztrepetal, ko jo je videl tako izpremenjeno. Ah, to ni bila več tista Zora, ki jo je nekdanj tako ljubil . . . to bitje, ki je ležalo tu pred njim tako izhujšano in izmučeno, je vzbujalo samo še neskončno usmiljenje v njegovem srcu. A tem huje mu je bilo ob dvojni izgubi, ob izgubi svoje ljubezni in izgubi tiste, od katere je pričakoval nekdanj vso srečo svojega življenja. Kajti vedel je, da Zori ni pomagati več. Njen obraz je bil apatičen in nobenega izraza ni bilo več v njem. Samo v očeh je blestelo še nekaj, kakor odsev nekdanjih želj, a obenem žalost in tiha resignacija. Nekaj nepopisno otožnega se je zrcalilo v tistih nekdanj tako veselih, tako sladkih očeh, nekaj, kar je segalo Milanu v globočino srca. Pozabil je za hip popolnoma na razmerje, ki ga je vezalo na bolnico, videl je ta trenotek samo umirajočega človeka pred seboj in nekaj kakor odpor zoper neusmiljeno usodo se mu je pojavilo v prsih. Kakor bridka ironija se mu je videlo v tem hipu vse stvarstvo! „Kaka krutost to“, je mislil sam pri sebi, „kar smatrajo nekateri za neskončno ljubezen, kak nezmisel to, kar imenujejo mnogi neskončno modrost! Ustvarjati in gonobiti — kje je tu ljubezen, kje je tu modrost? Človek je samo igrača v trdih rokah nevidnega demona, ki mu nudi le zaradi tega semtertja malo sladkosti, da tem huje občuti grenkobo, ki mu je toči polne čaše, in da je tem bolj zadoščeno njegovi škodoželjnosti! . . .“

Ah, tudi tako bitje mora iti v cvetu svoje mladosti, če hoče tista brezčutna moč! . . . —

Človečanstvo se je upiralo v njem zoper neizprosno te moči . . . njegov srd je naraščal in v tem srdu in v tej obupnosti so prešinjale skoro bogokletne misli njegovo glavo! . . .

Kakor v omotici je odhajal . . .

Ko pa je prišel domov, se je zgrudil in po mnogih letih je zopet jokal, jokal kakor še nikdar v svojem življenju . . . —

Nekaj dni po tistem so položili Zoro na mrtvaški oder . . .

Vse se je bilo završilo tako mirno, tako tiho, tako vsakdanje! Vse se je bilo končalo kakor v sto in sto drugih slučajih . . . Vsak dan srečujemo črne vozove s pozlačenimi krstami in vsak dan čitamo po časopisih, za kako boleznijo je umrl ta ali oni, a za duševne vzroke,

katerih posledice so telesne bolezni, ne vpraša nihče. Vsak dan srečujemo mrtvaške izprevode, bogate in uboge, a nihče se ne zaveda, koliko strtih src se vozi mimo nas, koliko izmed teh, ki so umrli navidezno navadne smrti, je postalo žrtev nasilstva; nihče ne ve, koliko teh, ki so umrli za sušico, za to in ono boleznijo, je umoril gnev, žalost, neutešeno hrepenenje . . . Nihče se ne zaveda, koliko tragedij, pretresljivih tragedij se završi sredi nas vsak dan! . . . Vse se je bilo končalo tako mirno, tiho in navadno in nihče se ni čudil. Zora je bila umrla — no, zato, ker je že prej nekdo imel legar v hiši! Škoda dekleta, toda kaj se hoče! . . .

Malo več senzacije je vzbujala Vidina smrt. Ali naposled se je zdelo ljudem tudi to umevno. Razložili so si kmalu njen obupni čin. Starši so jo silili v zakon, katerega se je branila . . . Ljubila je lepega, mladega častnika, ki pa je ni mogel poročiti, ker ni bilo potrebnega denarja za kavcijo . . . in ker je videla, da bode v zakonu nesrečna in da svojega izvoljenca ne bode mogla pozabiti, je šla v smrt! . . .

Vse to je bilo tako jasno, tako umljivo, da se tudi zaradi Vidine smrti nihče ni razburjal. Par dni so ljudje o tem govorili, potem pa jih je začel ta pogovor dolgočasiti in pozabili so vse, pozabili celo, da sta bili Zora in Vida pred kratkim časom še najlepši deklici v mestu, in niti tisti, ki so ju nekdanj obožavali, niso mislili več na njiju. Na izprehodu je bilo dovolj drugih lepih deklet, nje so zdaj občudovali, za njimi se drevili, njim se nasmehavali, nje napadali s svojimi drznimi pogledi . . .

A Milan se je čudil, da svet še stoji, da solnce še vedno sije z jasnega neba, da se še vedno menjavata dan in noč. Najbolj pa se je čudil sam sebi . . . Doumeti ni mogel, kako da živi, kako da hodi v pisarno, kako da opravlja svoj posel . . . V srcu je nosil grozno bol, ki jo je občutil tem huje, ker mu je očitala vest, da ni popolnoma nedolžen pri tem, kar se je bilo dogodilo. Če bi bil ostal zvest sam sebi in zvest svoji resni naravi, če bi se ne bil igral z deklicama, če bi ne bil stregel svoji gizdavosti . . . če bi bil precej na jasn način pokazal, da ljubi Zoro, samo Zoro, bi se nemara Vida ne bila menila zanj, ne bi se bila začela skušati z Zoro in ne bila bi se dala zapeljati k onemu ostudnemu činu . . . Tolažil se je s tem, da si prvi čas sam ni bil popolnoma v svesti, h kateri od obeh deklic se nagiblje njegovo srce, tolažil tudi s tem, da tako majhni vzroki ne morejo imeti tako velikih posledic. Potolažil se je včas, a potem se je spomnil iznova: ali ne provzroči mar po-

gubnega snežnega plazu majhna snežna kepica? In požar, ki uničuje vasi in mesta, ne nastane mar iz neznatne iskrice? Ah, kako nespametno, podtikati velikim dogodkom vedno velike vzroke! . . . Vse na svetu gre svojo čudno, nerazumljivo pot in tam, kjer misli človek, da je gospodar, odločuje često goli slučaj! In baš to spoznanje mu je bilo zopet v tolažbo. Vse gre, kakor mora iti! . . . In če je kaj zakrivil, njegova krivda vendar ne more biti velika, kajti odločilne so bile okoliščine! . . . Tako je mislil, tako se tolažil, tako zahajal iz dvojbe v dvojbo!

Dolgo je mislil, da ne preboli strašnih udarcev, dolgo so se mu vračali trenotki, ko ga je bilo strah življenja, ko se mu je zdelo neizogibno, da popolni konec tragedije s tem, da gre še sam na dolgo pot! Toda one tolažilne misli so dobivale večjo in večjo moč . . . vedno več razlogov se mu je vsiljevalo za to, da bi bilo nespametno, storiti konec lastnemu življenju . . . Smatral je za nemško, odtegniti se na ta način bolečini in borbi, ki je spojena z vsakim življenjem, in sklenil je živeti in pogumno prenašati, kar mu je naložila usoda. In polagoma se mu je začela celiti rana in vračati zdravje. Počasi so se začele odmikati njegovemu spominu one temne slike, ki so ga tako dolgo plašile, ga tako zelo mučile noč in dan. — In četudi je vedel, da ne ozdravi popolnoma nikdar, da bodo večno odmevali v njegovem srcu oni grozni dogodki, je vendar upal, da pride čas, ko bode i njega še veselila cvetoča pomlad . . . ko bode i njega še ogrevalo zlato solnce . . . Polagoma ga je potegnilo za sabo valovje življenja . . . njegova mladost, njegova mlada kri ga je rešila . . . začel je spet upati . . . spet hrepeneti . . .

Ko pa se je bil vzdramil iz otrplosti, ko se je bil otresel moreče letargije, ko se mu je bila vrnila nekdanja moč, tedaj se je spomnil tudi dr. Bronove soproge zopet.

Nekaj kakor domotožje mu je vzbujala v srcu misel nanjo. Morda zato, ker se je bil pri njej prvič sešel z Zoro, morda tudi iz kakega drugega vzroka — kdo ve. Čutil je potrebo, da bi govoril s kom, ki mu je moralo znano biti njegovo duševno razpoloženje . . . ki je mogel sočuvstvovati ž njim . . .

Dvakrat je bil že na potu do nje, a vsakokrat se mu je ustavila noga, ko je bil došel do hišnega praga. Obšlo ga je vsakokrat nekaj neprijetnega, ne da bi bil vedel zakaj, in vrnil se je . . .

Toda ono čudno domotožje ga je še vedno gnalo, še vedno sililo k njej. In ko je prišel tretjič do hiše, kjer je stanovala, se ni mogel vrniti več, kajti zdelo se mu je, da sloni na oknu in ga

vidi . . . Zavil je torej v hišo. Ko pa je stopil v sobo, je ležala dr. Bronova soproga na divanu kakor tistikrat, ko jo je bil posetil prvič.

„Danes pa zopet migrena — migrena za izpremembro!“ s temi besedami, govorjenimi z boleznim glasom, ga je pozdravila, na obrazu pa se ji je čitalo zmagoslavje in neprikrito veselje.

„Sedite, prosim, sedite!“

Milan se je usedel, ona pa je nadaljevala:

„Ah, dolgo vas ni bilo nič na izpregled! . . . Dolgo, dolgo je trajalo tisto! . . . Revež, kako ste se mi smilili, kako sem trpela z vami! . . . O prijatelj, vi ne veste . . . vi si ne morete misliti . . .“

Vzdihnila je globoko in umolknila . . . Oči so se ji razširile in zastrmele, kakor bi bile zazrle nekaj nepričakovanega. Lica so se ji izpremenila; obvelo jih je nekaj kakor otožnost. Obraz ji je bil še bolj bel nego sicer in bil je vsled tega še lepši, še krasnejši . . . Kakor iz marmorja izklesan je bil ta klasično lepi obraz in človek bi bil mislil, da je brez življenja, ako bi ga ne bil oživiljal tisti čudoviti ogenj, ki je plamtel tako skrivnostno v njenih velikih očeh. Semtertja so ji zadržtele ustnice, prešinilo jih je konvulzivno zgibanje, a prsi so ji plule viharo. Nekaj hipov je tako molčala in strmela, potem pa je prišla, kakor bi se bila izpozabila, za njegovo desnico ter si jo položila na čelo.

„O kako dobro, kako dobro de to!“ je vzkliknila s pridušenim, trepetajočim glasom. „Kako dobro — samo pet minut tako in zdrava bi bila! Samo pet minut — —“

Milan je pustil mirno ležati roko, kamor si jo je bila dela. A le nekaj trenutkov jo je trpela ondi, potem pa si jo je položila na svoje še vedno mladostne, v razburjenosti kipeče prsi in kakor zamaknjena je govorila dalje:

„Revež, tako mlad, a take nezgode! A čemu, čemu je bilo tega treba, čemu, prijatelj? . . . O kako vse lepše bi si lahko uravnali ljudje življenje! Čemu se vklepati v spone? Ljubezen je kakor cvet, utrgaj ga tu ali tam — vseeno, samo da je pogнал iz zlahtnih kali!“

Kri ji je šinila v lica in za deset let je bila pomlajena . . . —

Milan je bil kakor v polusnu . . . Krasota njenega telesa in blagodejni vonj, ki je vel iz njega, sta ga upijavila . . . Desnica mu je trepetala v njeni roki . . . bil je brez moči. Zaprl bi bil najraje veke ter se vdal popolnoma sladkemu snu . . . sladki omami . . .

„Ljubezen je kakor cvet . . .“ je ponovila še enkrat in strastno je pritegnila njegovo roko nase. Tedaj pa se je Milan vzdramil. Ozrl se je začuden v njene oči in ondi je zdaj zapazil nekaj, česar ni bil zapazil še nikdar prej . . . In hkratu mu je bilo jasno! Zdaj je vedel, zakaj se mu je smilil tistikrat dr. Bron, vedel tudi, da je bil v istini vreden pomilovanja. In še neko drugo prepričanje se mu je pojavilo! Ali je bila ta ženska res kdaj njegova odkritosrčna prijateljica? Ali se ni skrival za tisto njeno navidezno uslugo, ki je bila največ vzrok, da se je bil tako prenaglil pri Vidi, kak poseben, sebičen namen? Dokazati bi ji tega ne bil mogel, ker ni vedel vseh njenih misli, vseh njenih načrtov, a o tem je bil zdaj uverjen, da bi se nikdar ne bilo izteklo tako, če bi ne bila ona tako samolastno posegla vmes. Res je delal v prvi ogorčenosti naklepe zoper Zoro, res je polnila maščevalnost njegovo srce, toda to bi se bilo pleglo, premislil bi si bil še, predno bi bil zasnubil Vido, stvar bi se bila pojasnila še o pravem času in vse bi bilo morda drugače! . . . —

„Da, tudi ti si kriva“, je dejal po tihem, „in ti morda pred vsem!“ In hipoma je bil ves drug . . .

To lepo žensko telo, ki ga je ravnokar še tako mamilo s svojim čarom, ki je tako zapeljivo ležalo tu pred njim, ti žarki plameni njenih oči, ti hrepeneči vzdih in vse tisto vroče koprnenje, ki je kipelo do njega ter razgrevalo njegovo srce, ni imelo nobene moči več do njega . . .

Misel na ono blede, umirajočo devo, ki jo je ljubil tako vzvišeno, ga je bodrila in krepila . . . Ali ga ni Zorin pojemajoči pogled tako iskreno prosil, da naj nikdar ne oskruni njenega spomina, da naj se zaradi ljubezni, ki je spajala njijini srci, nikdar ne izpozabi, nikdar ne pogrezne v podlost? . . .

„Da, to sem svoji Zori dolžan!“ si je dejal, vstal in odšel. In bežal je doli po stopnicah, bežal, kakor bi čutil sovraštvo, ki je sledilo njegovim stopinjam . . .

Bežal je, dobro vedoč, da mu semkaj ni več vrnitve . . . —

